

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

3/272

2022

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres: notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinie – 1,15. Maksymalna objętość tekstu około 20 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta. Marginesy – 2,5 cm. W przypadku tekstów dłuższych niż 20 stron – po konsultacji z Autorem – artykuł może być opublikowany w kilku częściach.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Nie jest wymagane oddzielne przysyłanie zdjęć.
- Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 10 wersów) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, „Summary” i słowa kluczowe w języku angielskim (do 10 wersów).
- Bibliografię prosimy zrobić z podziałem na źródła archiwalne, źródła drukowane, prasę, pamiętniki i wspomnienia, opracowania, artykuły, netografię, ewentualnie inne rodzaje, np. akty prawne.
- W przypadku recenzji należy dołączyć imię i nazwisko autora i tytuł recenzowanej publikacji, wydawcę, miejsce i datę wydania, liczbę stron. Poza tym osobno to samo z tytułem w języku angielskim oraz skan/zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuszczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku łacińskim: ibidem, idem, eadem, op. cit., w języku polskim: zob., por. Czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinie – 1,0.
- W przypisach odwołujących się do źródeł archiwalnych podajemy nazwę archiwum, nazwę zespołu archiwalnego, sygnaturę teczki, nazwę dokumentu, numer karty. W przypadku ponownego powoływania się na to samo archiwum, stosujemy skrót jego nazwy. Podobnie można stosować skrót nazwy zespołu, np.: Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Akta miasta Płocka (dalej: AmP), sygn. 22 083, protokół LVIII posiedzenia Rady Miejskiej z 7 kwietnia 1921 r., k. 28.
- W przypisach odwołujących się do artykułów z gazet podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer z datą dzienną i miesięczną, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2; A. Ciechomska, *Wspomnienia Bolesława Jędrzejewskiego dotyczące obrony Płocka 18–19 sierpnia 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2020, nr 3, s. 34–44.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, miejsce i rok wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992. W przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006
- Przed przysłaniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: pomnik Bolesława III Krzywoustego w Płocku
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

3/272
JULY – SEPTEMBER
2022

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. UCZ. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. HENRYK MALEWSKI (Lithuania)

DOC. DR OLEKSII SYSOIEV (Ukraine)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. LUBOW ŻWANKO (Ukraine)

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

3/272
LIPIEC – WRZESIEŃ
2022

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. HENRYK MALEWSKI (Litwa)

DOC. DR OLEKSII SYSOIEV (Ukraina)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. LUBOW ŻWANKO (Ukraina)

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

SPIS TREŚCI

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI HOW MANY ASSIGNMENTS OF THE CROSS OF COMBAT RECEIVED PŁOCK IN 1921?	GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI ILE NADAŃ KRZYŻA WALECZNYCH OTRZYMAŁ PŁOCK W 1921 R.? .....
3	3
DANIELA ŻUK A CONTRIBUTION OF TECHNICAL SCHOOL OF MECHANIZATION OF AGRICULTURE IN PŁOCK AND ITS GRADUATES TO THE PROCESS OF CREATING MODERNIZED AGRICULTURE IN MAZOVIA	DANIELA ŻUK WKŁAD ABSOLWENTÓW TECHNIKUM MECHANIZACJI ROLNICTWA W PŁOCKU W UNOWOCZEŚNIANIE TECHNICZNE ROLNICTWA NA MAZOWSZU .....
12	12
CHRONICLE FOR JAKUB CHOJNACKI'S (1922–2006), THE DESERVED CHAIRPERSON OF PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY, RECOLLECTION, ON HIS 100TH BIRTH ANNIVERSARY (Marian Chudzyński)	KRONIKA PAMIĘCI JAKUBA CHOJNACKIEGO (1922–2006), ZASŁUŻONEGO PREZESA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO, W SETNĄ ROCZNICĘ URODZIN (Marian Chudzyński) .....
32	32
PROF. ANDRZEJ BUKOWSKI, ENG. (1936–2021) – MEMORIES OF YOUNGER (LITTLE) COLLEAGUE (Mariusz Portalski)	PROF. DR INŻ. ANDRZEJ BUKOWSKI (1936–2021) – WSPOMNIENIA MŁODSZEGO (NIECO) KOLEGI (Mariusz Portalski) .....
41	41
FROM THE MOURNING CARD EDWARD KALINOWSKI – PHYSICIST, PEDAGOGUE, A MAN OF DIALOGUE 1935–2022 (Henryka Piekarska)	Z ŻAŁOBNEJ KARTY EDWARD KALINOWSKI – FIZYK, PEDAGOG, CZŁOWIEK DIALOGU 1935–2022 (Henryka Piekarska) .....
44	44
STEFAN KOŚMIDER (1918–2022) – SIERPC DOCTOR AND SOCIAL ACTIVIST (Magdalena Staniszevska)	STEFAN KOŚMIDER (1918–2022) – SIERPECKI LEKARZ I DZIAŁACZ SPOŁECZNY (Magdalena Staniszevska) .....
47	47
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 VII – 30 IX 2021	BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 VII – 30 IX 2021 R. ....
52	52
OUR AUTHORS	NASI AUTORZY .....
72	72

Wersja cyfrowa „Notatek Płockich” dostępna jest w internetowych bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH),
Biblioteka Nauki, BazHum oraz na stronie Towarzystwa Naukowego Płockiego

ILE NADAŃ KRZYŻA WALECZNYCH OTRZYMAŁ PŁOCK W 1921 R.?

Abstrakt

W 2021 r. dr inż. Piotr Gryszpanowicz postawił tezę, że w 1921 r. Płock został odznaczony przez marszałka Józefa Piłsudskiego 4-krotnym Krzyżem Walecznych. Sprawa nie jest jednak jednoznaczna, bowiem nie ma potwierdzenia 4-krotnego nadania w dokumentach Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Słowa kluczowe: Płock, wojna polsko-bolszewicka, Krzyż Walecznych

10 kwietnia 1921 r. marsz. Józef Piłsudski podczas wizyty w Płocku odznaczył miasto Krzyżem Walecznych za udział mieszkańców w jego obronie przed wojskami bolszewickimi 18-19 sierpnia 1920 r.¹ Wyglądało to w ten sposób, że przypiął Krzyż Walecznych do poduszki z herbem miasta, wykonanej przez miejscowego malarza Czesława Idźkiewicza. Spośród polskich miast odznaczenie wojskowe – order *Virtuti Militari* – 22 listopada 1922 r. otrzymał Lwów za walki z Ukraińcami w 1918 r. Wyglądało to identycznie jak pół roku później w Płocku, czyli J. Piłsudski w czasie wizyty w Lwowie przypiął *Virtuti Militari* do poduszki z herbem Lwowa². Wprawdzie były także propozycje odznaczenia orderem *Virtuti Militari* innych miast: Łomży za udział jej mieszkańców w walkach z bolszewikami, Warszawy za bitwę warszawską, Poznania za powstanie wielkopolskie czy odznaczenia Krzyżem Niepodległości z Mieczami Gniewu i Świecia. Jednak skończyło się na nieformalnych projektach i w okresie międzywojennym więcej odznażeń miast już nie było³.

W końcu marca 2021 r. na Facebooku Towarzystwa Technicznego w Płocku Piotr Gryszpanowicz zamieścił wpis o tym, że w kwietniu 1921 r. Płock otrzymał 4-krotne nadanie Krzyża Walecznych. Na dowód przytoczył korespondencję między płockimi władzami miasta a Ministerstwem Spraw Wojskowych z 1930 r. w sprawie legitymacji Krzyża Walecznych, której Płock do 1930 r. nie otrzymał. W pismach z Magistratu powoływano się na Krzyż Walecznych

z trzema okuciami⁴. Kolejnym argumentem był fragment artykułu Adama Grzymały-Siedleckiego z „Żołnierza Polskiego” z 1921 r., w którym była z kolei wzmianka o 3-krotnym nadaniu Krzyża Walecznych⁵. Podsumowaniem tematu był obszerny artykuł-wywiad w płockim dodatku „Gazety Wyborczej”, w którym Piotr Gryszpanowicz przedstawiał swoje racje i starał się udowodnić, że Płock w 1921 r. otrzymał 4-krotnie Krzyż Walecznych, czyli z trzema listewkami⁶.

Idąc za ciosem Piotr Gryszpanowicz wspólnie z komendantem Chorągwi Mazowieckiej ZHP Cezarym Supłem doprowadzili do wykonania poduszki z herbem miasta Płocka z dopiętym do niej Krzyżem Walecznych z trzema okuciami⁷. Jej publiczna prezentacja i przekazanie prezydentowi Płocka Andrzejowi Nowakowskiemu nastąpiło w czasie wieczornego capstrzyku harcerskiego przy tzw. Bratniej Mogile 17 sierpnia 2021 r.⁸

Ponieważ swego czasu pisałem o wizycie J. Piłsudskiego w Płocku⁹, czuję się niejako zobowiązany do komentarza historycznego, bowiem sprawa nie jest taka prosta, jak by się wydawało. Zresztą sama kwestia 4-krotnego nadania Krzyża Walecznych nie jest nowa, gdyż już w 1995 r. fotokopie najważniejszych dokumentów archiwalnych z 1930 r. z zasobu

¹ Szerzej na ten temat zob.: G. Gołębiewski, *Płock 1920*, Warszawa 2018.

² *Przyjazd Naczelnika Państwa*, „Gazeta Lwowska” 1920, nr 266 z 23 listopada, s. 5; K. Filipow, *Order Virtuti Militari 1792–1945*, Warszawa 1990, s. 113-114. Order *Virtuti Militari* 6 lutego 1921 r. – w czasie wizyty J. Piłsudskiego we Francji – otrzymało też francuskie Verdun za walki w 1916 r.

³ *Poznań otrzyma Virtuti Militari w rocznicę Powstania Wielkopolskiego*, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 206 z 7 września, s. 2; K. Filipow, op. cit., s. 116-117.

⁴ FB Towarzystwa Technicznego w Płocku, wpis z 28 marca 2021 r.

⁵ FB Towarzystwa Technicznego w Płocku, wpis z 14 maja 2021 r.

⁶ K. Burzyńska, *Krzyż Walecznych i jego wielkie tajemnice*, „Gazeta Wyborcza. Tygodnik Płock” 2021, nr z 9 kwietnia 2021, s. 6-7.

⁷ Zgodnie z ustawą o Krzyżu Walecznych przy powtórnych nadaniach Krzyża dodawano na wstążce metalowe okucie z liśćmi dębu. Maksymalnie można było otrzymać cztery nadania Krzyża Walecznych, czyli z trzema okuciami na wstążce.

⁸ Na temat poduszki z herbem Płocka (historycznej i współczesnej) zob.: K. Burzyńska, *Tajemnica poduszki z Krzyżem Walecznych*, „Gazeta Wyborcza. Tygodnik Płock” 2021, nr z 20 sierpnia, s. 4-5.

⁹ G. Gołębiewski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008, s. 61-76.

Płock, 10 kwietnia 1921 r. Marsz. Józef Piłsudski dekoruje herb Płocka Krzyżem Walecznych (ze zbiorów CAW-WBH)

Archiwum Państwowego w Płocku opublikowała ówczesna dyrektor Archiwum Anna Maria Stogowska jako ilustrację do swojego artykułu o wizycie J. Piłsudskiego w Płocku¹⁰. Wtedy nie wywołało to jakichś kontrowersji. Po prostu A. M. Stogowska i piszący te słowa uznali za wiarygodną odpowiedź z Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych, że Płock ma jedno nadanie Krzyża Walecznych.

1. Kwestia odznaczenia Płocka Krzyżem Walecznych w II Rzeczypospolitej

Wzmianki o nadaniu Płockowi wielokrotnego Krzyża Walecznych pojawiły się w dwóch artykułach prasowych, jakie się ukazały w 1921 r. Konstanty Modliński w relacji z wizyty J. Piłsudskiego, wymieniając odznaczone osoby podał też *miasto Płock (z trzema okuciami)*¹¹. Nieco później we wstępie do artykułu okolicznościowego w „Żołnierzu Polskim” na temat obrony Płocka Adam Grzymała – Siedlecki napisał, że Płock *ostatnio uzyskał na wieczność z rąk Naczelnego Wodza „Krzyż Walecznych po raz drugi i trzeci” za bohaterstwo swych mieszkańców*¹². Występuje tu oczywiście istotna różnica, bowiem K. Modliński pisze o 4-krotnym nadaniu, a A. Grzymała-Siedlecki o 3-krotnym, mimo że chyba obaj uczestniczyli w tych

¹⁰ A. M. Stogowska, *Odnaczenie miasta Płocka Krzyżem Walecznych przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego za wojnę obronną 1920 roku*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1995, t. I, s. 96-108, fotokopie po s. 108; zob. także: A. M. Stogowska, *Pobył Naczelnika Państwa marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku – 10 kwietnia 1921 roku*, „Notatki Płockie” 1994, nr 1, s. 19-26.

¹¹ Kamo [Konstanty Modliński], *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki” 1921, nr 82 z 12 kwietnia, s. 2.

¹² A. Grzymała-Siedlecki, *Bohaterski Płock*, „Żołnierz Polski” 1921, nr 21 z 23 kwietnia, s. 2. Artykuł przytoczony przez P. Gryszpanowicza na FB Płockiego Towarzystwa Technicznego.

Poduszka z herbem Płocka z dodanym Krzyżem Walecznych z trzema okuciami, ofiarowana prezydentowi miasta Płocka A. Nowakowskiemu 17 sierpnia 2021 r. przez P. Gryszpanowicza i C. Supła (ze zbiorów Urzędu Miasta Płocka, fot. G. Gołębski)

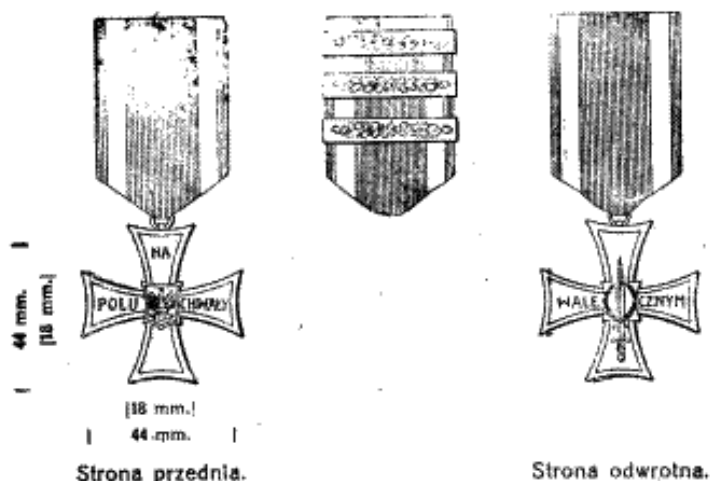
uroczystościach. Zapewne wynikało to z tego, że K. Bolesta-Modliński rozumiał, że trzy okucia oznaczają 4-krotne nadanie, natomiast A. Grzymała-Siedlecki trzy okucia uznał za 3-krotne nadanie¹³.

Formalne potwierdzenie nadania Płockowi Krzyża Walecznych nastąpiło na podstawie rozkazu L. 1647 ministra spraw wojskowych gen. Józefa Leśniewskiego, ogłoszonego w „Dzienniku Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych”, gdzie czytamy:

Wódz Naczelny i Pierwszy Marszałek Polski, w uznaniu bohaterstwa wykazanego przez ludność cywilną miasta Płocka w dniach 18-ego i 19-ego sierpnia 1920 r. podczas najazdu

¹³ Ilość listewek (okuc) wynikała z rozporządzenia Rady Obrony Państwa z 11 sierpnia 1920 r. o ustanowieniu Krzyża Walecznych (Dz. U. 1920, nr 87, poz. 572, s. 1574-1575).

Wzór Krzyża Walecznych.

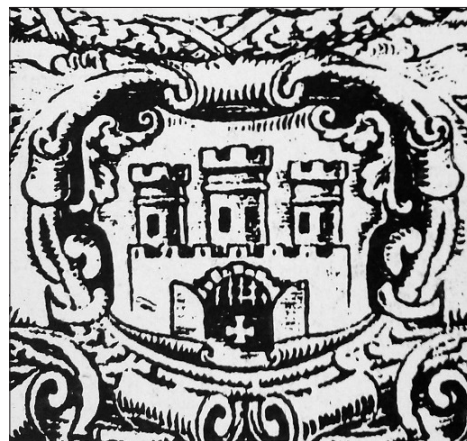
Wzór Krzyża Walecznych i umieszczenia listewek (okuć) na wstążce według rozporządzenia Rady Obrony Państwa z 11 sierpnia 1920 r. (Dz. U. 1920, nr 87, poz. 572, s. 1575)

*bolszewickiego, w dniu 10-ym kwietnia br. odznaczył miasto Płock Krzyżem Walecznych*¹⁴.

Jest to zwykłe stwierdzenie faktu i nie ma tu ani słowa o wielokrotnym nadaniu. Sprawę mógłby rozstrzygnąć wniosek odznaczeniowy, jednak takiego – jak dotychczas – nie udało się odnaleźć w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie. Nie wiadomo, czy w ogóle został sporządzony przez gen. Józefa Hallera, bo to on był wnioskodawcą nadania Płockowi Krzyża Walecznych. Zresztą podobnie nie ma wniosku na Virtuti Militari dla Lwowa i Verdun.

Na dyplomie nadania J. Piłsudskiemu tytułu Honorowego Obywatela Miasta Płocka wprawdzie C. Idźkiewicz w otwartą bramę w herbie miasta wkomponował Krzyż Walecznych, ale bez wstążki, więc i bez okuć. Podobnie było w winiecie „Dziennika Płockiego w latach 1925–1935 oraz projekcie herbu Płocka z 1938 r.¹⁵

Sprawa 4-krotnego nadania miastu Krzyża Walecznych wyplęta dopiero w 1930 r. W roku 10-lecia odparcia najazdu bolszewickiego w całym kraju pojawiały się różne inicjatywy (obeliski i tablice pamiątkowe) upamiętniające to wydarzenie. Być może w Płocku również pojawiła się taka myśl, bądź zamierzano wyeksponować w ratuszu dyplom nadania Krzyża Walecznych. Może już wtedy myślano

Herb Płocka z dyplomu Honorowego Obywatela dla J. Piłsudskiego („Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1995, t. I, po s. 108)

Projekt herbu Płocka z Krzyżem Walecznych w bramie (ze zbiorów Archiwum Państwowego w Płocku)

¹⁴ „Dziennik Personalny MSWojsk.” 1921, nr 22 z 4 czerwca, poz. 899, rozkaz L. 1647, s. 1022; zob. też: G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników...*, s. 67; idem, *Płock 1920*, s. 239-240.

¹⁵ G. Gołębiowski, *Starania władz Płocka o umieszczenie Krzyża Walecznych w herbie miasta w latach 1933–1939*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2020, t. XII, s. 65-66, 75. Według ustaleń P. Grysztanowicza J. Piłsudski otrzymał dyplom dopiero w grudniu 1923 r. (K. Burzyńska, *Tajemnica poduszki...*, s. 5).

o tablicy pamiątkowej na ścianie ratusza, aczkolwiek przybrało to realny kształt dopiero w 1934 r.¹⁶

24 stycznia 1930 r. Magistrat miasta Płocka zwrócił się do Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych Józefa Piłsudskiego o przysłanie legitymacji Krzyża Walecznych, gdzie czytamy:

Magistrat m. Płocka jako kawaler „Krzyża Walecznych” z trzema okuciami prosi o nadesłanie mu stosownej legitymacji, gdyż posiadając od r. 1921 sam »Krzyż«, legitymacji na prawo używania tegoż Krzyża dotąd nie ma¹⁷.

W odpowiedzi mjr Józef Ferencowicz z Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych pismem z 3 kwietnia 1930 r. odpisał:

W odpowiedzi na pismo z dn. 24. I. br. w sprawie legitymacji Krzyża Walecznych wyjaśniam, że m. Płock zostało odznaczone K. W. tylko po raz pierwszy Dz. Pers. Nr 22/21, str. 1022.

Celem otrzymania legitymacji dotyczącego K.W. proszę o podanie numeru posiadanego K.W.¹⁸

Z końcem kwietnia 1930 r. prezydent Płocka Aleksander Albrecht odpisał:

Odpowiadając na pismo L. 4897/B.P.I.30 - Tel. 139 - R. 4 z dnia 3.IV.1930 r., celem otrzymania legitymacji dla miasta Płocka na Krzyż Walecznych z 3-ma okuciami podajemy Nr 25102 tegoż Krzyża osobiście przez Pana Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego przypiętego do poduszki z herbem miasta¹⁹.

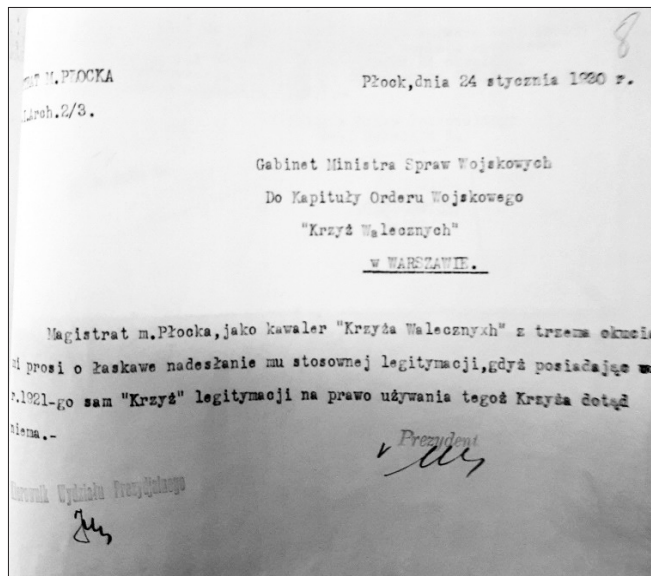
Tak więc z Płocka powtórnie pisano o trzech okuciach, wzmacniając argumentację osobą marsz. Józefa Piłsudskiego, jednak Biuro Personalnie MSWojsk. konsekwentnie stało na stanowisku, że Płock został odznaczony po raz pierwszy i jedyne, czego dowodem miał być rozkaz w „Dzienniku Personalnym

¹⁶ P. Gryszpanowicz, *Miejsca Pamięci Narodowej. Obrona Płocka 1920*, Płock 2020, s. 77-79; idem, *Historia tablic pamiątkowych na płockim ratuszu*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny” 2021, t. XIII, s. 84-86.

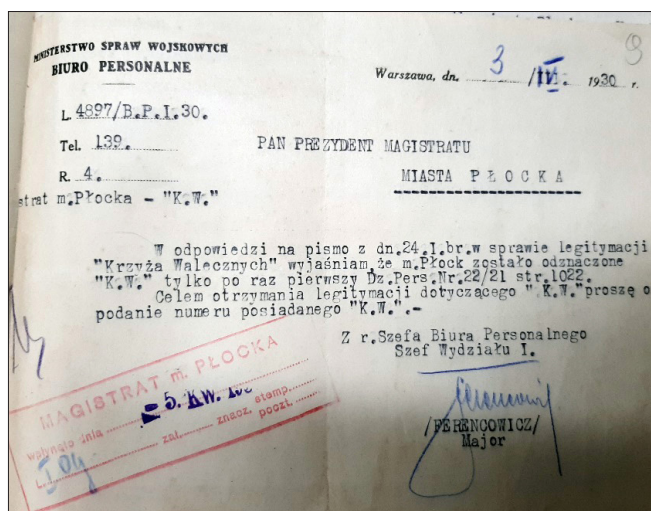
¹⁷ APP, akta m. Płocka, sygn. 22 748, pismo z 24 stycznia 1930 r. do Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych, k. 8.

¹⁸ APP, akta m. Płocka, sygn. 22 748, pismo mjr. J. Ferencowicza z 3 kwietnia 1930 r. do Prezydenta Magistratu miasta Płocka, k. 9; także: „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny” 1995, t. I, fotokopia pisma po s. 108, jako ilustracja do art. A. M. Stogowskiej, *Odnaczenie miasta Płocka Krzyżem Walecznych...*, s. 96 - 108.

¹⁹ APP, akta m. Płocka, sygn. 22 748, pismo z 30 kwietnia 1930 r. do Biura Personalnego MSWojsk., k. 10; także: „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny” 1995, t. I, fotokopia pisma po s. 108, jako ilustracja do art. A. M. Stogowskiej, *Odnaczenie miasta Płocka Krzyżem Walecznych*.

Pismo z Magistratu m. Płocka z 24 stycznia 1930 r. do Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych (Archiwum Państwowe w Płocku)

Pismo mjr. J. Ferencowicza z 3 kwietnia 1930 r. do prezydenta miasta Płocka (Archiwum Państwowe w Płocku)

MSWojsk.” z 1921 r. W konsekwencji 27 maja 1930 r. ppłk Kazimierz Kominkowski z Biura Personalnego MSWojsk. wysłał do Płocka dyplom na nadanie Krzyża Walecznych i odbiór tegoż potwierdził wiceprezydent Płocka Stefan Szlim odwrotnym pismem z 20 lipca 1930 r.²⁰

Na przysłanym do Płocka dyplomie nadania Krzyża Walecznych nic nie było o 4-krotnym nadaniu, załączony wizerunek Krzyża był bez okuć, a w treści powtórzona została formuła z rozkazu ministra gen. J. Leśniewskiego z 13 maja 1921 r.²¹

²⁰ APP, akta m. Płocka, sygn. 22 748, pismo ppłk. K. Kominkowskiego z 27 maja 1930 r. do Prezydenta Magistratu miasta Płocka, k. 11; pismo S. Szlima z 10 lipca 1930 r. do Biura Personalnego MSWojsk., k. 12.

²¹ APP, akta m. Płocka, sygn. 27 539, fotografia dyplomu jako projekt tablicy pamiątkowej na ścianie ratusza, k. 101; P. Gryszpanowicz, op. cit., s. 77. Fotografii odnalazł P. Gryszpanowicz. Sam dyplom chyba się nie zachował.

Praktycznie na tym sprawa się zakończyła, czyli władze Płocka uznały, że miasto otrzymało jednokrotne nadanie Krzyża Walecznych. I tu nasuwają się pewne pytania. Jeżeli w ratuszu był Krzyż Walecznych z trzema okuciami, czemu nie złożono odwołania od decyzji Biura Personalnego MSWojsk.? Można było wystąpić z zdjęciem Krzyża jako dowód rzeczowy. Można było zwrócić się do gen. J. Hallera z prośbą o potwierdzenie, o ile nadać Krzyża Walecznych dla Płocka wnioskował. Można było zwrócić się do marsz. J. Piłsudskiego z pytaniem o okucia na wstążce Krzyża Walecznych, który przypiął do herbu Płocka. W 1930 r. żyli inni świadkowie – oficerowie i osoby cywilne – które mogły to wyjaśnić. Można było zareagować znacznie wcześniej: po opublikowaniu rozkazu w 1921 r. w „Dzienniku Personalnym MSWojsk”, żądając jego uzupełnienia. Można było wtedy wysłać pismo do Gabinetu Naczelnika Państwa, bądź Ministerstwa Spraw Wojskowych. Władze miasta nic w tej sprawie nie zrobiły. Nikt chyba też – ani w 1921 r., ani później – nie zadbał o zrobienie zdjęcia poduszki z herbem Płocka i przypiętym do niej Krzyżem Walecznych.

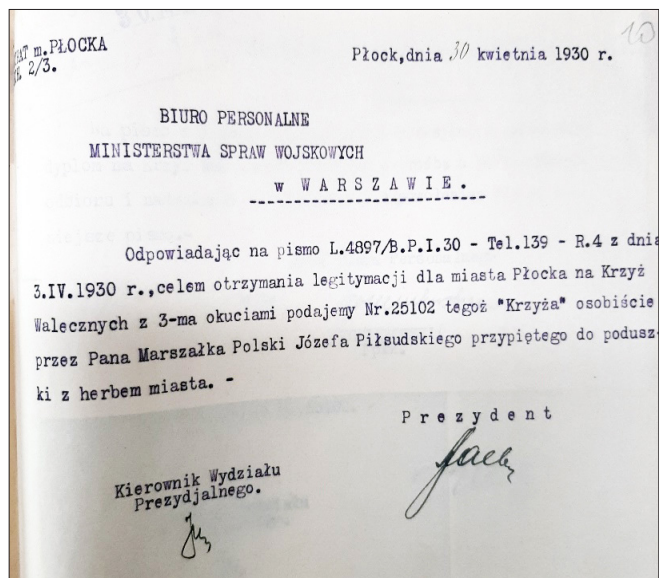
A na gruncie formalnym oficerowie Biura Personalnego MSWojsk. w 1930 r. mieli rację: nigdzie nie było potwierdzenia nadania Płockowi 4-krotnego Krzyża Walecznych. Jak wiemy, zgodnie z rozporządzeniem Rady Obrony Państwa Krzyż Walecznych można było nadać maksymalnie cztery razy. Mogło to nastąpić za cztery różne czyny, jak w przypadku naszego rodaka Władysława Broniewskiego²² albo jako 4-krotne nadanie jednorazowo za całokształt zasług bojowych, jak to miało miejsce w przypadku ppłk. Sławoja Felicjana Składkowskiego²³ czy dowódcy 7. eskadry im. T. Kościuszki ppłk. lotn. Cedrica Errola Faunt de Roy²⁴.

W związku z tym w czasie ceremonii dekoracji, dekorujący powinien wygłosić formułę: *Poruczniku (ka-*

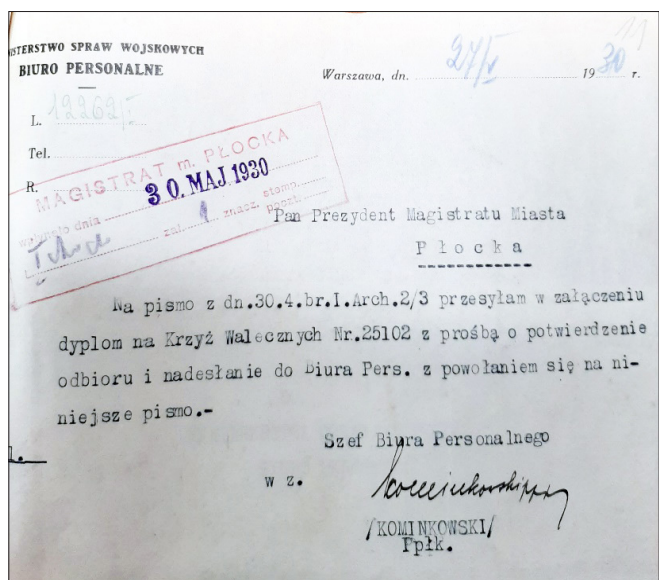
²² Centralne Archiwum Wojskowe w Wojskowym Biurze Historycznym w Warszawie (dalej: CAW-WBH), Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych, Broniewski Władysław, sygn. I.480.714, wnioski na odznaczenie Krzyżem Walecznych po raz pierwszy, drugi, trzeci i czwarty z 24 stycznia 1921 r. Cztery oddzielne wnioski nosiły tę samą datę, jednak dotyczyły różnych czynów bojowych. Zob.: G. Gołębiowski, *Służba wojskowa Władysława Broniewskiego „Orlika” w latach 1918–1921*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2010, nr 4, s. 26-2.

²³ CAW-WBH, Kolekcja Generatów i Osobistości, Sławoj Felicjan Składkowski, sygn. I.480.506, wniosek na odznaczenie Krzyżem Walecznych po raz pierwszy, drugi, trzeci i czwarty z 17 listopada 1921 r. Fotokopia wniosku: *Sławoj Felicjan Składkowski (1885 Gąbin – 1962 Londyn). Lekarz, generał, premier. Katalog wystawy zorganizowanej w 130. rocznicę urodzin ostatniego premiera II Rzeczypospolitej 9 czerwca 2015 r.*, oprac. K. Bańka, Płock 2015, s. 61.

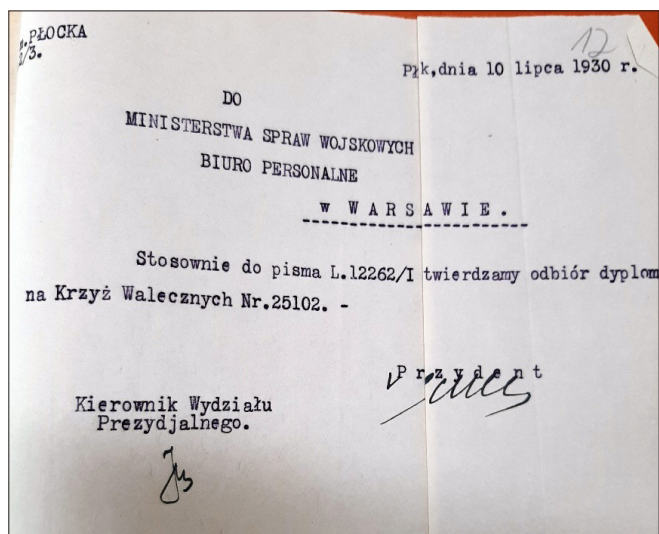
²⁴ „Dz. Pers. MSWojsk.” 1921, nr 21 z 28 maja, poz. 844, s. 1002.

Pismo prezydenta Płocka A. Albrechta z 30 kwietnia 1930 r. do Biura Personalnego MSWojsk. (Archiwum Państwowe w Płocku)

Pismo ppłk. K. Kominkowskiego z 27 maja 1930 r. do prezydenta m. Płocka (Archiwum Państwowe w Płocku)

Potwierdzenie odbioru dyplomu na Krzyż Walecznych nr 25102

pralu) N.N. ... w nagrodę za męstwo okazane w walce z nieprzyjacielem w obronie Ojczyzny (data i miejsce czynu) – Wódz Naczelny nadaje Ci „Krzyż Walecznych” (po raz pierwszy, drugi trzeci, czwarty)²⁵.

Również w dokumentach odznaczeniowych oraz w „Rozkazach Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego” i „Dzienniku Personalnym MSWojsk.” obowiązywała podobna zasada: należało określić, które jest to nadanie i tej zasady ściśle przestrzegano.

Tymczasem ani w czasie ceremonii oznaczenia Płocka, ani w opublikowanym rozkazie nie ma potwierdzenia wielokrotnego nadania. J. Piłsudski w czasie dekoracji 10 kwietnia 1921 r. do znanej nam formuły: *Za zachowanie męstwa i siły woli w ciężkich i nadzwyczajnych okolicznościach, w jakich się znalazło miasto, za męstwo i waleczność – mianuję miasto Płock kawalerem Krzyża Walecznych*²⁶ powinien był dodać: *po raz pierwszy, drugi, trzeci i czwarty*. Wtedy wszystko odbyłoby się zgodnie z przyjętymi zasadami i stanowiło podstawę do odnotowania w „Dzienniku Personalnym MSWojsk.”

O 4-krotnym nadaniu nie wspomniął J. Piłsudski także w czasie przyjęcia na swoją cześć 10 kwietnia 1921 r. po południu w Hotelu Warszawskim. W końcowej części swojego przemówienia powiedział: [...] *wznoszę toast na cześć miasta Płocka, nowego kawalera Krzyża Walecznych*²⁷. W przypadku czterech nadań powinien był powiedzieć [...] *nowego kawalera 4-krotnego Krzyża Walecznych*. Czyżby J. Piłsudski nie był świadom tych wymogów formalnych? Nie wiadomo.

W informacji Polskiej Agencji Telegraficznej z 12 kwietnia 1921 r. o wizycie w Płocku czytamy m.in.:

[...] *na pl. Floriańskim wysłuchał Naczelnik Państwa mszy polowej, po czym udekorował herb Płocka Krzyżem Walecznych, a obrońców miasta krzyżami Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych*. [...] ²⁸.

²⁵ Cyt. za: G. Krogulec, *Krzyż Walecznych. Świadek zwycięstwa i klęski*, Warszawa 1998, s. 34; zob. też: Z. Puchalski, I. J. Wojciechowski, *Ordery i odznaczenia polskie i ich kawalerowie*, Warszawa 1987, s. 88.

²⁶ Kamo, *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki” 1921, nr 82 z 12 kwietnia, s. 2; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników...*, s. 67.

²⁷ Kamo, *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki” 1921, nr 83 z 13 kwietnia, s. 1; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 383; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników...*, s. 72.

²⁸ *Telegramy. Z pobytu Naczelnika Państwa w Płocku*, „Monitor Polski” 1921, nr 83 z 13 kwietnia, s. 4. Zob. też: W. Jędrzejewicz, *Kronika życia Józefa Piłsudskiego 1867–1939*, t. 2, 1921–1935, Londyn 1986, s. 22. W *Kronice życia...* błędna data – 8 kwietnia zamiast 10 kwietnia.

W artykule mjr. Antoniego Bogusławskiego w „Polsce Zbrojnej” z 1923 r. na temat orderu Virtuti Militari i Krzyża Walecznych nic nie ma na temat wielokrotnego nadania KW dla Płocka:

*Dwa bohaterskie miasta uzyskały dekorację orderem „Virtuti Militari”: Lwów i Verdun. „Krzyżem Walecznych” dekorowany jest Płock*²⁹.

Abp Antoni Julian Nowowiejski w swoim opracowaniu o Płocku w ogóle nie napisał o nadaniu miastu Krzyża Walecznych. Jest tylko ogólna informacja o odznaczeniu obrońców przez J. Piłsudskiego. A przecież ówczesny bp A. J. Nowowiejski był blisko tego wydarzenia i zapewne Krzyż widział³⁰.

W dziele Tadeusza Świeckiego i Franciszka Wybulta jest tylko ogólna wzmianka:

*Po mszy odbyła się uroczystość dekorowania herbu m. Płocka krzyżem walecznych, który naczelnik Państwa przypiął do malowanej przez profesora Cz. Idźkiewicza poduszki z herbem, niesionej przez dwóch członków Rady Miejskiej*³¹.

W tomie VI przedwojennej Encyklopedii Wojskowej pod hasłem „nadania zbiorowe” Płock został wymieniony przy okazji odznaczeń miast:

*Polska, wzorując się na Fr.[ancji], odznaczyła trzy miasta: Naczelnik państwa i wódz nac. Józef Piłsudski nadał za bohaterską obronę krzyż o. V. M. nr 1 m. Lwów; podobnie Verdun zostało przez niego odznaczone podczas Jego bytności we Fr. krzyżem V.M. nr 6067; 3. wreszcie m. Płock za bohaterską obronę w 1920 otrzymał w herbie K.W.*³²

Tak więc – z takich czy innych przyczyn – powszechne było mniemanie, że Płock ma jedno nadanie Krzyża Walecznych i władze miasta to zaakceptowały. Potwierdzeniem tego są dwie tablice pamiątkowe, jakie odstonięto w 1934 i 1935 r. Na tablicy na ratuszu upamiętniającej nadanie miastu Krzyża Walecznych umieszczono wizerunek Krzyża bez żadnych okuć na wstążce. Podobnie było na tablicy na odwachu, odstoniętej w kwietniu 1935 r.: Krzyż Walecznych nie miał okuć³³.

W wojsku II RP wszystkie zmiany przydziału, awanse, odznaczenia, itp. musiały być poparte odpowiednim rozkazem, odnotowanym w „Dzienniku

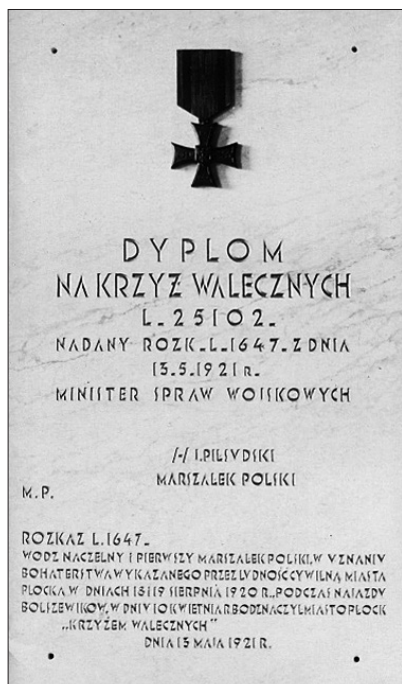
²⁹ A. Bogusławski, „Virtuti Militari” i „Krzyż Walecznych”, „Polska Zbrojna” 1923, nr 62 z 4 marca, s. 4.

³⁰ A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, wyd. II, Płock 1931 [reprint – 1991], s. 171.

³¹ T. Świecki, F. Wybult, op. cit., s. 377.

³² *Odznaczenia zbiorowe*, [w:] *Encyklopedia Wojskowa*, pod. red. O. Łaskowskiego, t. VI, Warszawa 1937, s. 70.

³³ P. Gryspanowicz, op. cit., s. 75 – 81.

Projekt tablicy upamiętniającej nadanie Płockowi Krzyża Walecznych (APP, sygn. 27 539, k. 101)

Rozkazów MSWojsk.” lub w „Dzienniku Personalnym MSWojsk.” I taki rozkaz ministra spraw wojskowych, odnotowujący nadanie Płockowi Krzyża Walecznych został opublikowany w „Dzienniku Personalnym MSWojsk.” Natomiast w przepisach szczegółowych dotyczących Krzyża Walecznych było wyraźnie określone, że *jeden i ten sam czyn nie może być kilkakrotnie nagrodzony*³⁴. Dochodzi więc kwestia interpretacji: czy obrona Płocka była jednym czynem, czy też była szeregiem czynów, będących udziałem ludności cywilnej?

2. Wzmianki o odznaczeniu Płocka Krzyżem Walecznych w publikacjach współczesnych

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat kilku autorów odnotowywało odznaczenie Płocka Krzyżem Walecznych, jednak nie wniosło to wiele do naszej aktualnej wiedzy. W 1987 r. Zbigniew Puchalski i Ireneusz J. Wojciechowski podali, że *rozkazem nr L. 1647 z dnia 10 kwietnia 1921 r. Naczelnik Państwa odznaczył Krzyżem Walecznych zasłużone w okresie wojny 1918–1919 miasto Płock*³⁵.

Oczywiście nie jest to ścisłe, bowiem autorzy za datę wydania rozkazu przyjęli datę wręczenia odznaczenia. Poza tym – jak wiadomo – Płock otrzymał Krzyż Walecznych nie za lata 1918–1919, ale za postawę mieszkańców 18-19 sierpnia 1920 r. Nie wiadomo, czy te nieścisłości wynikały ze słabej jeszcze

³⁴ „Dziennik Rozkazów MSWojsk.” 1921, nr 49 z 13 grudnia, poz. 872 pkt C, s. 831.

³⁵ Z. Puchalski, I. J. Wojciechowski, op. cit., s. 89.

Płock, 7 kwietnia 1935 r. Wojewoda warszawski Bronisław Nakoniecznikow-Klukowski w czasie odsłaniania tablicy pamiątkowej na odwachu (ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

znajomości okoliczności odznaczenia Płocka, czy też ingerencji cenzorskich. Zakładam tę pierwszą przyczynę, bowiem w końcu lat 80. XX w. wiedza o wojnie polsko-bolszewickiej była jeszcze niewielka.

W 1995 r. Zbigniew Puchalski w artykule dotyczącym orderów, odznaczeń i medali podał już bardziej szczegółową informację, aczkolwiek również nie wolną od błędów. Czytamy tam:

Szczęólnego wyróżnienia doczekali się obrońcy Płocka, którzy zatrzymali armię Gaja, próbującą sforsować Wisłę, by obejść Warszawę od zachodu, tak jak udało się to feldmarszałkowi Paskiewiczowi w 1831 roku³⁶. W dowód szczególnego męstwa miasto Płock, jako jedyne miasto w Polsce, uhonorowane zostało trzykrotnie Krzyżem Walecznych. Dekoracji dokonał osobiście marszałek Piłsudski w kwietniu 1921 roku, przypinając Krzyż Walecznych z dwoma okuciami na wstążce, do poduszki, na której umieszczony był herb tego miasta³⁷.

³⁶ Zbigniew Puchalski powtórzył tu obiegową opinię o celu ataku bolszewickiego na Płock. W rzeczywistości – zgodnie z rozkazem dowódcy IV Armii D. Szuwajewa – III Korpus Konny (nie – armia) miał rozbić załogę Płocka i skierować się na Płońsk w celu wsparcia XV Armii rosyjskiej, przegrywającej bitwę nad Wkrą (G. D. Gaj, *Na Warszawę! Dejstwiya 3 Konnego Korpusa na zapadnom fronte. Ijul – awgust 1920 g.*, Moskwa 1928, s. 201; S. Żukowski, *Działania 3. Konnego Korpusu Gaja*, Oświęcim 2015, s. 58-59).

³⁷ Z. Puchalski, *Odznaczenia za zasługi bojowe i wojenne w latach 1919–1920*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2, s. 91. Na artykuł w 2021 r. zwróciła mi uwagę p. Renata Nowakowska z Urzędu Miasta Płocka.

Skąd autor wziął informację o 3-krotnym nadaniu – nie wiadomo, prawdopodobnie z cytowanego już artykułu A. Grzymały-Siedleckiego w „Żołnierzu Polskim”. W przypisie Z. Puchalski powołał się na *Encyklopedię Wojskową* z 1937 r., jednak nie ma tam nic o 3-krotnym nadaniu Krzyża Walecznych. Płock jest wymieniony jako trzecie miasto (po Lwowie i Verdun) uhonorowane odznaczeniem wojskowym³⁸.

Natomiast inny znawca problematyki odznaczeniowej Grzegorz Krogulec w swojej monografii, poświęconej Krzyżowi Walecznych nie pisał o wielokrotnym nadaniu. Odnotował fakt odznaczenia Płocka w rozdziale o nadaniach Krzyża Walecznych dla zbiorowości, pisząc:

[...] już dosyć wcześnie Krzyż Walecznych nadano Płockowi „w uznaniu bohaterstwa wykazanego przez ludność cywilną miasta ... w dniu 18-go i 19 sierpnia 1920 r. podczas najazdu bolszewickiego”. Z wnioskiem wystąpił dowódca Armii Ochotniczej gen. Józef Haller, miasto zaś odznaczył Naczelny Wódz marsz. Józef Piłsudski 10 kwietnia 1921 r. Analizując pod tym kątem lata 1918–1921 zdawać by się mogło, że również inne miasta zasłużyły na KW. Na przykład Poznań za powstanie grudniowe w 1918 r., czy Przemyśl za podjętą spontanicznie obronę³⁹.

Z. Puchalski informację o trzykrotnym nadaniu Krzyża Walecznych powtórzył w kolejnym swoim opracowaniu z 2000 r. W podpisie znanego nam zdjęcia ze sceną dekoracji przez J. Piłsudskiego poduszki z herbem Płocka czytamy: *Dekoracja Płocka Krzyżem Walecznych – po raz pierwszy, drugi i trzeci. Marszałek Piłsudski przypina Krzyż pod herbem miasta*⁴⁰. Jednak publikacje Z. Puchalskiego w Płocku nie były znane, więc nie wywołały dyskusji o ilości nadań Krzyża Walecznych.

³⁸ *Odznaczenia zbiorowe*, [w:] *Encyklopedia Wojskowa*, t. VI, s. 70.

³⁹ G. Krogulec, op. cit., s. 114-115.

⁴⁰ Z. Puchalski, *Dzieje polskich znaków szlacheckich*, Warszawa 2000, s. 166.

W 2009 r. Stefan Oberleitner powtórzył za Z. Puchalskim, że *za szczególne zasługi w okresie wojny 1918–1919 Krzyżem Walecznych odznaczone zostało miasto Płock*⁴¹. Aczkolwiek nie napisał o 3-krotnym nadaniu.

Kwerenda w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, zamówiona w kwietniu 2021 r. przez Urząd Miasta Płocka nie przyniosła żadnych nowych faktów poza już nam znanymi dokumentami.

Konkludując – należy docenić docieklivość Piotra Gryszypanowicza, który wywołał tę dyskusję. Wiele wskazuje na to, że marsz. J. Piłsudski 10 kwietnia 1921 r. przypiął do poduszki z herbem Płocka Krzyż Walecznych z trzema okuciami, co oznaczało 4-krotne nadanie. Przemawia za tym: wzmianka Konstantego Modlińskiego w relacji z wizyty J. Piłsudskiego w „Kurierze Płockim” z 1921 r., podobna wzmianka w artykule Adama Grzymały-Siedleckiego w „Żołnierzu Polskim” z 1921 r. oraz pisma wysłane w 1930 r. z płockiego Magistratu do MSWojsk. Jednak nie znalazło to potwierdzenia na płaszczyźnie prawnej w formie odpowiedniego rozkazu ministra spraw wojskowych i nie da się udowodnić prawa Płocka do okuć i 4-krotnego nadania. Z tego względu propozycja umieszczenia trzech listewek na wstążce Krzyża Walecznych na wielkim herbie reprezentacyjnym Płocka jest ryzykowna. Tak w okresie międzywojennym, jak i współcześnie taka zmiana nasuwałaby pytanie o podstawę prawną, a takiej niestety nie ma. A zatem – musi nam wystarczyć, że Płock został w 1921 r. odznaczony Krzyżem Walecznych, być może 4-krotnie. Co oczywiście nie oznacza, aby poduszki z herbem i Krzyżem Walecznych z trzema okuciami, подарowanej prezydentowi A. Nowakowskiemu przez P. Gryszypanowicza i C. Supła nie wykorzystywać przy okazji różnych miejskich uroczystości.

⁴¹ S. Oberleitner, *Polskie ordery i odznaczenia i niektóre wyróżnienia szlacheckie 1705–1990*, t. I, Warszawa 2009, s. 88.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Państwowe w Płocku
Akta miasta Płocka, sygn. 22 748, 27 539
- Centralne Archiwum Wojskowe w Wojskowym Biurze Historycznym im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w Warszawie
Kolekcja Generałów i Osobistości
Sławoj Felicjan Składkowski, sygn. I.480.506
Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych
Broniewski Władysław, akta personalne, sygn. I.480.714

Źródła drukowane

- „Dziennik Personalny MSWojsk.” 1921
„Dziennik Rozkazów MSWojsk.” 1921
„Dziennik Ustaw” 1920
„Monitor Polski” 1921

Pamiętniki i wspomnienia

G. D. Gaj, *Na Warszawu! Dejstwijsa 3 Konnogo Korpusa na zapadnom fronte. Ijul – awgust 1920 g.*, Moskwa 1928.

Opracowania

- Encyklopedia Wojskowa*, pod red. Ottona Laskowskiego, t. VI, Warszawa 1937.
K. Filipow, *Order Virtuti Militari 1792–1945*, Warszawa 1990.
G. Gołębiowski, *Płock 1920*, Warszawa 2018.
G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008.
P. Gryszpanowicz, *Miejsca Pamięci Narodowej. Obrona Płocka 1920*, Płock 2020.
G. Krogulec, *Krzyż Walecznych, świadek zwycięstwa i klęski*, Warszawa 1998.
W. Jędrzejewicz, *Kronika życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935, t. 2, 1921–1935*, Londyn 1986.
A.J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, wyd. II, Płock 1931 [reprint – 1991].
S. Oberleitner, *Polskie ordery i odznaczenia i niektóre wyróżnienia zaszczytne 1705–1990*, t. I, Warszawa 2009.
Z. Puchalski, *Dzieje polskich znaków zaszczytnych*, Warszawa 2000.
Z. Puchalski, I.J. Wojciechowski, *Ordery i odznaczenia polskie i ich kawalerowie*, Warszawa 1987.
Sławoj Felicjan Składkowski (1885 Gąbin – 1962 Londyn). Lekarz, generał, premier. Katalog wystawy zorganizowanej w 130. rocznicę urodzin ostatniego premiera II Rzeczypospolitej 9 czerwca 2015 r., oprac. Krystyna Bańka, Płock 2015.
T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.
S. Żukowski, *Działania 3. Konnego Korpusu Gaja*, Oświęcim 2015.

Artykuły

- G. Gołębiowski, *Służba wojskowa Władysława Broniewskiego „Orlika” w latach 1918–1921*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2010, nr 4.
G. Gołębiowski, *Starania władz Płocka o umieszczenie Krzyża Walecznych w herbie miasta w latach 1933–1939*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2020, t. XII.
P. Gryszpanowicz, *Historia tablic pamiątkowych na płockim ratuszu*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2021, t. XIII.
Z. Puchalski, *Odznaczenia za zasługi bojowe i wojenne w latach 1919–1920*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2.
A.M. Stogowska, *Odznaczenie miasta Płocka Krzyżem Walecznych przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego za wojnę obronną 1920 roku*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1995, t. I.
A.M. Stogowska, *Pobył Naczelnika Państwa marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku – 10 kwietnia 1921 roku*, „Notatki Płockie” 1994, nr 1.

Artykuły prasowe

- A. Bogusławski, „*Virtruti Militari*” i „*Krzyż Walecznych*”, „Polska Zbrojna” 1923, nr 62 z 4 marca, s. 4.
K. Burzyńska, *Krzyż Walecznych i jego wielkie tajemnice*, „Gazeta Wyborcza. Tygodnik Płock” 2021, nr z 9 kwietnia 2021, s. 6-7.
K. Burzyńska, *Tajemnica poduszki z Krzyżem Walecznych*, „Gazeta Wyborcza. Tygodnik Płock” 2021, nr z 20 sierpnia, s. 4-5.
A. Grzymała-Siedlecki, *Bohaterski Płock*, „Żołnierz Polski” 1921, nr 21 z 23 kwietnia, s. 2.
Kamo [Konstanty Bolesta-Modliński], *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki” 1921, nr 82 z 12 kwietnia, s. 1-2; nr 83 z 13 kwietnia, s. 1.
Poznań otrzyma Virtuti Militari w rocznicę Powstania Wielkopolskiego, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 206 z 7 września, s. 2
Przyjazd Naczelnika Państwa, „Gazeta Lwowska” 1920, nr 266 z 23 listopada, s. 5

HOW MANY ASSIGNMENTS OF THE CROSS OF COMBAT RECEIVED PŁOCK IN 1921?

Summary

In 2021, Piotr Gryszpanowicz put forward the thesis that in 1921 Płock was decorated by Marshal Józef Piłsudski with a four-time Cross of Valor. However, the case is not clear-cut, as there is no confirmation of the four-fold shipment in the documents of the Ministry of Military Affairs.

Keywords: Płock, Polish-Bolshevik War, Cross of Valor

WKŁAD ABSOLWENTÓW TECHNIKUM MECHANIZACJI ROLNICTWA W PŁOCKU W UNOWOCZEŚNIANIE TECHNICZNE ROLNICTWA NA MAZOWSZU

Abstrakt

Praca dotyczy kształcenia kadr do wdrażania i rozwoju mechanizacji rolnictwa na przykładzie Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku. Wprowadzenie mechanizacji rolnictwa było przez lata kontynuowane przez jej wychowanków. Artykuł przypomina osoby, które tworzyły szkołę. Część badawcza pracy dotyczy jednego rocznika uczniów, potem absolwentów i ich rozwoju zawodowego w latach 1964–2019.

Słowa kluczowe: Technikum Mechanizacji Rolnictwa, absolwenci, rozwój zawodowy, uspołecznienie młodzieży, wspomnienia

Wprowadzenie

Pierwsza w Płocku techniczna szkoła średnia zawodowa pod nazwą Liceum Techniki Rolnej, przemianowane po paru latach na Technikum Mechanizacji Rolnictwa (TMR), powstała w Płocku w 1950 r. i funkcjonowała do roku 1975. Usytuowana została na terenie przedwojennej Prywatnej Żeńskiej Szkoły Ogrodniczej założonej w 1934 r., na rogu ulicy Padlewskiego i Misjonarskiej¹. Ukończenie 5-letniego Technikum kończyło się „maturą”, dawało prawo ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe i jednocześnie tytuł kwalifikacyjny technika mechanizacji rolnictwa². Szkołę ukończyło ponad 2000 osób, w tym około 700 osób w trybie zaocznym korespondencyjnym. Absolwenci technikum zatrudniani byli głównie w zakładach obsługi technicznej rolnictwa lub podejmowali interesujące ich studia wyższe. Obowiązywały nakazy pracy. Pierwsze roczniki absolwentów to byli pionierzy mechanizowania produkcji rolnej na Mazowszu, a szczególnie w powiecie płockim i najbliższym otoczeniu.

Celem tej publikacji jest:

- podkreślanie znaczenia i zasług średniej klasy technicznej (techników mechanizacji rolnictwa) w rozwój nowych technik i technologii w rolnictwie;
- przypomnienie i utrwalenie w pamięci społeczeństwa, że taka szkoła była, kształciła młodzież, głównie wiejską, wpisującą się realnie

w unowocześnianie techniczne środowisk wiejskich (w prasie istnieją tylko okolicznościowe wzmianki o TMR w Płocku);

- wspomnienie osób (wizytatorów, nauczycieli, dyrektorów, administracji i obsługi), którzy z wielkim zaangażowaniem tworzyli nową szkołę i kształtowali charaktery młodzieży, ucząc ich pracy i odpowiedzialności.

1. Utworzenie Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku i jego likwidacja³

Po zakończeniu wojny w 1945 r. rozpoczęto odbudowę kraju zgodnie z wytycznymi i dyrektywami nowego ustroju politycznego. Resort rolnictwa kierowany przez Ministerstwo Rolnictwa wprowadził poważne, a nawet rewolucyjne zmiany dotyczące polskiej wsi. Jedną z dróg prowadzących do realizacji założonych celów była elektryfikacja wsi, mechanizacja prac polowych i wewnątrzgospodarczych, przygotowanie odpowiednich kadr, zmiana infrastruktury terenów wiejskich oraz zmiana sposobu myślenia polskiego rolnika.

W związku z tym opracowano strategię działania obejmującą różne zakresy i formy realizacji unowocześniania rolnictwa. Powołano ogólnopolskie Instytuty Branżowe: Przemysłowy Instytut Maszyn Rolniczych w Poznaniu, Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa w Warszawie, Instytut

¹ Nazwa „Technikum” nie była używana w szkolnictwie międzywojennym. Wprowadzona została przez Centralny Urząd Kształcenia Zawodowego w 1957-61 roku (różne daty) wraz z opracowaniem uprawnień dla absolwentów.

² T.W. Nowacki, *Leksykon pedagogiki pracy*, Radom 2004, s. 248.

³ Rozdział opracowano na podstawie własnych obserwacji, informacji ustnych uzyskanych od nauczycieli oraz dokumentów szkolnych takich jak dzienniki lekcyjne i protokoły z Rad Pedagogicznych. Dokumenty te po likwidacji TMR trafiły do Zespołu Szkół Rolniczych w Trzepowie, a następnie do Zespołu Szkół im. L. Bergerowej w Górach k. Płocka.

Sadownictwa i Kwaciarstwa w Skierniewicach i inne. Uczelnie wyższe otwierały nowe kierunki kształcenia. Na początku lat 50. Politechnika Warszawska jako pierwsza utworzyła kierunek studiów Agromechanika, po 2 latach przemianowany na Mechanizację Rolnictwa. Powstawały nowe fabryki maszyn rolniczych często w oparciu o warsztaty rzemieślnicze lub zakłady zbrojeniowe. Zakres ich prac wynikał z ustaleń RWPG. Zakłady Mechaniczne w Płocku powstały w 1945 r. Przemianowane zostały wkrótce w Fabrykę Maszyn Żniwnych. Organizowano sieć obsługi technicznej rolnictwa: Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM-y), Kółka Rolnicze, Techniczna Obsługa Rolnictwa (TOR-y) i inne placówki wspomagające. Potrzebni byli specjaliści, fachowcy-technicy, ukierunkowani na problematykę wiejską czyli mechanizatorzy rolnictwa.

Technika Mechanizacji Rolnictwa uruchomiono prawie we wszystkich województwach. Lokalizowane były na obrzeżach dużych miast (Poznań-Golecin, Wrocław-Pracze, Łódź-Widzew), mniejszych (Płock, Kętrzyn-Karolewo, Strzelce Krajeńskie, Supraśl i inne), przy szkołach rolniczych, na terenach dogodnych do rozbudowy szkoły. Umiejscowienie szkół w ośrodkach miejskich było celowe bowiem umożliwiało młodzieży wiejskiej kontakty ze społeczeństwem miejskim, poznanie instytucji miejskich i ośrodków kulturotwórczych, a dyrekcji szkół pozyskanie inżynierów do prowadzenia wybranych zajęć z przedmiotów zawodowych.

Szkoły były częściowo finansowane przez Ministerstwo Rolnictwa, które sprawowało również opiekę merytoryczną nad kształceniem zawodowym oraz rozbudową i wyposażeniem technicznym tych szkół. Zespół, który opracował założenia dydaktyczne oraz plany i programy nauczania Technikum Mechanizacji Rolnictwa, trafnie wpisał się w założenia restrukturyzacji wsi i wynikające z tego potrzeby kadrowe z wyraźnym ukierunkowaniem na mechanikę. Położony był duży nacisk na przygotowanie praktyczne uczniów. Wyposażenie warsztatów szkolnych na tamte czasy było nowoczesne. Przewidziane praktyki pozwalały poznać lub przybliżyć elementy systemu mechanizowania polskiej wsi.

Przez wiele lat wizytatorem Ministerstwa Rolnictwa na wszystkie Technika Mechanizacji Rolnictwa w Polsce był mgr inż. Bronisław Pokrzywa – bardzo zaangażowany i kompetentny. Miał dużą samodzielność działania i wizję rozwoju szkół mechanizacji rolnictwa. Czuwał nad bieżącym dokształcaniem nauczycieli przedmiotów zawodowych, zmianami treści nauczania, produkcją pomocy dydaktycznych i rozwojem aktywizujących form nauczania. Umiejętnie włączał do tego nauczycieli, dostrzegał ich prace, a nawet ustalił skromne pieniężne formy

Fot. 1. Budynek szkoły, ul. Padlewskiego w Płocku. Przekazany został formalnie przez Ministerstwo Rolnictwa w 1950 r., ale użytkowany był od początku działalności TMR

wynagradzania za wykonane i wdrożone pomoce dydaktyczne. Wykonane przez nauczycieli stanowiska lub modele dydaktyczne były upowszechnione w pozostałych TMR-ach. Ministerstwo Rolnictwa dokładało starań dotyczących zakupu nowych, wydajniejszych maszyn rolniczych, zakupu licencji i podejmowania własnych rozwiązań. Nauczyciele przedmiotów zawodowych często uczestniczyli bezpośrednio w testowaniu tych maszyn lub zapoznaniu się z ich obsługą. Wizytator B. Pokrzywa organizował dla nauczycieli wszystkich szkół TMR trzydniowe lub cztero-dniowe zajęcia tematyczne dotyczące użytkowania nowych maszyn (kombajn zbożowy, kombajn ziemniaczany, 6-rzędowy kombajn buraczany, dojarka automatyczna z rurociągiem mlecznym w oborze, nowe rozwiązania w ciągnikach rolniczych i inne).

Programy nauczania były systematycznie aktualizowane. Wizytator B. Pokrzywa zorganizował czterotygodniowy zjazd w Cieszynie (w 1966 r.) celem uporządkowania programów oraz zorganizowania zespołów nauczycieli do pisania skryptów z przedmiotów zawodowych mając na uwadze korespondencyjne kształcenie pracowników obsługi i technizacji rolnictwa. Z TMR w Płocku w zjeździe uczestniczyły 3 osoby: T. Putkiewicz, T. Wodzyński, D. Żuk. W kursie uczestniczyło ponad 100 osób: nauczyciele przedmiotów zawodowych z wszystkich TMR w Polsce, przedstawiciele wybranych fabryk produkujących maszyny rolnicze i przedsiębiorstw obsługi technicznej rolnictwa, zaproszeni specjaliści, psychologowie, pedagodzy, programiści. Efektem była zmiana lub przewartościowanie treści nauczania przedmiotów zawodowych i częściowo ogólnokształcących (matematyka, język polski). Dalszym efektem zjazdu było opracowanie założeń skryptów z wskazówkami metodycznymi z przedmiotów zawodowych (elektrotechnika, maszyny i urządzenia rolnicze, technologia napraw maszyn,

rysunek techniczny i inne). Wydrukowane skrypty trafiły w następnym roku do zainteresowanych nauczycieli i słuchaczy kształcących się w systemie korespondencyjnym. Uczestniczyłam w zespole opracowującym skrypt *Rysunek techniczny ze wskazówkami metodycznymi*.

Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku zlokalizowane zostało na terenie przedwojennej prywatnej szkoły ogrodniczej powołanej na prośbę Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Zawodowej w Płocku. Kuratorium Szkolne Warszawskie w 1934 r. wydało koncepcję na prowadzenie Prywatnej Żeńskiej Szkoły Ogrodniczej. Początkowa szkoła ogrodnicza dysponowała tylko ćwierćmorgowym ogródkiem przy ul. Kolegialnej 21. W lipcu 1929 r. Towarzystwo nabyło nowy teren na ogród przy ul. Misjonarskiej (przez pewien czas ul. Bieruta) o powierzchni ponad 2,5 ha. Założono na nim cztery szklarnie, postawiono dwa budynki gospodarcze oraz jednopiętrowy gmach szkoły (Fot. 1). Kierownictwo szkoły ogrodniczej od początku spoczywało w rękach Adeli Żurawskiej, która ukończyła studia ogrodnicze w Niemczech i tam kilka lat praktykowała.

Po wojnie Szkoła Ogrodnicza pod kierownictwem Adeli Żurawskiej wznowiła działalność i umieszczono tam również Szkołę Ekonomiczną oraz utworzono nowy kierunek kształcenia o charakterze mechaniczno-rolniczym dostosowanym do potrzeb mechanizowania ówczesnej wsi. Od 1 września 1950 r. w nowym, jeszcze nie wykończonym budynku obok liceum ogrodniczego, zostało otwarte Dwuletnie i Czteroletnie Liceum Mechaniki Rolnej. Stopniowo powiększała się liczba uczniów nowej szkoły, opracowano plany i programy nauczania, rozpoczęto działania na rzecz budowy warsztatów mechanicznych i przyjęto ostateczną nazwę szkoły Technikum Mechanizacji Rolnictwa oraz uaktualnione przepisy organizacyjno-prawne i programy dydaktyczno-wychowawcze. Formalne przejęcie przez Ministerstwo Rolnictwa terenu z zabudowaniami, na której mieściły się wszystkie szkoły, nastąpiło w 1950 roku. Szkoły Ogrodnicza i Ekonomiczna zostały w 1954 r. włączone do Technikum Mechanizacji Rolnictwa z założeniem ich przeniesienia lub likwidacji. Nauczyciele TMR-u i likwidowanych szkół mieli wspólny pokój nauczycielski, ale oddzielne Rady Pedagogiczne.

Pierwsze rekrutacje do Liceum Mechaniki Rolnej, później Technikum Mechanizacji Rolnictwa, dotyczyły osób uzupełniających szkołę średnią zawodową. Były to cykle dwuletnie i czteroletnie TMR. Ostatni rocznik starszej młodzieży ukończył Technikum w 1957 r., potem już była rekrutacja tylko do Technikum 5-letniego. Od początku 1960 r. nabór do TMR obejmował dwie klasy i liczył około 80 osób.

Od roku 1967 były przyjmowane do szkoły dziewczyny (po kilka osób w każdym roczniku). Również w latach 60. uruchomiono Korespondencyjne Technikum Mechanizacji Rolnictwa dla osób doksztalających się w zawodzie mechanizatora rolnictwa. Szacunkowo można przyjąć, że TMR w Płocku ukończyło ponad 2000 osób (w tym ok. 700 osób korespondencyjnie). Kolejno powstawały nowe obiekty szkolne. Uruchomiono nowe działy w warsztatach szkolnych, zbudowano salę gimnastyczną, budynek dydaktyczny, rozbudowano mieszkania dla nauczycieli. Wielu nauczycieli ukończyło studia wyższe i doskonaliło się na kursach, stażach zawodowych, konferencjach przedmiotowych.

Tereny zajmowane przez TMR, a szczególnie nowy budynek dydaktyczny od chwili uruchomienia, był dostrzegany przez władze miejskie jako możliwość innego jego wykorzystania. Przestaliśmy być atrakcyjni i potrzebni dla Płocka. Uruchomiono nową technikę (samochodowe „70-tka”, elektryczne, przyzakładowe FMŻ-u), do których chętnie uczęszczała młodzież miejska. Nie było również problemów z naborem do TMR-u, ale dominowała młodzież spoza Płocka. Ówczesni władarze miasta i społeczne „autorytety” Płocka nie byli przychylni dla Technikum Mechanizacji Rolnictwa, kształcącej młodzież nie dla miasta. Pierwsze próby likwidacji szkoły rozpoczęły się w końcu lat 60., ale ze względu na znaczące poparcie ministra rolnictwa (M. Jagielskiego) nie udały się. Po jego odejściu ze stanowiska obrona szkoły była trudniejsza. Mało znaczące wydarzenie było interpretowane przez władze Płocka niekorzystnie dla szkoły. Na zebraniu Rady Pedagogicznej podano „śmieszne” powody likwidacji. Na plan pierwszy wysuwano zakłócenie transportu miejskiego przez ciągniki, które były zlokalizowane w gospodarstwie szkolnym i służyły do prac polowych poza obrębem miasta, jak i do zajęć praktycznych z eksploatacji oraz uzyskiwania uprawnień traktorzysty. W rezultacie w 1972 r. podjęto decyzję o zawieszeniu rekrutacji do pierwszej klasy. Nie mieliśmy przychylności ani władz miasta, ani organizacji partyjnej (PZPR). Działalność społeczna nauczycieli koncentrowała się na ogólnopojętym szkoleniu rolników w zakresie mechanizacji, elektryfikacji, zasad bezpiecznej obsługi maszyn, urządzeń oraz użytkowania nowych instalacji na obszarach wiejskich. Klasy I-III zostały przeniesione do innych szkół, klasy IV i V pozostały w Płocku do ukończenia edukacji. W 1975 r. odbył się ostatni egzamin maturalny. Z trudem wyposażone pracownie przedmiotowe krótko służyły uczniom TMR. Majątek ruchomy szkoły został rozdysponowany do innych placówek szkolnych Ministerstwa Rolnictwa

lub zniszczony. Nauczyciele nie mieli trudności z zatrudnieniem. Część przeszła na emeryturę, niektórzy zostali dyrektorami lub nauczycielami w innych płockich szkołach średnich, a kilka osób zatrudniło się w nowo powstałej Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku.

2. Kadra kierownicza, Rada pedagogiczna i pozostali pracownicy szkoły⁴

Byłam zatrudniona w Technikum Mechanizacji Rolnictwa jako nauczyciel przedmiotów zawodowych w latach 1956–1972, w sumie przez 16 lat. Trudno jest pisać o ludziach, którzy już dawno odeszli. Po kilkudziesięciu latach wspomnienia są wybiórcze, jednostronne, trudne do konfrontacji. Dają jednak możliwość zastanowienia się i rozliczenia z dawno zamkniętym okresem pracy, przyjaźni, młodości. Każdy z pracowników wywierał mniejszy lub większy wpływ na tworzenie, rozwój i likwidację placówki edukacyjnej jaką było Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku.

Dyrektorzy

Uznając hierarchię ważności funkcji w życiu szkoły pierwszą grupą, do której powracam wspomnieniami, są jej dyrektorzy.

Na pierwszego dyrektora Liceum Mechaniki Rolnej władze szkolne powołały **Janusza Marczyńskiego**, dotychczasowego kierownika gospodarstwa szkoły ogrodniczej, który przy pomocy Haliny Modzelewskiej i Jana Kowalewskiego (członków ZSL) przyczynił się do powstania nowo zorganizowanego technikum na mocnych i trwałych podstawach⁵.

Kolejnym dyrektorem Technikum Mechanizacji Rolnictwa był **Roman Ziemiak** – matematyk i pedagog. Dbał o przestrzeganie obowiązujących przepisów oraz właściwe prowadzenie dokumentacji szkoły i procesu dydaktycznego. Był zasadniczy i utrzymywał dystans w stosunku do wszystkich pracowników szkoły. W 1954 r. do TMR-u przyłączono szkoły znajdujące się w tym samym budynku (Ekonomik, Szkoła Ogrodnicza) powierzając administrację dyrektorowi R. Ziemiakowi, który mieszkał z rodziną (żona i dwie córki) na terenie szkoły. Odszedł ze stanowiska dyrektora w 1958 lub 1959 r. Pozostał jeszcze parę lat w Technikum jako nauczyciel matematyki. Następnie

⁴ Rozdział opracowano na podstawie wspomnień własnych, nauczycieli TMR oraz absolwentów zamieszczonych w publikacji *50 lat rocznika 1964 TMR w Płocku*, oprac. i red. W. Majchrzak, Płock 2014. Książka została wydana z własnych funduszy absolwentów w wydawnictwie Korepetytor, ISBN 978-83-61117-89-6, 170 stron, nakład ograniczony.

⁵ *Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku*, „Notatki Płockie” 1964, nr 4, s. 48.

pracował w innych szkołach w Płocku. Był również dyrektorem Małachowianki. Lubił turystykę górską. Publikował wyniki swoich badań i doświadczeń w „Notatkach Płockich”. Zmarł 8 stycznia 2004 r. mając 94 lata.

Następnym dyrektorem był **Ignacy Białobrzęski** – rolnik, pedagog. Przybył do Płocka z Bogurzyn k. Mławy, gdzie był kierownikiem szkoły. Był przeciwnieństwem dyrektora Ziemiaka. Odnosiło się wrażenie, że śledzenie przepisów, dokumentów prawnych oraz kontrolowanie dokumentacji szkoły, nie było jego ulubionym zajęciem. Każda wizytacja budziła niepokój jego i nauczycieli. Kochał muzykę – wieczorami grywał na skrzypcach. Założył orkiestrę dętą (w oparciu o uczniów jednej klasy, rocznika 1959–1964). Był dumny z orkiestry i wspierał ją w zakresie swoich możliwości. Bliskie były mu wszystkie prace związane z rolnictwem. Lubił wspominać okres przedwojenny, wojenny, swoje doświadczenia a nawet bardzo prywatne przeżycia. Był fatalistą. Przewidywał tragiczne scenariusze zdarzeń, które częściowo się sprawdzały (jak np. utonięcie dwóch uczniów, śmiertelny wypadek ucznia w czasie zajęć warsztatowych). Mieszkał z rodziną (żona, dwie córki i syn) na terenie Technikum. Zginął w 1963 r. w wypadku samochodowym. Pochowany został na cmentarzu w Mławie.

Kolejnym i ostatnim dyrektorem TMR w Płocku był **Tadeusz Tur**. Pochodził ze Szczebrzeszyna. Studia odbył w WSI w Częstochowie. Pracował w Zespole Szkół Rolniczych w Karolewie k. Kętrzyna. Był tam dyrektorem Technikum Mechanizacji Rolnictwa i służbowo został przeniesiony do Płocka. Zajął się rozbudową szkoły (sala gimnastyczna, nadbudowa części mieszkalnej dla nauczycieli i budowa od podstaw głównego gmachu dydaktycznego). Modernizował gospodarstwo rolne należące do szkoły. Był towarzyski, polował, lubił wyjazdy nad jeziora, w góry. Pracą wychowawczą i dydaktyczną zajmował się w miarę możliwości czasowych. Mieszkał z rodziną (żona, syn i córka) na terenie Szkoły. Pracował do końca funkcjonowania TMR (1976 r.), a potem w innych placówkach edukacyjnych. Zmarł w 2011 r. mając 86 lat. Pochowany został w Płocku na cmentarzu przy ul. Norbertańskiej.

Zbigniew Hołubowicz był kierownikiem warsztatów od początku uruchomienia, aż do likwidacji Technikum Mechanizacji Rolnictwa. Planował, organizował, modernizował stanowiska pracy uczniów. Był odpowiedzialny za funkcjonowanie warsztatów, organizację zajęć i ich poprawną metodykę. Miał wizję zawodowego przygotowania absolwenta i dążył do jej realizacji. Starał się doskonalić nauczycieli zawodu. Większość z nich posiadała, uzyskane przed wojną lub po wojnie, papiery mistrzowskie i duże

Fot. 2. Nauczyciele TMR w Płocku na tle budynku warsztatów szkolnych, 1960 r. Od lewej: Bronisław Niedzielski, Zygmunt Ostrowski, Daniela Żuk, Jerzy Wolszczak, Kazimiera Bućko, Tadeusz Podolski, Ignacy Białobrzewski, Jan Kowalewski, Zbigniew Hołubowicz

doświadczenie zawodowe. Nauczyciele zawodu byli wymagający w stosunku do zachowania uczniów i jakości ich pracy. Warsztaty kierowane przez inż. Hołubowicza stanowiły pewną enklawę organizacyjno-dydaktyczną. Krytycznie oceniał zarządzenia i wprowadzane kolejno reformy w kraju. Pochodził z okolic Stanisławowa (Podole), brał udział w szeregach Armii w wyzwaniu Polski. Po wojnie z rodziną zamieszkał we Wrocławiu, ukończył studia techniczne, pracę podjął w Płocku. W imieniu nieżyjących Rodziców odebrał medal „Zasłużony dla Narodów Świata” za przechowywanie w czasie okupacji rodziny żydowskiej, która przeżyła i zamieszkała w Izraelu. Tym medalem oraz przyjaźnią dziękowała za ocalenie. Kilka razy wyjeżdżał w swoje rodzinne strony komentując i przeżywając zmiany tam zachodzące. Mieszkał z rodziną (żona i trzy córki) najpierw na terenie Technikum, a później we własnym domu w Płocku na Winiarach. Pracował do końca życia jako wykładowca na kursach kierowców pojazdów specjalnych. Ceniony przez słuchaczy i organizatorów szkoleń. Pochowany został w Płocku na cmentarzu komunalnym. Na grobie umieszczony jest napis: „Zbigniew Aleksander Hołubowicz herbu Janina, urodzony 30 września 1925 r. na Podolu zmarł 25 czerwca 2009 r.”

Grono pedagogiczne

Nauczyciele pracujący w TMR różnili się wiekiem, poglądami, doświadczeniem, pochodzeniem i charakterami. Większość mieszkała na terenie Technikum. Mieszkania lub pokoje były skromne. Ładne

i przestronne mieszkanie miał dyrektor Szkoły. Jeżeli ktoś z mieszkańców miał tendencję do interesowania się innymi mógł wiedzieć o nich prawie wszystko. Resztę sobie dopowiedział i w ten sposób powstawały półprawdy znacząco różniące się od faktów. Atmosfera dla mieszkańców bywała czasem dość duszna od „pomówień” lub „celowych niedomówień”. Wyraźne różnice w dyskusjach na Radach Pedagogicznych występowały między starszymi i młodszymi nauczycielami. Dyskusje dotyczyły głównie zachowań uczniów, a czasem i nauczycieli. Starsi nauczyciele pouczali, młodszy słuchali. Jedną z takich śmiesznych dysput był problem „bikiniarstwa” i dotyczył młodego nauczyciela inż. Jerzego Wolszczaka – bardzo lubianego przez uczniów i kolegów, entuzjastę szybkich samochodów. On pierwszy w szkole ubierał się w zwężone, przykrótkie spodnie i kolorowe skarpetki. Taka „bikiniarska” moda była potępiana jako demoralizująca młodzież szkolną. Problemy omawiane na Radach Pedagogicznych były różne i zmieniały się z upływem lat.

Nauczyciele nie byli zbyt upolitycznieni, ale przymusowo uspołecznieni. Uczestniczyli społecznie w dokształcaniu rolników powiatu płockiego z zakresu elektryfikacji, eksploatacji i napraw maszyn rolniczych, bezpieczeństwa pracy, nawożenia i innych problemów technicznych. Frekwencja na szkoleniach była duża, rolnicy w zimowe wieczory mogli posłuchać, poartować i porozmawiać o różnych istotnych dla nich, a bezpiecznych politycznie sprawach. W szkoleniach brali udział również uczniowie V klasy. Byli z tego powodu bardzo dumni i zawsze chętni

do wyjazdów. Szkoła miała własny samochód osobowy.

Wśród grona pedagogicznego były osoby które ze względu na doświadczenie, umiejętności pedagogiczne, przeżycia wojenne, zainteresowania pozostały po sobie trwałe ślady lub bardzo żywe wspomnienie.

Jednym z najstarszych nauczycieli w TMR był **Jan Kowalewski**. Urodzony w 1896 r. zmarł w 1991 r. w wieku 95 lat. Przed wojną był kierownikiem Szkoły Powszechnej w Przedborzu w powiecie płońskim. Po wojnie zamieszkał w Płocku i pracował jako nauczyciel historii, a później wychowawca w internacie. Był członkiem TNP i jako pierwszy seminarzysta TNP obronił w 1973 r. (tuż przed ukończeniem 77 roku życia) pracę doktorską na Uniwersytecie Warszawskim nt. Płockie środowisko społeczne w latach 1939–1945. W stosunku do uczniów był wymagający. Młodych nauczycieli nie zawsze akceptował, często krytykował. Raczej nie przyjaźnił się z nikim z grona pedagogicznego. Czasem prosił o wyrażenie opinii na temat opracowanych fragmentów przygotowywanej pracy doktorskiej.

Wyjątkową osobą była **Kazimiera Niewolkiewicz-Bućko** – polonistka. Urodzona w 1909 r. zmarła w 2007 r., żyła 98 lat, pochowana na cmentarzu w Ciechanowie. Pochodziła z Krakowa, gdzie przed wojną ukończyła seminarium nauczycielskie. Jej Mama i trzy Siostry były nauczycielkami. Przed wojną podjęła pracę w wiejskiej szkole podstawowej. Mieszkała u gospodarza, który miał obowiązek wozić ją w każdą niedzielę na mszę świętą. Na początku wojny w jej mieszkaniu Hubal urządził spotkania z swoimi podkomendnymi, wyprasząc grzecznie panią nauczycielkę z pokoju. Po zamordowaniu „legendarnego Hubali” Niemcy przywieźli jego ciało w mundurze oficerskim na furze z obornikiem i zostawili na placu, żeby ludność zobaczyła ich siłę i władzę. Pani Kazia wtedy poznała i dowiedziała się komu udzielała schronienia. Po wojnie Pani Kazia pracowała w szkole w Uście, a potem przeniosła się do TMR w Płocku. Wyszła za mąż za Sergiusza Bućko, pedagoga, który przez krótki okres czasu był wychowawcą w internacie TMR. Była bardzo sugestywną nauczycielką. Wszystkie roczniki absolwentów ją wspominają. Rozkochana w literaturze, szczególnie z okresu romantyzmu. Atrakcyjnie przekazywała uczniom relacje między ludźmi, uczucia, obyczaje i zachodzące zmiany społeczne. Uczyła życia i obycia towarzyskiego. Utrzymywała kontakty towarzyskie z wieloma osobami spoza szkoły. Była bardzo gościnna. Oglądając zdjęcia byłych uczniów komentowała „ten to nic nie przeczytał”, „ten zdania nie umiał poprawnie ułożyć”, lub „uśmiechał się tylko, ale nic nie umiał” itp.

Kochała góry i Zakopane, to z młodości. Potem obdarzyła trwałym uczuciem wybrzeże polskie. Jej opowiadania były tak plastyczne i ożywione szczegółami, że poszukiwałam ich będąc w tych miejscach: w Zakopanem – cukierni oraz śladów Kasprowicza, Karłowicza, a nad morzem pięknych kamieni, oświetlonych zachodzącym słońcem.

Jan Głowacki był bardzo skromnym człowiekiem. Uczył języka rosyjskiego i niemieckiego. Otwarty na ludzi. Lubił młodzież. Miał bogatą przeszłość wojenną. Znał kilka języków obcych i miał szeroką wiedzę z fizyki, matematyki, chemii. Chętnie pomagał uczniom rozwiązywać zadania, zastrzegając żeby nikomu o tym nie mówili. Stosował bardzo oryginalne metody wychowawcze (trochę śmieszne, ale nie krzywdzące nikogo). Jego przychylności wykorzystywali uczniowie. Bardzo cieszył się z każdego, nawet przypadkowego spotkania na ulicy, szczególnie gdy odczuwał coraz większe kłopoty zdrowotne. Mieszkał najpierw w pobliżu Płocka (dojeżdżał rowerem) potem w gospodarstwie TMR, a w końcu we własnym mieszkaniu w Płocku.

Zygmunt Ostrowski – absolwent Małachowianki. Ukończył studia z wychowania fizycznego. Mieszkał z rodziną w Płocku. Bardzo zdolny. Dobry pedagog i wychowawca młodzieży. Wesoły, inteligentny, dowcipny, potrafił rozbawić każde towarzystwo. Uczniowie go lubili, ale i On miał do nich dużo sympatii. Organizował rajdy rowerowe, rozgrywki sportowe. Po likwidacji TMR-u podjął pracę w Filii PW w Płocku zyskując sympatię studentów.

Tadeusz Podolski pochodzi z okolic Gorlic. Dobry obserwator. Miał łatwość w nawiązywaniu kontaktów z ludźmi. W każdym towarzystwie czuł się swobodnie. Miał oryginalne podejście do uczniów, różnie przez nich przyjmowane ale ogólnie pozytywnie. Jego droga edukacyjna była nietypowa. Ukończył uzupełniające studia przygotowawcze (USP) dające prawa (bez matury) podjęcia studiów na wyższej uczelni. Dyplom uzyskał w SGGW w Warszawie. Był szarmancki szczególnie wobec Pań. Lubił tańczyć i śpiewać góralskie przyspiewki. Miał silny głos. Pochodził z Łemków. Wspominał o walkach bratobójczych na Podhalu i tragediach, które widział, a nawet uczestniczył wykonując polecenia organizacji. Po likwidacji TMR-u przepracował kilka lat w Płocku na różnych stanowiskach, potem przeniósł się do Gorlic. Utrzymywał kontakty z wieloma osobami z Płocka. Zmarł w 2017 r. Został pochowany na cmentarzu w Gorlicach.

Bronisław Niedzielski pochodził z okolic Zawiercia. Pracując w TMR ukończył polonistykę. Miał intuicję do wykrywania kłamstw, uczniowskich występstw. Trudno go było oszukać. Był przez jakiś czas

kierownikiem internatu, kierownikiem Technikum Korespondencyjnego. Zmarł 12 czerwca 2009 r. Pochowany w Płocku na cmentarzu przy ul. Norbertańskiej. Miał ponad 80 lat.

Tadeusz Wodzyński urodził się w 1931 r., zmarł 10 października 2003 r. Studia ukończył w czasie pracy w TMR – kierunek elektrotechnika. Rzetelny, wymagający nauczyciel. Odszedł w wieku 71 lat. Pochowany na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego.

Jerzy Szczodrowski – ukończył studia matematyczne. Pochodził z uzdolnionej matematycznie rodziny. Uczniowie zdolni chwalili jego lekcje, mniej zdolni nadążali za jego sposobem myślenia. Był bardzo koleżeński, zawsze wyrażał chęć pomocy, głównie z matematyki, ale zainteresowania miał znacznie szersze.

Tadeusz Gutowski ukończył studia rolnicze. Pasjonat i zbieracz starych maszyn, urządzeń rolniczych. Koleżeński, mało konsekwentny w działaniu. Lubiany przez uczniów i kolegów.

Tadeusz Putkiewicz – absolwent Politechniki Warszawskiej. Znałam go najdłużej, bo od 1952 r. Razem studiowaliśmy, a potem parę lat razem pracowaliśmy w TMR. Pochodził z okolic Piaseczna. Mieszkał z rodziną (żona i córka) na terenie szkoły. Bardzo odpowiedzialny nauczyciel. Dobry przyjaciel i kolega. Zmarł 14 marca 2013 r. Pochowany na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego w Płocku. Miał 85 lat.

Tadeusz Żuk – absolwent Politechniki Warszawskiej. W TMR pracował kilka lat, a potem przeszedł do Fabryki Maszyn Żniwnych. Organizator i wieloletni dyrektor Szkół Przemysłowych (FMŻ, Szkoły Chemicznej). Pracownik naukowo-dydaktyczny Politechniki Warszawskiej. Docent, dyrektor Instytutu, Prodziekan Wydziału. Działacz NOT i SIMP. Zmarł 12 maja 2011 roku. Pochowany w Płocku na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego. Miał 78 lat.

Janusz Bazela – ukończył studia na Uniwersytecie Lubelskim, historyk. Pochodził z okolic Gostynina. Po likwidacji szkoły przeniósł się do Gostynina. Rozpoczął pracę w Liceum Ogólnokształcącym i po kilku latach został dyrektorem tej szkoły.

Pozostałych, nie wymienionych z nazwiska nauczycieli, wspominam z nostalgią i dużą sympatią. Brak nauczycieli do przedmiotów zawodowych uzupełniany był inżynierami z Fabryki Maszyn Żniwnych (M. Królikowski, W. Wojciechowski) i innych płockich zakładów przemysłowych. Szczególną sympatią darzyłam nauczycieli zawodu prowadzących zajęcia w warsztatach szkolnych za wiedzę, odpowiedzialność, naturalność i dumę zawodową. Nazwiska ich, nawyki, stanowiska pracy, pamiętam do dziś. Byli to panowie: Kujawski, Turek, Wojciechowski, Grochowski, Walerowicz i inni.

Pozostali pracownicy

Bardzo miło wspominać również pozostałych pracowników szkoły: wieloletnią kierowniczkę sekretariatu szkoły (p. Anię Pacholczyk), palacza (p. Synowca), woźną (p. Kazimierę Petrykowską) i innych. Były to osoby przez wiele lat związane ze szkołą i bardzo zainteresowane jej sukcesami, niepowodzeniami i codziennymi sprawami.

Wymienione powyżej osoby (wizytatorzy, dyrektorzy, nauczyciele, personel pomocniczy) już nie żyją. Pozostały tylko we wspomnieniach przyjaciół, znajomych i absolwentów szkoły.

3. Uczniowie i absolwenci TMR⁶

Podstawą przyjęcia do Technikum był pisemny egzamin wstępny. Uważany był jako trudny szczególnie dla chłopców pochodzących ze środowisk wiejskich. Przyjęci do klasy pierwszej uczniowie byli zestresowani, trochę zagubieni w nowym środowisku oraz przeżeni warunkami i „rygorami” obowiązującymi w internacie. Obowiązków było dużo – pięć dni w tygodniu lekcje (6-8 godzin) i jeden dzień w warsztatach szkolnych (6 godzin). Zajęcia warsztatowe odbywały się w grupach przyporządkowanych do działów tematycznych: kuźnia, stolarnia, ślusarnia, obróbka skrawaniem, montaż-demontaż-naprawa, biuro techniczne, obsługa maszyn rolniczych i ciągników, spawalnia i inne. Każdy cykl zajęć trzeba było zaliczyć wykonując praktyczne zadanie. Korelacja zajęć lekcyjnych z warsztatowymi była wielokrotnie przedmiotem dyskusji na Radach Pedagogicznych, nigdy nie rozstrzygnięta do końca. Po latach absolwenci podejmujący pracę w POM-ach, a później w innych zakładach, doceniali wiedzę i umiejętności zdobyte w Technikum.

Ogólnie uczniowie chcieli się uczyć i mimo czasami dużych trudności nie skarżyli się głośno, a najwyżej ponarzekali. Kolejne roczniki rozpoczynające naukę były lepiej przystosowane do warunków szkolnych, które również zmieniały się na lepsze. Uczniowie byli bardziej rozmowni, otwarci, upominali się o możliwe do spełnienia przywileje. Zapraszani byli na zabawy szkolne do popularnych szkół żeńskich jak: pielęgniarzy, „igielki”, ekonomistki, ale mogli tylko iść z opiekunem ze szkoły. Uczniowie brali udział w wycieczkach szkolnych (Fot. 4 i 5), w koncertach, konkursach, rozgrywkach sportowych i pracach społecznych (wykopki, pomoc w gospodarstwie szkolnym, opieka nad grobami żołnierzy polskich i innych, w tym symbolicznym grobem gen. Zygmunta

⁶ Rozdział opracowano na podstawie bezpośredniego udziału w procesie dydaktycznym i wychowawczym oraz protokołów z posiedzenia Rad Pedagogicznych, patrz przypis 3.

Fot. 3. Uczniowie klasy I a w nowym budynku szkolnym, maj 1968 r. W środku nauczyciele: D. Żuk oraz J. Bazela

Fot. 4. Wycieczka do Zakopanego, 1970 r. W pierwszym rzędzie pośrodku opiekunowie: Jerzy Szczodrowski, Daniela Żuk, Anna Buciak

Padlewskiego, udział w drużynie sanitarnej PCK przy TMR (Fot. 6).

Po ukończeniu studiów na Politechnice Warszawskiej w czerwcu 1956 r. otrzymałam skierowanie do pracy w TMR w Płocku. Pracę podjęłam 1 września 1956 r. Do pracy przyjął mnie i zapoznał z obowiązkami dyrektor Roman Ziemniak. Miałam wtedy 22 lata i byłam najmłodszym nauczycielem w TMR. Dyskretnie obserwowali mnie koledzy nauczyciele

i otwarcie oglądali uczniów. Po paru tygodniach przestałam być w centrum zainteresowań. Ja również obserwowałam kolegów nauczycieli, ale szczególnie uczniów, ich zachowania, zainteresowania, umiejętności manualne. Były to ogólne spostrzeżenia. Wyraźniejsze wspomnienia dotyczą uczniów z klas w których pełniłam funkcję wychowawcy lub opiekę grupy zainteresowań (drużyna szkolna PCK, turnieje zawodowe, orkiestra szkolna). Poznałam organizację

Fot. 5. Wycieczka uczniów do Gdańska, 1967 r. W drugim rzędzie pośrodku opiekunowie: Tadeusz Wodzyński, Daniela Żuk, Janusz Bazela

Fot. 6. Drużyna sanitarna PCK przy TMR (założona w 1960 r., uzyskiwała wysokie lokaty w eliminacjach wojewódzkich i krajowych)

szkoły i wkrótce w czasie roku szkolnego Dyrektor powierzył mi obowiązki wychowawcy w klasie maturalnej. Była to jedna z ostatnich klas, w której uczniowie byli zróżnicowani wiekowo. Spora grupa uczniów była moimi rówieśnikami. Przez parę miesięcy do czasu matury, ukształtował się między nami przyjazny układ koleżeński, oparty na wzajemnym zrozumieniu i dużej tolerancji.

W tej klasie przeżyłam pierwszą wizytację lekcji. Wizytator Pan Prygoń był doświadczonym pedagogiem. Wysłuchał lekcji (budowa maszyn – sprzęgła) z kamienną twarzą. Uczniowie w trakcie lekcji zadawali pytania, dorzucali swoje doświadczenia, starali się pomóc i wykazać aktywnością. Po wyjściu z klasy wizytatora wyrazili swoją opinię stwierdzeniem „udała

nam się ta lekcja”. Pan wizytator omawiając lekcję zauważył, że klasa i nauczyciel stworzyli „zespół”. Powiedział też parę miłych słów, a na koniec żartobliwie ocenił postawę i wygląd oraz zachowanie prowadzącej lekcję. Była to bardzo inspirująca wizytacja, szczególnie dla osoby rozpoczynającej pracę.

W następnym roku szkolnym 1957/58 dyrektor powierzył mi wychowawstwo klasy czwartej przedmaturalnej. Wypracowany w ubiegłym roku model kontaktów nauczyciel-uczeń nie był możliwy do powtórzenia. Uczniowie mieli liczne zainteresowania, duże doświadczenie postępowania z nauczycielami, wiele pomysłów na organizację własnych zainteresowań i przyjemności. Zapamiętałam kilka przypadków świadczących o mojej taktowości, np. jeden

Fot. 7. Pochód 1-majowy, 1958 r. Na zdjęciu uczniowie TMR (grupa ZMS)

Fot. 8. Pamiątkowe zdjęcie z okazji zakończenia roku szkolnego, 1959 r. W pierwszym rzędzie nauczyciele, wychowawcy internatu, instruktorzy

z uczniów bardzo często zwalniał się do domu z ważnych przyczyn rodzinnych. Kiedyś w ładny, słoneczny dzień przyszedł poprosić o zwolnienie z powodu poważnej choroby dziadka. Uzyskał zgodę na wyjazd, a w czasie następnej przerwy wszedł do klasy sympatyczny starszy pan – dziadek zwolnionego ucznia, żeby porozmawiać z wnukiem i dowiedzieć się o jego postępkach w nauce i zachowaniu. Inny przypadek zdarzył się na wykopkach w PGR-rze, które trwały dwa dni z noclegiem. Gospodarz klasy zapewnił mnie, że wszystko będzie w porządku, a ewentualne konflikty załatwię we własnym zakresie. Było spokojnie i zgodnie. Kto unikał pracy był przywrócony przez

kolegów do aktywności. Wieczorem po kolacji uczniowie zorganizowali ognisko z własnej inicjatywy. Przyniesli duży kosz ziemniaków i jabłek do pieczenia. Było sympatycznie. Na drugi dzień przyszedł odwiedzić nas ksiądz proboszcz. Jego sad sąsiadował z PGR-em. Żalił się, że ktoś w nocy oberwał jabłka z jednej jabłoni. Oburzyłam się, że może myśli o uczniach, którzy zbierali ziemniaki. Po wielu latach na jakimś okolicznościowym spotkaniu podszedł do mnie mężczyzna, przypomniał się, że jest absolwentem TMR-u i przyznał, iż to on z kolegami uszczuplił zasoby sadu księdza proboszcza. Tego rodzaju przykłady były pouczające – uczyły przezorności.

Fot. 9. Zdjęcie pamiątkowe po zdaniu egzaminu maturalnego, 1961 r. W pierwszym rzędzie od lewej: drugi T. Wodzyński, Państwo Białobrzescy, D. Żuk, T. Gutowski, K. Bućko, T. Putkiewicz

Fot. 10. Pamiątkowe zdjęcie - tablo z okazji ukończenia szkoły, matura 1966 r., klasa V a. Nauczyciele: T. Tur, T. Wodzyński, Z. Hołubowicz, J. Szczodrowski, D. Żuk, T. Putkiewicz, B. Kroczewski, K. Bućko, S. Bućko, J. Nowak, T. Gutowski, Z. Ostrowski, wychowawca klasy T. Podolski

W roku szkolnym 1959/60 dyrektor Białobrzesci powierzył mi wychowawstwo klasy pierwszej, z którą przetrwałam do ich dyplomu w 1964 r. O uczniach tej klasy pozostało mi najwięcej, nie tylko wspomnień, ale i dokumentów, które są zawarte w punkcie 4. W następnych latach do problemów wychowawczych nabrałam pewnego dystansu skupiając się na organizacji pracowni dydaktycznych w nowo wybudowanej szkole. W roku szkolnym 1964/65 dyrektor Tur powierzył mi kolejne wychowawstwo klasy, które pełniłam przez 5 lat. Zajęta własnymi rodzinnymi sprawami,

angażowałam się mniej uczuciowo i czasowo. Przyjęta młodzież, wcześniej zaczęła formułować swoje potrzeby i żądania. Maturę zdali nieźle, wielu podjęło studia. Podobne były następne roczniki uczniów. W roku szkolnym 1969/70 dyrekcja powierzyła mi wychowawstwo kolejnej klasy, w której była 6-osobowa grupa dziewcząt. Prowadziłam ją przez trzy lata a potem podjęłam pracę w Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku. Z wieloma absolwentami z tej klasy spotykałam się często, byli studentami kierunku mechanika lub technikami laboratoryjnymi, pracownikami

Fot. 11. Pamiątkowe zdjęcie grupy absolwentów kształconych systemem korespondencyjnym, matura 1969 r. W pierwszym rzędzie w środku nauczyciele: Z. Hołubowicz, D. Żuk, B. Niedzielski

biurowymi. Z kilkoma z nich pracowałam do emerytury. Była to bardzo sympatyczna klasa i żałowałam, że się rozstałiśmy, a cieszyłam się, że pracują w Filii PW w Płocku.

Sympatię ze strony absolwentów dostrzegam do chwili obecnej i w różnych sytuacjach, na ulicy, w tak-sówce, na odczytach, zebraniach, spotkaniach okolicznościowych. Przekrój zawodowy osób jest bardzo różny: od przedsiębiorców, urzędników, dyrektorów i pracowników w zakładach, bankowców, felietonistów do włodarzy miasta i powiatu lub byłego województwa. Wspomnienia o szkole są pozytywne, przyjazne, czasem sentymentalne, ale zawsze podkreślają, że nabyte umiejętności i uzyskane kompetencje okazały się przydatne w życiu zawodowym i prywatnym.

4. Wspomnienia o uczniach TMR w Płocku (rocznik 1959–1964). Analiza przebiegu ich pracy zawodowej i społecznej⁷

Fakty i wspomnienia dotyczące procesu nauczania i wychowania

Analizą objęto jeden rocznik uczniów (jedną klasę), której edukacja przypadła w latach 1959–1964, czyli w połowie istnienia TMR.

Piętnastoletni chłopcy rozpoczynający naukę w TMR w Płocku w 1956 r. (rok szkolny 1958/59) mieli ukończoną 7-letnią Szkołę Podstawową w różnych miejscowościach (wieś, miasteczko, miasto) oraz pochodzili z różnych środowisk rodzinnych

i społecznych. Ich rodzice z okresu okupacji i burzliwych lat powojennych wynieśli różne doświadczenia. W odniesieniu do dzieci, dominowało przekonanie, że powinny się uczyć, zdobyć zawód, który w każdej sytuacji gospodarczo-politycznej będzie przydatny i umożliwi zorganizowanie sobie życia. TMR w Płocku miało już ugruntowaną pozycję w środowisku i w województwie warszawskim jako średnia szkoła męska, ukierunkowana na mechanikę rolniczą. Szkoła miała internat, nowe warsztaty mechaniczne, gospodarstwo warzywno-rolne, skromne pomieszczenia dydaktyczne (baraki drewniane) i tereny na rozbudowę szkoły. Brak było nowoczesnego budynku dydaktycznego i sali gimnastycznej.

Chętnych do podjęcia nauki w TMR było wielu. Obowiązywał egzamin wstępny pisemny (z języka polskiego, matematyki i historii). W rezultacie po uwzględnieniu wszystkich aspektów (wyniku egzaminu, rejonizacji i powtarzających klasę pierwszą) przyjęło 53 osoby. Po rezygnacji w trakcie roku szkolnego jednego ucznia, do końca roku szkolnego pozostały 52 osoby. W historii szkoły była to najliczniejsza klasa. Brak było sali, która mogła pomieścić tak dużą grupę. Dostawiane były krzesła. Przy ławkach szkolnych w większości siedziały po 3 osoby. W dzienniku lekcyjnym brakowało miejsca na wpisanie wszystkich nazwisk. Doklejane były kartki w dzienniku umożliwiające wpisanie nazwisk uczniów i ocen. Przyjęci uczniowie pochodzili z Płocka (11), z powiatu płockiego (20), z innych powiatów woj. warszawskiego (14) oraz z innych województw (7). Zasadnicza liczba przyjętych (ok. 85%) pochodziła z woj. warszawskiego. Uczniowie urodzeni byli w 1945 r. (48 osób),

⁷ Rozdział opracowano na podstawie publikacji: *50 lat rocznika...*, op. cit.

a pozostałe cztery osoby były o rok młodsze lub starsze o 1-2 lata. W stosunku do poprzednich roczników była to grupa-klasa wyrównana wiekowo. Uczniowie spoza Płocka mieszkali w internacie (85%). Możliwość dojazdu do szkoły nawet z bliskich odległości była trudna, ze względu na słabo rozwiniętą komunikację autobusową i stan dróg. Wyżywienie w internacie było niezłe, gospodarstwo szkolne wspomagało stołówkę w produkty warzywne.

Dyrekcja Szkoły powierzyła mi wychowawstwo tej klasy. Był to trzeci rok mojej pracy w TMR w Płocku i okazał się wyjątkowo pracowity ze względu na przygotowanie nowych przedmiotów oraz podjęcie nowych obowiązków pozadydaktycznych (społecznych, naukowych). Mało czasu mogłam poświęcić na rozmowy z uczniami, ale i oni ich unikali. Byli zestresowani, czuli się niepewnie. Zapamiętałam z wywiadówek zatroskane twarze ich Rodziców. Bardzo ważyłam przekazywane Rodzicom uwagi krytyczne, ale i pochwały formułowałam ostrożnie. Oto przykłady ich wspomnień:

Pierwszy rok w szkole upłynął na wzajemnym poznawaniu się, podpytywaniu uczniów ze starszych klas, zbieraniu informacji o nauczycielach, ich metodach sprawdzania wiedzy, a więc docierania się w nowej rzeczywistości, z dala od rodzinnych domów. To była twarda szkoła życia [...].

Wszyscy uczniowie spoza Płocka zakwaterowani zostali w internacie w wieloosobowych salach. Internat przypominał koszary wojskowe, gdzie rytm zajęć wynikał z regulaminu. O godz. 6:00 pobudka i gimnastyka na boisku sportowym, później ścienienie łóżek i toaleta oraz o 7:30 śniadanie. Od 8:00 do 14.00 lekcje, 14:30-15:00 obiad i czas wolny. Od 16:00 do 18:00 nauka własna (w pierwszych trzech latach pod nadzorem wychowawcy w internacie), o godz. 19:00 kolacja i czas wolny. Do miasta można było wyjść za pozwoleniem wychowawcy i po odnotowaniu w księdze wyjść.

Uczniowie mieszkający w internacie bardzo ciepło i z szacunkiem wspominają wychowawców internatu oraz woźną panią Petrykowską. Była to osoba samotna. Opowiadała, że przed wojną sprzątała w domu rodzinnym W. Broniewskiego (poety). Nazywali ją cicią.

Można było zawsze na nią liczyć w takich kwestiach jak pranie i krochmalenie koszul, czuliśmy przed nią respekt, ale i sympatię, ponieważ pilnowała porządku i czystości na korytarzach

oraz zawiadamiła nas o odwiedzinach naszych rodziców i krewnych. Zawsze gotowa udzielić nam pomocy, dyskretna i dochowująca naszych uczniowskich sekretów.

Do klasy drugiej zdało 38 uczniów. Przyjęto dodatkowo dwóch uczniów z ukończoną klasą pierwszą w szkole ogólnokształcącej. W efekcie klasa druga liczyła 40 uczniów. Imienny skład przedstawia fotografia 12. Promocji nie uzyskało 14 osób (ok. 35%). Główny powód – brak pozytywnych ocen, nieprzystosowanie do życia w nowych warunkach, nietrafny wybór szkoły, stan zdrowia.

W klasie trzeciej i czwartej utrzymywał się niezmienny stan osobowy i wynosił 40 uczniów. Pojedyncze przypadki odejścia z klasy uzupełniali powtarzający klasę.

Uczniowie respektowali wymagania i rygory, których musieli przestrzegać. Wszystko co szkoła im oferowała: naukę, internat, zajęcia lub rozrywki w czasie wolnym, przyjmowane były na początku bezkrytycznie, później w klasach starszych wymagania się kryształizowały i zwiększały, ale w granicach rozsądku. Na początku uczniowie niechętnie rozmawiali. Poznawałam ich stopniowo poprzez oceny i zapisy w dziennikach, a najczęściej przy okazji konfliktowych sytuacji, które nie były częste. Dużo dowiadywałam się na wywiadówkach od Rodziców, którzy okazywali mi w różny sposób przychylność i serdeczność. W moim odczuciu chłopcy bardzo się starali, żeby sprostać wymaganiom i uzyskać pozytywne oceny, nie „podpaść” na zajęciach warsztatowych, w internacie, na apelach i innych formach życia szkolnego. Niektórzy mieli duże trudności w nauce, wystawieniu się i właściwych formach zachowania. Coraz częściej miałam możliwość poznawać ich w różnych okolicznościach pozaszkolnych.

Uczniowie rocznika 1959–1964 byli, można określić, „bardzo uspołecznieni”. Od przyścia do szkoły spadały na nich propozycje nie do odrzucenia: udział w orkiestrze dętej, zorganizowanie drużyny PCK, udział w Młodzieżowej Służbie Ruchu, uprawianie dyscyplin sportowych, udział w sekcji recytatorsko-teatralnej, rajdy rowerowe, kuligi i inne. Propozycje trafiały na dobry grunt i aktywność klasy. Zorganizowanie wspaniałej studniówki i pierwszego w tradycji szkoły balu maturalnego było konsekwencją poprzednich udanych osiągnięć organizacyjnych, „zżycia się” grupy i chęci bycia ze sobą. Drugą przyczyną aktywności klasy był właściwy wybór gospodarza i zgromadzonej wokół niego grupy, czyli utworzenie pewnych struktur klasowych. W pierwszej klasie był to Staś Dziura, a od drugiej do piątej klasy Waldziu Dynaburski. Ukształtowało to społeczność klasową. Gospodarz miał duże poczucie odpowiedzialności,

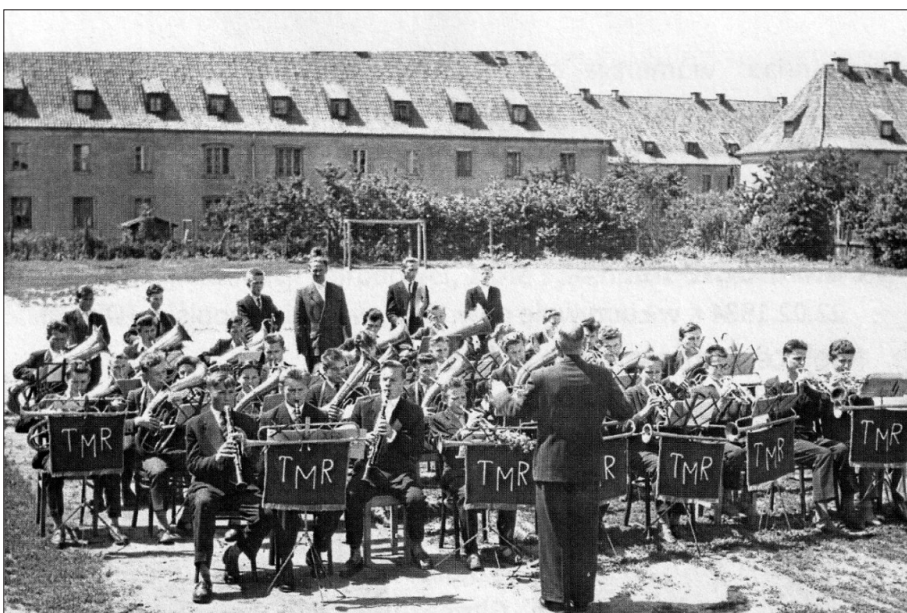
Fot. 12. Zdjęcie II klasy TMR w Płocku na boisku szkolnym na tle budynku szkoły, rok 1960/1961.

Siedzą od lewej: Tadeusz Poreda, Tadeusz Torbicki, Kazimierz Sawicki, Tadeusz Dynaburski, prof. Daniela Żuk, Dyrektor TMR Ignacy Białobrzeski, Andrzej Fuz, Tadeusz Wilgocki, Ryszard Więckiewicz, Maciej Nowakowski, Stanisław Dziura.

Stoją od lewej: Andrzej Ostrowski, Paweł Mielczarski, Bogdan Chyczewski, Jan Kownacki, Tadeusz Kiełek, Andrzej Antczak, Kazimierz Smoliński, Andrzej Anerjanow, Krzysztof Podgrudny, Tadeusz Sporczyk, Kazimierz Borowski, Ryszard Mysielski, Roman Podpora, Edward Bagiński, Czesław Maćkiewicz, Tadeusz Majchrzak.

Górny rząd od lewej: Ryszard Sikorski, Tadeusz Urbański, Jerzy Król, Izidor Czapla, Tadeusz Golał, Waldemar Cieplak, Edmund Fanelak, Waldemar Majchrzak, Edmund Gorzkowski, Stanisław Wodzyński, Jan Pietrzak.

Nieobecni na zdjęciu: Mirosław Mioduski, Kazimierz Rządkowski, Jan Jarzębkowski, Roman Rachobiński.

Fot. 13. Orkiestra dęta TMR, 1960 r. Instrumenty przekazała dla TMR Płocka Stocznia Rzeczna

dobrze znał kolegów, stawiał wymagania, rozliczał, czasem nie zgadzał się ze mną. Generalnie jednak mieścił się w formalnych i obyczajowych prawach ucznia. Można założyć, że w dużym stopniu nastąpiło samowychowanie grupy z rozsądnym wsparciem dyrektora i wielu nauczycieli powiązanych z tą klasą, wykładami, działalnością społeczną, a w paru przypadkach rodzinnie.

Spółeczność klasy składała się z mieszkających w internacie i poza internatem. Grupa internatowa

była zdecydowanie liczniejsza i coraz bardziej związana sprawami dnia codziennego. Grupa z miasta nie stanowiła monolitu, stopniowo integrowała się z pozostałymi uczniami. Nie było widocznych podziałów na tych ze wsi i z miasta. Na straży szacunku do szkoły i właściwego postępowania, żeby nie „przynieść wstydu”, stali Rodzice. Pochwał i skarg na Radach Pedagogicznych było sporo. Odnosiłam wrażenie, że niektóre wypowiedzi dotyczące uczniów tej klasy były przejawem. Prowadzący zajęcia

warsztatowe często pewne niedociągnięcia w zachowaniu i pracy, traktowali jako brak szacunku dla nich.

Wspomnienia uczniów z pobytu w szkole i realizacji procesu edukacyjnego są następujące:

Ważnym elementem edukacyjnym w TMR były obowiązkowo praktyki zawodowe odbywane w wakacje po ukończeniu II, III i IV klasy. Po ukończeniu II klasy odbyliśmy 2 tygodniowe praktyki w Państwowych Gospodarstwach Rolnych (PGR), po III klasie miesięczne w Państwowych Ośrodkach Maszynowych (POM) oraz po IV klasie miesięczne w Zakładach Technicznej Obsługi Rolnictwa (TOR), najlepiej technicznie wyposażonych. Warunkiem promocji do następnej klasy było sporządzenie sprawozdania z praktyki i uzyskanie pozytywnej oceny opiekuna praktyk.

Znakiem wyróżniającym TMR w latach naszej edukacji była orkiestra dęta, której założycielem i duchem sprawczym był dyrektor Ignacy Biało-brzeski. Orkiestrę prowadził i dowodził nią kapelmistrz Leopold Kwiatkowski. W orkiestrze uczestniczyła cała klasa, grali ci co mieli słuch muzyczny i chcieli grać i ci co mieli kłopoty ze słuchem, ale trzeba było grać, żeby mieć pozytywną ocenę z chemii i z geografii. To była wizytówka TMR. Graliśmy na pochodach 1-majowych, różnych imprezach okolicznościowych i na pogrzebach.

Poza orkiestrą życie pozaszkolne kształtowało się w różnych sekcjach. Kilku kolegów aktywnie udzielało się w sekcji Recytatorskiej, w Młodzieżowej Służbie Ruchu, w oddziale PCK.

Ważnym elementem w życiu uczniów był sport i kultura fizyczna. Po latach absolwenci wspominają z nostalgią uzyskiwane osiągnięcia:

Do wiodących dyscyplin uprawianych przez uczniów należały ciężary, lekkoatletyka, tenis stołowy, siatkówka, piłka ręczna i kolarstwo. Józef Gorczycki należał do czołowych oszczepników w Polsce, a ciężarowiec Mirek Doliński był w swojej kategorii wagowej w 1962 r. wicemistrzem Polski, nieżyjący już ciężarowiec Roman Podpora z naszej klasy zajmował wtedy miejsca na podium w zawodach wojewódzkich i krajowych, Tadek Dynaburski był czołowym piłkarzem ręcznym, a później trenerem MKS Jutrzenki i Mazovi Płock, a Wiesiek Banaszekiewicz wygrywał wyścigi w kolarstwie szosowym. Nasi uczniowie zdobywali medale i bili rekordy podczas spartakiad resortowych i różnej rangi zawodach szczególnie w konkurencjach lekkoatletycznych takich jak: rzut dyskiem i oszczepem, pchnięcie kulą i skok w dal.

Po ukończeniu II klasy w 1961 roku ok. 30 kolegów uczestniczyło w obozie rowerowym na trasie Ostróda – Miłomłyn – Pasłęk – Orneta – Lidzbark Warmiński – Bisztynek – Reszel – Kętrzyn – Ryn – Mikołajki – Ruciane-Nida – Wielbark. Opiekunem tego rajdu był nieodżałowany profesor od WF Zygmunt Ostrowski i nauczyciel zawodu Stanisław Wojciechowski.

Byliśmy również w II klasie na 4-dniowej wycieczce w Zakopanym. Przez cały rok zbieraliśmy fundusze na ten wyjazd. Władze miasta umożliwiły nam prace przy rozbiórce domów nad Wisłą i oczyszczaniu cegieł, które były wykorzystane do remontów innych obiektów. Była to znacząca pomoc finansowa. W Zakopanym mieszkaliśmy u górali nad Chycowym Potokiem, w którym odbywało się w bardzo zimnej wodzie ranne i wieczorne mycie. Większość po raz pierwszy oglądała tatrzańskie szczyty. Trzy dni wędrówki (Nosal, Kasprowy Wierch, Giewont, Morskie Oko, Czarny Staw i inne) uatrakcyjnione opowiadaniem przewodnika o wypadkach w górach robiły wrażenie i na długo pozostały w pamięci.

Przewodnik był ratownikiem pogotowia górskiego i przekazywał własne doświadczenia – być może trochę ubarwiał tworząc atmosferę grozy i realnego niebezpieczeństwa.

Do piątej klasy zakwalifikowało się 36 uczniów. Maturę w pierwszym terminie zdało 28 uczniów w stosunku do liczebności klasy pierwszej (52 osoby) stanowi to ponad 50%, a do liczebności klasy II, III, IV (70%). Tematy maturalne (z j. polskiego i matematyki) komisje egzaminacyjną i fragment sali egzaminacyjnej przedstawiają fotografie nr 14, 15 i 16.

Pożegnanie ze szkołą było dla Grona Pedagogicznego bardzo satysfakcjonujące. Po udanej (po raz pierwszy w TMR) „studniówce” absolwenci zorganizowali bal maturalny w budynku szkoły, jeszcze bogatszy w atrakcje. Pomagały niektóre mamy, głównie z Płocka. Były tańce i życzenia. Nad rozsądkiem i nieprzekraczaniem granic czuwał komitet organizacyjny utworzony z absolwentów oraz ich koleżanki i nieliczni Rodzice. Zabawa trwała do późnych godzin.

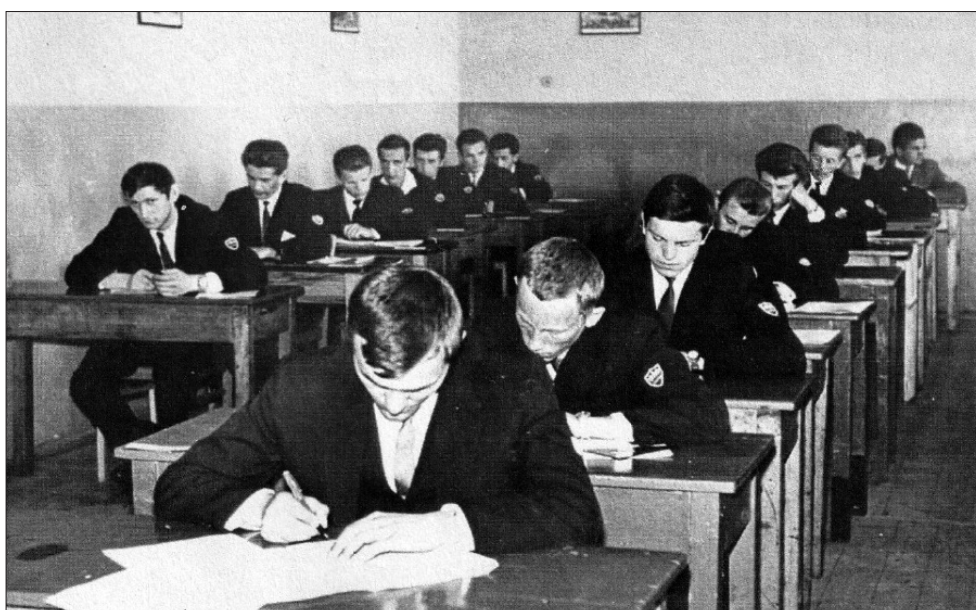
Analiza pracy zawodowej absolwentów TMR Płock rocznik 1964⁸

Rok 1964 dla absolwentów TMR w Płocku był ważny, nie tylko dlatego, że ukończyli szkołę średnią techniczną, ale wkraczali w samodzielność, podejmując

⁸ Opracowano na podstawie zyciorysów zawartych w publikacji *50 lat rocznika...*, op. cit oraz informacji zebranych drogą wywiadu.

Fot. 14. Matura z języka polskiego, Komisja egzaminacyjna, 1964 r. Od lewej: Cz. Podolska, T. Tur, K. Bućko i B. Niedzielski

Fot. 15. Matura z języka polskiego, klasa V, sala egzaminacyjna, 1964 r.

obowiązujący staż pracy lub studia. Mieli po 19-21 lat. Potrzeby kadrowe w zakresie technicznej obsługi rolnictwa były duże. Istniała możliwość wyboru miejsca pracy, ale zawsze były to POM-y lub podległe im jednostki. Otrzymywane wynagrodzenie w trakcie stażu było zaskakujące. Technicy Mechanizacji Rolnictwa mieli wyższe wynagrodzenie niż lekarze stażyści. Po latach na spotkaniach koleżeńskich absolwenci wspominali, że byli dobrze przygotowani do pracy praktycznie i teoretycznie, czuli się potrzebni, często skracano im staż pracy powierzając samodzielne zadania lub funkcje i wyższe uposażenie.

Podstawą przeprowadzenia analizy pracy zawodowej i częściowo działalności społecznej absolwentów są zebrane informacje dotyczące przebiegu pełnionych obowiązków, od uzyskania matury (1964 r.)

do emerytury (2010–2012). Organizacją zbierania materiałów zajęli się sami absolwenci TMR w składzie: W. Dynaburski, W. Majchrzak, B. Chyczewski, M. Mioduski, T. Wilgocki, którzy to określili zakres i formy wypowiedzi. Analizę objęto pracą zawodową i społeczną 25 absolwentów którzy uzyskali maturę w 1964 r. (w odniesieniu do liczby uczniów w klasie II-IV wynosi to ponad 60%). Pisemne wypowiedzi uzyskano od 19 osób, a dla 6 osób zebrano informacje od rodziny lub kolegów. Materiały zgromadzono z okazji zbliżającego się 50-lecia ukończenia matury (czerwiec 2014 r.). Posłużyły one do napisania książki, której okładkę przedstawia fotografia nr 17. Opracowanie powstało w wyniku zbiorowej inicjatywy absolwentów TMR rocznik 1964. Decyzja napisania wspomnień dojrzała długo, została zrealizowana

Matura 1964 r. /25 maja/

1. Bohaterowie epoki romantyzmu w oczach dzisiejszego pokolenia.
2. Czego oczekuje od literatury współczesnej? Który utwór z literatury odpowiada najbardziej tym wymagom.
3. W jakim stopniu realizowały się w okresie dwudziestu lat Polski Ludowej cytowane niżej słowa Juliana Tuwima.

„Daj nam uprzętnąć i dom ojezysty tak z naszych zgłiszcz i ruin świętych jak z grzechów naszych, win przeklętych. Niech będzie biedny, ale czysty Nasz dom z cementarza podźwignięty.

...Daj rządy mądrych dobrych ludzi.

Daj pracującym we władanie. Plon pracy ich we wsi i miastach”.

Matura 1964 r. / 26 maja /

1. Pole orały dwa traktory, każdy z nich zorał 1,6 ha. Drugi traktor orał 0,3 ha na godzinę więcej niż traktor pierwszy. Ogółem orka trwała 11 godz. 12 min. W jakim czasie po pierwszym traktorze musiał rozpocząć orkę drugi traktor, jeżeli obydwie traktory zakończyły pracę jednocześnie.
2. Znaleźć objętość stożka obrotowego, jeżeli kąt jego rozwarcia wynosi α , a odległość wierzchołka stożka od środka kuli wpisanej w ten stożek wynosi d . Wykonać obliczenia przyjmując: $d = 12,3$ cm, $\alpha = 32^\circ 14'$
3. Rozwiązać równanie:

$$x \lg^3 x - 2 \lg^2 x - \lg x^3 + 18 = \frac{2}{\frac{x}{\sqrt{x+1}-1} - \frac{x}{\sqrt{x+1}+1}}$$

Fot. 16. Tematy maturalne, matura 1964 r. Zdjęcie oryginalnych tematów dyplomowych z języka polskiego i matematyki

z okazji 50. rocznicy ukończenia Technikum (maj 2014 r.). Została poprzedzona wieloma dyskusjami i wniesionymi uzupełnieniami. Publikacja została wydana z własnych funduszy zainteresowanych absolwentów. Opracowaniem graficznym materiałów oraz redakcją zajął się W. Majchrzak, absolwent TMR – rocznik 1964 r.

Okres pracy zawodowej absolwentów (1964–2012) trafił na przemiany ustrojowe w Polsce, poprzedzone strajkami robotników w dużych zakładach i rosnącym niezadowoleniem społeczeństwa. Autorzy książki byli uczestnikami i obserwatorami zmieniającej się rzeczywistości społecznej, politycznej i ekonomicznej kraju. W tych warunkach zdobywali wykształcenie, pozycję i doświadczenie zawodowe, zakładali rodziny, przeżywali radości, rozterki, niepowodzenia, a czasem tragedie. Szkoła TMR miała istotny wychowawczo-edukacyjny udział w kształtowaniu charakterów, rozbudzaniu ambicji, przekazywaniu doświadczeń o życiu, zagrożeniach, a najczęściej wskazywaniu niedostatków wiedzy i umiejętności. Początki pracy zawodowej absolwentów były ustabilizowane i przebiegały zgodnie z obowiązującymi ustaleniami: 20 osób podjęła staż pracy w POM (Płock - Niegłoty, Gostynin, Bońki, Grodków, Pułtusk, Nowy Modlin, Sierpc i inne), zaś 5 osób bezpośrednio po maturze rozpoczęło studia wyższe.

Fot. 17. Strona tytułowa książki *50 lat rocznika 1964 TMR w Płocku*, oprac. i red. W. Majchrzak, Płock 2014

Po odbyciu stażu pracy w POM absolwenci zatrudniani byli najczęściej na stanowisku instruktora mechanizacji rolnictwa, a następnie uzyskiwali wyższe stanowiska jak: zastępca dyrektora d/s technicznych, kierownika wydziału kontroli jakości, dyrektora POM lub TOR, kierownika wydziału napraw ciągników, kontrolera technicznego, dyrektora Związku Kółek Rolniczych i inne. Okres pracy w POM poszczególnych osób jest różny. Od kilku miesięcy do kilkunastu lub kilkudziesięciu lat. Po likwidacji lub samorozwiązaniu POM powstawały w tych obiektach nowe zakłady, spółki podejmujące różne zadania techniczne, związane z potrzebami regionu. Kadra techniczna z POM znajdowała tam często zatrudnienie.

Dominującym zjawiskiem analizowanej grupy absolwentów było dążenie do ukończenia studiów wyższych. W efekcie studia ukończyło 20 osób tj. 80% (5 rozpoczęło studia przed stażem, 15 po ukończeniu stażu lub równocześnie z pracą zawodową). Wybierali następujące uczelnie i kierunki:

- Politechnika – 11 osób (Warszawska, Poznańska, Łódzka, Gdańska), kierunki: mechaniczno-technologiczne, budowlane, maszyny robocze;
- SGGW w Warszawie – 4 osoby, kierunki: ekonomiczne, mechaniczno-rolnicze;
- Uniwersytet Warszawski – 3 osoby, kierunki: prawo i administracja, nauki społeczne;

- Szkoła Oficerska Pożarnictwa – 1 osoba;
- Akademia Nauk Społecznych – 1 osoba, kierunek: nauki polityczne.

Ponadto 4 osoby ukończyły drugi kierunek studiów, często na innej uczelni, a połowa studia podyplomowe lub kursy wynikające z potrzeb zawodowych lub zainteresowań (pedagogika, nauki społeczne i inne). Stowarzyszenia Naukowo-Techniczne umożliwiły uzyskanie różnych uprawnień branżowych jak rzeczoznawca, wykładowca dyplomowany. Skorzystały z tego 4 osoby. Ukończone studia wyższe miały duży wpływ na pracę zawodową analizowanej grupy absolwentów.

Rozwój przemysłu w latach 70-80. oraz nowy podział administracyjny kraju wpłynął aktywizująco na powstawanie nowych zakładów i potrzeby kadrowe. Absolwenci TMR mając w większości ukończone studia, kilkunastoletnią praktykę oraz doświadczenie zawodowe, byli chętni zatrudniani w nowych zakładach (Transbud Izokor, Cotex, Mostostal, Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane, Zakłady Gospodarki Budowlanej itp.) na stanowiskach: zastępcy dyrektora d/s technicznych, specjalisty d/s technicznych, kierownika dużych budowli itp. W grupie tej znalazło się 8 osób (32%). Byli to absolwenci Politechniki, SGGW oraz technicy mechanizacji rolnictwa.

Niektórzy absolwenci znajdowali zatrudnienie w szkolnictwie zawodowym na pewien okres lub traktując to jako zawód na całe życie. Byli to absolwenci Politechnik – kierunków mechanicznych. Rozpoczynali od stanowiska nauczyciela przedmiotów zawodowych czy kierownika warsztatów, stopniowo obejmując stanowiska: zastępcy dyrektora szkoły, dyrektora lub koordynatora specjalisty w ramach resortu szkolnictwa zawodowego. Taką drogę obrało 5 osób (20%). Niektórzy wybierali działalność w samorządach wojewódzkich, powiatowych, w starostwach uzyskując coraz wyższe stanowiska lub bardzo interesujące i odpowiedzialne zadania organizacyjne. Byli to absolwenci Uniwersytetu Warszawskiego, SGGW, Politechnik – 5 osób (20%).

Analizowana grupa absolwentów TMR wykazała dużą aktywność w zakresie samozatrudnienia. Zakładali oni samodzielne firmy o charakterze głównie mechanicznym (produkcja, naprawa, diagnostyka samochodowa). Była to działalność dodatkowa, rzadziej traktowana jako jedyne zatrudnienie. Niektóre firmy bardzo dobrze się rozwijały zamieniając się w rodzinne przedsiębiorstwa. Taką działalność prowadziło od 5 do 12 osób (20-48%) w różnych latach i w różnym zakresie. Wpływ na samozatrudnienie miały zmiany polityczne, ustrojowe, okresowe bezrobocie, przyjęcie innego modelu obsługi technicznej rolnictwa.

Reasumując przebieg pracy zawodowej 25 absolwentów TMR wynika, że zmieniali zatrudnienie od dwóch do ośmiu razy. Z tego 18 osób (72%) kontynuowało działalność w zakresie mechanicznym (zakłady pracy, własne firmy, szkolnictwo zawodowe), pozostałe osoby zmieniły pracę i zainteresowania na: zarządzanie, bankowość, finanse publiczne i inne. W trakcie pracy zawodowej analizowanej grupy zmarło w różnych latach 8 osób (32%). Odchodzili na emeryturę lub rentę z bardzo prestiżowych i ważnych gospodarczo stanowisk takich jak:

- Komendant Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w Płocku, starszy brygadier, właściciel rodzinnej firmy POL-POŻ – branża pożarnicza;
- Wicewojewoda ciechanowski, Kierownik Tłoczni Gazu w Ciechanowie, Prezes federacji NOT w Ciechanowie;
- Kierownik Gospodarki Mieszkaniowej w Toruniu, właściciel firmy budowlanej STOLBUD Prezes kujawsko-pomorskiego Wojewódzkiego Związku Piłki Ręcznej;
- Naczelnik Wydziału PKO BP centrala Warszawa;
- Dyrektor Zakładu Naprawczego Mechanizacji Rolnictwa w Ostródzie, Inspektor Kontroli Skarbowej w Urzędzie Skarbowym w Ostródzie;
- Dyrektor Technikum Samochodowego w Płocku;
- Główny Mechanik i Zastępca Dyrektora do spraw technicznych w MPGK w Płocku oraz Dyrektor firmy Muniserwis w Płocku;
- Pracownik Zakładu Produkcji Zbiorników Stalowych i Montażu Stacji Paliw w Kozerkach, diagnosta i rzeczoznawca samochodowy;
- Pełnomocnik Zarządu Izby Rzemieśniczej Mazowsza, Kurpi i Podlasia w Warszawie na województwo ciechanowskie oraz Kierownik Biura Cech Rzemiosł Różnych w Ciechanowie;
- Wiceprezydent miasta Legionowo;
- Dyrektor Oddziału RUCH S.A. w Płocku obejmujący zasięgiem północną Polskę;
- Dyrektor Przedsiębiorstwa Remontowo-Budowlanego w Brzegu;
- Kierownik filii i nauczyciel Zespołu Szkół Zawodowych w Płońsku;
- Kierownik Wydziału Rozwoju Gospodarczego i Promocji w Nowym Dworze Mazowieckim;
- Prezes Zarządu Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Radzanowie;
- Komendant Miejskiej Służby Porządkowej w Płocku;
- wieloletni pracownik Mazowieckich Zakładów Petrochemicznych w Płocku;
- właściciele własnych firm.

Działalności zawodowej towarzyszyła działalność społeczna na rzecz środowiska lokalnego oraz organizacji technicznych (NOT, SIMP, SITR i innych

zrzeszeń zawodowych). Najczęściej podejmowane prace to:

- przewodniczący Rady Miejskiej;
- radny miasta, powiatu, gminy;
- ławnik Sądu Okręgowego;
- działalność w organizacjach młodzieżowych oraz różnych stowarzyszeniach;
- działalność w Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów lub w radach osiedlowych;
- działalność w Sejmiku Województwa Warszawskiego;
- działalność w stowarzyszeniu Osób związanych z Kulturą Prawosławną „Kanon” oraz „Wspólnota rosyjska” i zarządem Parafii Prawosławnej w Płocku;
- działalność sportowa na rzecz piłki ręcznej, instruktor, trener w końcu prezes kujawsko-pomorskiego wojewódzkiego Związku Piłki Ręcznej.

Za zaangażowanie w pracy i działalność społeczną otrzymywali różne odznaczenia i wyróżnienia, a najważniejsze to:

- Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (3);
- Złoty, Srebrny, Brązowy Krzyż Zasługi (7);
- Złota, Srebrna Odznaka NOT, SITR, SIMP (5)
- Order „Św. Równej apostołom Marii Magdaleny III stopnia nadania przez Św. Synod Biskupów Św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego;
- Brązowy Medal za zasługi dla pożarnictwa;
- Medal „za Ofiarność i Odwagę”;
- Medal za zasługi dla woj. płockiego, ciechanowskiego (kilka);
- Medal 40-lecia Polski Ludowej (kilka);
- Odznaka ZPRP – Srebrna, Złota i Diamentowa;
- Odznaka „Szabla im. Jana Kilińskiego za Zasługi dla Rzeczypospolitej”
- Zasłużony Pracownik Rolnictwa;
- Srebrna odznaka „Zasłużony dla Budownictwa i Materiałów Budowlanych”.

Znamienną formą działalności społecznej absolwentów „Rocznik 1964” było organizowanie zjazdów koleżeńskich (tabela 1). Patronował temu przedsięwzięciu gospodarz klasy T. Dynaburski. Absolwenci w opublikowanej książce komentują to następująco:

Co sprawiło, że zechcieliśmy się spotkać po latach? Czy tylko chęć zobaczenia siebie starszych, czy potrzeba odnowienia kontaktów, przyjaźni i więzi koleżeńskich zapoczątkowanych w tak ważnym dla nas okresie, kształtowania charakteru osobowości i po prostu przyjaznych ludzkich relacji?

Wydaje się, że zdecydowały wszystkie przestanki, ale głównie potrzeba odnowienia

Tabela 1. Chronologia spotkań koleżeńskich rocznika 1964

Data spotkania	Miejscowość	Organizator
23.06.1984	Płock	J. Jarzębkowski
01.1989	Toruń	T. Dynaburski
21-22.10.1995	Płock/Miałkówka	W. Majchrzak T. Poreda
25-26.11.1995	Pułtusk – Dom Polonii	J. Król
25.05.1996	Toruń – Planetarium	T. Dynaburski
28-29.06.1997	Pułtusk – Dom Polonii	J. Król
30.05.1998	Joniec – działka rekreacyjna	I. i R. Rachobińscy
19-20.09.1998	Modlin Twierdza Pomiechówek	W. Majchrzak
26.06.1999	Płock/Koszelówka	K. Rządowski
25.07.2003	Osiek k. Pułtuska	J. Król
25-27.06.2004	Górzno	T. Dynaburski
22-24.10.2004	Łązy k. Magdalenki	H. i M. Mioduscy
31.12.2004- 01.01.2005	Ciechocinek – sylwester	T. Dynaburski
24-26.06.2005	Ostróda Tarda	S. Wodzyńska
23.09.2005	Osiek k. Pułtuska	J. Król
30.09-01.10.2006	Lucień – Rezydencja Prezydenta RP	T. Dynaburski T. Poreda
22-24.06.2007	Brzeg u S. Dziury	S. Dziura
28-29.09.2007	Lucień – Rezydencja Prezydenta RP	T. Dynaburski T. Poreda
20-21.09.2008	Płock „Pan Tadeusz”	T. Dynaburski T. Poreda
10-11.07.2009	Pułtusk – Dom Polonii	J. Król, W. Majchrzak
18.06.2010	Płock „Złota Podkowa”	Wszystkie roczniki TMR
01-03.10.2010	Budy Lucieńskie „Słoneczna Farma Zdrowia”	T. Dynaburski T. Poreda
29-30.09.2011	Soczewka „Ośrodek Mazowsze”	T. Dynaburski T. Poreda
29-30.09.2012	Soczewka „Ośrodek Mazowsze”	T. Dynaburski T. Poreda
04-06.10.2013	Budy Lucieńskie „Słoneczna Farma Zdrowia”	T. Dynaburski
14-15.06.2014	Płock „Willa Adrianna”	T. Poreda, B. Chyczewski
23-24.09.2017	Soczewka „Ośrodek Mazowsze”	T. Poreda
28-29.04.2019	Grabowiec „Dwór nad Narwią”	W. Majchrzak

Źródło: 50 lat rocznika 1964 w TMR Płocku, oprac. i red. W. Majchrzak, Płock 2014. Trzy ostatnie pozycje dopisane przez autorkę

kontaktów, na gruncie określonych doświadczeń życiowych, przypomnienia dobrych chwil z życia szkolnego i podzielenia się tym co się wydarzyło po szkole, jakie mamy rodziny, żony, dzieci, jak sobie radzimy w nowej rzeczywistości, czy pomimo różnic politycznych, światopoglądowych możemy rozmawiać normalnie, po przyjacielsku, bez wrogości i w przyjaznej atmosferze.

łącznie zorganizowano 28 spotkań zamieszczonych w tabeli 1 (poza ostatnimi 3 pozycjami pozostałe są szczegółowo opisane we wspomnianej publikacji *50 lat rocznika 1964 TMR w Płocku*). Najważniejsze były spotkania jubileuszowe (po latach: 20, 30, 40, 45, 50, 55). Od 1995 r. odbywały się spotkania w każdym roku. Absolwentom zawsze towarzyszyły żony. Spotkania były trzydniowe, dwudniowe (najczęściej), jednodniowe (z okazji imienin, rocznicy ślubu, sylwestra oraz pogrzebów i innych wydarzeń). Spotkania jubileuszowe, jak i pozostałe, były starannie przygotowane i poza wystawnym przyjęciem zawierały różne atrakcje turystyczne, historyczne, urbanistyczne, długie poważne i mniej poważne dyskusje oraz różne rozrywki.

Podsumowanie

Technikum Mechanizacji Rolnictwa poprzez absolwentów istotnie przyczyniło się do właściwego użytkowania maszyn i urządzeń technicznych oraz wdrażania kultury technicznej w środowiskach wiejskich. Po zmianie ustrojowej i utworzeniu innych struktur obsługi technicznej rolnictwa, absolwenci TMR (technicy, inżynierowie, magistrowie) odnaleźli się w nowych warunkach, podejmując zadania, do których czuli się przygotowani i dostrzegali perspektywy nowych możliwości zawodowych. Uzyskane w TMR podstawy zawodowe, były w toku pracy rozszerzone i uzupełniane, ale nawyki szacunku do pracy i odpowiedzialność za wykonywane zadania, owocowały w pracy zawodowej w różnych formach zatrudnienia.

Wszystkie zdjęcia pochodzą ze zbiorów własnych Autorki.

Bibliografia

Źródła

- Zespół Szkół im. L. Bergerowej w Płocku

Dokumenty szkolne: dzienniki lekcyjne, protokoły z Rad Pedagogicznych.

Opracowania i artykuły

50 lat rocznika 1964 TMR w Płocku, oprac. i red. W. Majchrzak, Płock 2014.

Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku, „Notatki Płockie” 1964, nr 4.

T.W. Nowacki, *Leksykon pedagogiki pracy*, Radom 2004.

A CONTRIBUTION OF TECHNICAL SCHOOL OF MECHANIZATION OF AGRICULTURE IN PLOCK AND ITS GRADUATES TO THE PROCESS OF CREATING MODERNIZED AGRICULTURE IN MAZOVIA

Summary

The study refers to the assumptions of training personnel for the implementation and development of agriculture mechanization and is based on the example of Technical School of Mechanization of Agriculture in Plock. The process of modernizing agriculture has been implemented by the graduates for years. This article about persons who create school. The research refers to a professional development of a selected group of graduates and it covers the years from 1964 to 2019.

Keywords: Technical School of Mechanization of Agriculture, graduates, professional development, socialization of youth, memories

PAMIĘCI JAKUBA CHOJNACKIEGO (1922–2006), ZASŁUŻONEGO PREZESA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO, W SETNĄ ROCZNICĘ URODZIN

21 sierpnia 2022 r. minęła setna rocznica urodzin dr. inż. Jakuba Chojnackiego, zasłużonego prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego. Urodził się w Sierpcu 21 sierpnia 1922 r. w rodzinie stolarza. Był pierworodnym z jedenaściorga rodzeństwa (sześciu braci i pięć siostr). Jego ojciec był legionistą, działaczem POW. W latach 1928–1935 był uczniem Szkoły Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Sierpcu, a następnie w okresie 1935–1939 uczęszczał do Gimnazjum im. Ignacego Mościckiego, gdzie uzyskał maturę. W maju (18) 1935 r. wraz z ojcem wziął udział w pogrzebie marszałka Józefa Piłsudskiego w Krakowie.

W początkach okupacji – 25 września 1939 r. – rozpoczął pracę w tartaku w rodzinnym mieście, początkowo jako robotnik, a następnie jako pracownik umysłowy. W 1943 r. został przeniesiony do pracy w charakterze mistrza do tartaku w Płocku, przy ulicy Dobrzyńskiej 5. Od tego czasu dalsze jego życie i osiągnięcia związane są z Płockiem, miastem, które odegrało ważną rolę w dziejach naszego państwa.

Po wyzwoleniu, w styczniu 1945 r. awansował na kierownika płockiego tartaku. Na stanowisku tym pozostał do 18 stycznia 1961 r., tj. do chwili wyboru na zastępcę przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku. Funkcję tę sprawował ponad 12 lat, kierując sprawami komunalnymi i mieszkaniowymi miasta. Od 1 marca 1973 r. był dyrektorem Zakładów Stolarstwa Budowlanego „Stolbud” w Płocku, skąd w roku 1982, po 43 latach pracy, przeszedł na emeryturę.

W roku 1945 uzyskał maturę w Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, w 1949 r. – dyplom magistra prawa w Uniwersytecie Łódzkim, w 1953 r. – dyplom inżyniera technologii drewna w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a w 1975 r. – stopień doktora nauk politycznych w Uniwersytecie Warszawskim (promotor prof. dr Antoni Rajkiewicz) po obronie pracy doktorskiej na temat: *Rozwój Płocka pod wpływem budowy Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych*.

W latach 1958–1988 Jakub Chojnacki był przewodniczącym Komitetu Wychowanków Małachowianki,

Fot. 1. Prezes TNP dr inż. Jakub Chojnacki przed budynkiem Towarzystwa, czerwiec 1978 r.

najstarszej z istniejących polskich szkół. Stał na straży jej tradycji, dzięki niemu Zjazd Wychowanków Małachowianki w 1958 r. odbył się pod hasłem „777-lecie Szkoły”, to on argumentował, że zasadne będzie nawiązanie do 1180 r. W latach 50. ze względu na zły stan techniczny zabytkowego budynku czyniono starania o nową lokalizację dla Liceum Małachowskiego. Chojnacki przyczynił się do rozbudowy Małachowianki na historycznym miejscu. Za jego sprawą Miejska Rada Narodowa podjęta 4 października 1961 r. uchwałę, że rozbudowa Szkoły Płockiej (Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego) będzie centralnym obiektem zbudowanym w Płocku dla uczczenia Tysiąclecia Państwa Polskiego. Tak też się stało. Nowy obiekt szkoła otrzymała 5 września 1964 r., w dniu rozpoczęcia nowego roku szkolnego.

W 1962 r. Jakub Chojnacki zainicjował za pośrednictwem Prezydium Miejskiej Rady Narodowej patronat Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych nad Liceum Małachowskiego, który trwał do 1990 r. Zachęcał, także swoim przykładem, do darowizn i czynów społecznych na rzecz szkoły. Jakub Chojnacki, człowiek o niespożytej energii i pasji społecznikowskiej, pełniąc przez długie lata funkcję Przewodniczącego Komitetu Wychowanków Małachowianki, brał żywy udział w życiu szkoły. Od 1988 r. był honorowym przewodniczącym wspomnianego Komitetu.

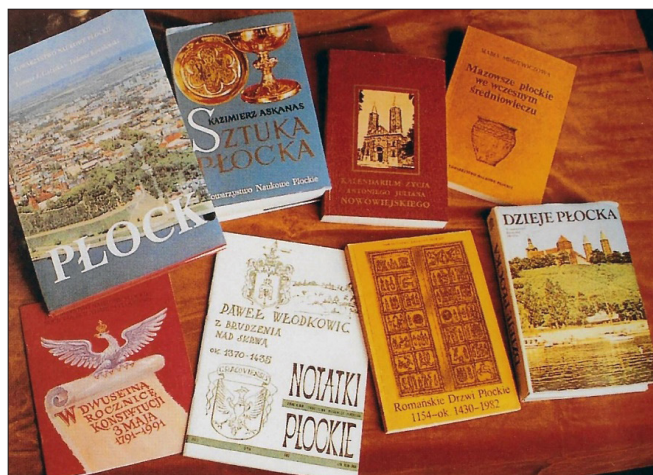
W 1952 r. mgr inż. Jakub Chojnacki został członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego. W latach 1960–1961 pełnił funkcję sekretarza Towarzystwa, w latach 1961–1968 był wiceprezesem Towarzystwa, 28 czerwca 1968 r. został wybrany na prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego. Funkcję tę pełnił nieprzerwanie do 2002 r. W ciągu tych lat był niezłomny w swoich pomysłach i ich realizacji. W omawianym czasie liczba członków naszego stowarzyszenia wzrosła ze 140 w 1968 r. do 451 na koniec 1999 r. Członkowie TNP mogli realizować swoje zainteresowania i umiejętności w dwóch komisjach i w 12 sekcjach Komisji Badań Naukowych.

W dniu 2 czerwca 2000 r. prezes Jakub Chojnacki został zaliczony w plebiscycie „Gazety Wyborczej” w poczet najwybitniejszych płocczan mijającego stulecia.

Za prezesury Jakuba Chojnackiego Towarzystwo było wydawcą wielu książek o tematyce mazowieckiej i płockiej. Najważniejsze z nich to:

- Kazimierz Askanas, *Brązowe Drzwi Płockie w Nowogrodzie Wielkim*, Płock 1971;
- *Dzieje Płocka*, praca zbiorowa pod red. Aleksandra Gieysztor, I wyd. 1973, II wyd. 1978;
- Kazimierz Askanas, *Sztuka Płocka*, I wyd. 1974, II wyd. 1985, III wyd. 1991;
- *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, t. I – 1065–1495, Płock 1975, t. II – 1495–1586, Warszawa 1987, wydała Stella Maria Szacherska;
- Jakub Chojnacki, *Petrochemia a rozwój Płocka*, I wyd. 1976, II wyd. 1977;
- *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII wieku*, zebrał i do druku przygotował ks. Michał Marian Grzybowski, Płock, t. I – 1981 – t. XI – 2000;
- *Romańskie Drzwi Płockie 1154 – ok. 1430–1982*, red. Jakub Chojnacki, Płock 1983;
- *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, praca zbiorowa pod red. Mariana Chudzyńskiego, Płock–Warszawa 1990;
- Marian Chudzyński, Jerzy Stefański, *Dr inż. Jakub Chojnacki ma siedemdziesiąt lat*, Płock 1992;

- Tomasz J. Gałązka, T. Kowalewski, *Płock* (trzyjęzyczny kolorowy album), Płock 1993;
- *Księga ławnicza miasta Płocka 1498–1517*, opracowała Danuta Poppe, Warszawa 1995;
- Tomasz Bodal, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1945–1995*, Płock 1995;
- Jerzy Stefański, *Płock od A do Z*, Płock 1995;
- Władysław Broniewski, *Poezje zebrane*, t. I–IV. Opracowanie Feliksi Lichodziejewskiej, Płock–Toruń 1997;
- Antoni Jelec, *Polegli na polu chwały. Żołnierze płocki polegli w drugiej wojnie światowej*, Płock 2000;
- *Dzieje Płocka*, t. I – *Historia miasta do 1793 roku*, praca zbiorowa pod red. Mariana Kallasa, wyd. III, Płock 2000;
- Wiesław Józef Kowalski, *Polichromia płockiej katedry – album*, Płock 2001;
- Wiesław Adam Koński, *Bibliografia – zawartość kwartalnika „Notatki Płockie” za lata 1956–2001*, Płock 2001.

Fot. 2. Wybrane publikacje TNP wydane za prezesury dr. inż. Jakuba Chojnackiego

Towarzystwo Naukowe Płockie za czasów prezesury Jakuba Chojnackiego zorganizowało wiele sesji naukowych i popularnonaukowych, a wśród nich:

- 12 października 1968 r. sympozjum *Zamek płocki i problemy jego rekonstrukcji*;
- 4 czerwca 1969 r. sympozjum *Problemy architektonicznego zagospodarowania Wzgórza Zamkowego w Płocku*;
- 13–14 czerwca 1973 r. sesja naukowa *Kopernik i jego kraj*;
- 20 października 1973 r. sesja popularnonaukowa *Komisja Edukacji Narodowej i jej szkoła w Płocku (1773–1973)*;
- 20 sierpnia 1985 r. sesja naukowa *Bolesław III Krzywousty – w 900 rocznicę urodzin z udziałem mgr. Stanisława Kostaneckiego, prof. Gerarda*

- Labudy i prof. dr. Włodzimierza Szafrąńskiego;
- 5 września 1987 r. sesja naukowa *750 rocznica lokacji miasta Płocka (1237 r.)* z udziałem prof. dr. Włodzimierza Szafrąńskiego, prof. dr. Henryka Samsonowicza, prof. dr. Krzysztofa Kuczyńskiego oraz ks. mgr. Tadeusza Żebrowskiego;
  - 28 lutego 1995 r. inauguracja obchodów 500-lecia województwa płockiego w klasztorze Salezjanów w Czerwińsku z udziałem Towarzystwa Naukowego Płockiego;
  - 11 grudnia 1996 r. sesja naukowa *W 150. rocznicę urodzin Henryka Sienkiewicza. W hołdzie wielkiemu pisarzowi*. W sesji wzięła udział Maria Sienkiewicz, wnuczka pisarza i Barbara Wachowicz, autorka książek o Sienkiewiczu;
  - 25 listopada 1999 r. wieczór pamięci ku czci Fryderyka Chopina (1810–1849), w 150. rocznicę śmierci wielkiego kompozytora z udziałem młodych artystów rodem z Gostynina: Joanny i Jarosława Domagałów, znawców pieśni i muzyki epoki Chopina;
  - 5 kwietnia 2001 r. sesja naukowa na temat: *W 80. rocznicę odznaczenia Płocka Krzyżem Walecznych przez Naczelnika Państwa Marszałka Józefa Piłsudskiego 10 kwietnia 1921 r.* z udziałem prof. dr. Janusza Szczepańskiego z Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor z Pułtuska;
  - 25 października 2001 r. wieczór pamięci Cypriana Kamila Norwida w 180. rocznicę urodzin (1821–2001) z referatami prof. dr. Zbigniewa Sudolskiego z Uniwersytetu Warszawskiego i mgr Danuty Rychlewskiej, przewodniczącej Sekcji Filologicznej TNP;
  - 20 marca 2002 r. odbyła się sesja naukowa *Pałace i dwory powiatu płockiego dziedzictwem narodowym*. Referaty wygłosili: mgr Ewa Jaszczak, dyrektor Wojewódzkiego Oddziału Ochrony Zabytków – *Pałace i dwory Płocka i powiatu płockiego – refleksje konserwatora zabytków*; dr hab. Anna Maria Stogowska – *Dwory i dworki na Mazowszu Płockim i ich spuścizna w zbiorach TNP*; dr Marian Chudzyński – *Słubice Mikorskich, Potockich i Grzybowskich*; inż. Tadeusz Osiński, wielki miłośnik zabytków – *Moje ulubione pałace i dwory powiatu płockiego*. Podczas sesji wyświetlono film mgr Alicji Zbyszewskiej – *Pałace i dwory powiatu płockiego*.

W ostatnich latach prezesury dr. inż. Jakuba Chojnackiego w sali wystawowej Działu Zbiorów Specjalnych przy placu Narutowicza 8 oraz w budynku głównym Biblioteki im. Zielińskich „Pod Opatrznością” przy placu Narutowicza 2, zorganizowano wiele interesujących wystaw, przeważnie związanych

z obchodami rocznic wielkich polskich pisarzy. Tak np. w grudniu 1996 r. gościła u nas wystawa ze zbiorów Muzeum Literatury w Warszawie *Henryk Sienkiewicz (1846–1916) – Dla pokrzepienia serc*; w grudniu 1997 r. wystawa jubileuszowa *Władysław Broniewski (1897–1997)*, w listopadzie 1998 r. – *My z Niego wszyscy... W 200. rocznicę urodzin Adama Mickiewicza (1798–1855)*.

Jak podaje Tomasz Bodal w swojej pracy *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1945–1995*, Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1968–1994 zorganizowało ogromną liczbę imprez o charakterze naukowym i popularnonaukowym, w tym ponad 70 sesji i konferencji oraz ponad 280 posiedzeń naukowych i odczytów¹.

Prezes Jakub Chojnacki w czasie sprawowania swej funkcji opublikował w „Notatkach Płockich” oraz w innych wydawnictwach w Płocku i w kraju ponad 300 pozycji bibliograficznych.

Okres sprawowania prezesury przez dr. inż. Jakuba Chojnackiego charakteryzował się też dynamicznym wzrostem bazy lokalowej Towarzystwa. W 1976 r. został oddany do użytku po generalnym remoncie dom „Pod Opatrznością” przy placu Narutowicza 2. Znalazła w nim nową siedzibę Biblioteka im. Zielińskich. 3 czerwca 1990 r. (w 170. rocznicę powstania TNP) przy placu Narutowicza 8 została oddana po kapitalnym remoncie XIX-wieczna oficyna dla potrzeb Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich.

Od 2003 r. w dużej sali oficyny odbywają się odczyty, spotkania i sesje naukowe. W 1996 r. oddano do użytku historyczną inwestycję – nowy gmach o powierzchni 3 tys. m² dla potrzeb Biblioteki im. Zielińskich. O randze nowego budynku świadczy fakt, że w jednej tylko z jego sal urządzono nowoczesny magazyn, do którego ze „starej biblioteki” przeniesiono 160 tys. książek.

Warto też dodać, że członkowie Towarzystwa za czasów prezesury Jakuba Chojnackiego wzięli udział w 30 wycieczkach naukowych w różne miejsca historyczne Mazowsza i Polski, między innymi do Ciechanowa, Pułtuska, Warszawy i Krakowa.

Prezes J. Chojnacki zorganizował też dla członków Zarządu TNP dwie zagraniczne wycieczki naukowe: w lipcu 1990 r. do Kolonii i Hildesheim w Republice Federalnej Niemiec oraz w kwietniu 1994 r. do Rzymu i na Monte Cassino we Włoszech. Podczas zwiedzania katedry kolońskiej Zarząd TNP wyraził podziękowanie pani Gapie Maibaum, byłemu burmistrzowi Kolonii, za wsparcie Prezesa Chojnackiego w jego staraniach o umieszczenie tabliczki w języku polskim

¹ T. Bodal, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1945–1995*, Płock 1995, s. 97.

Fot. 3. Nadzwyczajne posiedzenie Zarządu TNP z okazji 65. rocznicy urodzin Prezesa TNP Jakuba Chojnackiego, 21 sierpnia 1987 r. Pierwszy od lewej dr Marian Chudzyński, drugi dr. inż. Jakub Chojnacki

Fot. 4. Wręczenie Towarzystwu Naukowemu Płockiemu Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski, 20 października 1979 r. Od lewej: Franciszek Dorobek, dr inż. Jakub Chojnacki, prof. dr hab. Antoni Rajkiewicz

i niemieckim na sarkofagu królowej Polski Rychezy, wnuczki Ottona III, żony króla Polski Mieszka II.

Warto też przypomnieć, że dnia 28 marca 1992 r. Zwyczajne Walne Zgromadzenie Towarzystwa Naukowego Płockiego podjęło Uchwałę w sprawie utworzenia Filii Uniwersytetu Warszawskiego jako Uniwersytetu Mazowieckiego w Płocku. Niestety tej ważnej Uchwały nie udało się zrealizować do dzisiaj z wielką szkodą dla Mazowsza Płockiego.

Osiągnięcia naukowe i popularyzatorskie Towarzystwa za czasów prezesa dr. inż. Jakuba Chojnackiego (1968–2002) nie byłyby możliwe bez szerokiej współpracy z wieloma placówkami naukowymi i regionalnymi w kraju i za granicą. Korzystano z pomocy naukowej i doradztwa Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutu Historii PAN, Towarzystwa Miłośników

Historii w Warszawie i wielu innych. Bliskie kontakty łączyły nasze Towarzystwo z Mazowieckim Towarzystwem Kultury i Mazowieckim Ośrodkiem Badań Naukowych MTK w Warszawie.

Nie wolno też zapominać o życzliwej pomocy Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, a także o dużej życzliwości władz miejscowych, Rady Miasta Płocka i Urzędu Miasta Płocka z ówczesnymi prezydentami Miasta Płocka Stanisławem Jakubowskim i Mirosławem Milewskim. Warto w tym miejscu podkreślić, że wielu członków Towarzystwa Naukowego Płockiego uważa lata prezesury dr. inż. Jakuba Chojnackiego za złote lata w historii Towarzystwa.

Prezes Towarzystwa dr inż. Jakub Chojnacki przyczynił się do powrotu po wiekach do Bazyliki Katedralnej Płockiej Drzwi Płockich we wspaniałej kopii.

Fot. 5. Kopia romańskich Drzwi Płockich w Bazylice Katedralnej w Płocku

Stało się to 23 listopada 1981 r. W portalu Bazyliki Katedralnej zostały zamontowane po około 550 latach nieobecności Drzwi Płockie przy materialnych świadkach ich dawnej świetności, a mianowicie czterech żelaznych hakach, na których przed wiekami były zawieszane.

To właśnie Jakub Chojnacki, uczestnicząc w XIII Międzynarodowym Kongresie Historycznym w Moskwie w lecie 1970 r., rozpoznał w tamtejszym Muzeum Historycznym przy Placu Czerwonym kopię gipsową Drzwi Płockich, eksponowanych tam jako „Drzwi Sygtuńskie”. Natychmiast po powrocie do Płocka podjął starania, aby wykonać podobną kopię dla Płocka. Prace nad wykonaniem brązowych Drzwi Płockich trwały ponad 10 lat. Ostatecznie zostały wykonane przez pracownię konserwacji zabytków w Szczecinie i w Warszawie. Mimo wielu przeszkód Prezes TNP Jakub Chojnacki doprowadził do wykonania kopii brązowych romańskich Drzwi Płockich i jej zawieszenia w Bazylice Katedralnej w Płocku.

28 lutego 1982 r. w Bazylice Katedralnej odbyła się podniosła uroczystość przekazania starożytnej świątyni, a tym samym całej społeczności płockiej – brązowej kopii romańskich Drzwi Płockich. Drzwi zostały poświęcone przez Prymasa Polski kard. Józefa Glempa. W uroczystościach poświęcenia Drzwi Płockich mimo stanu wojennego wzięło udział około 20 tysięcy wiernych. Podczas wspomnianej uroczystości prezes Towarzystwa Jakub Chojnacki wygłosił do zebranych referat na temat: *Romańskie Drzwi Płockie – idea kopii i jej realizacja*.

Dzień ten (niedziela 28 lutego 1982 r.) był ukoronowaniem ponad 10-letnich starań Zarządu

Towarzystwa Naukowego Płockiego, a przede wszystkim jego Prezesa, dr. inż. Jakuba Chojnackiego, aby wykonać kopię słynnych Drzwi Płockich i zawiesić ją w portalu katedry płockiej. Od tego momentu Drzwi Płockie tworzą swą nową historię. Są dowodem ciągłości historycznej między dawnymi a nowymi czasami. Jak pisze B. Konarska-Pabiniak: *Wydarzenie było ukoronowaniem jedenastu lat starań ówczesnego prezesa TNP, Jakuba Chojnackiego, by brązowy odlew Drzwi Płockich zawisł w katedrze*².

Prezes Jakub Chojnacki wpisał się na trwałe w historię miasta, gdyż zainicjowana przez niego wielka praca nad stworzeniem wiernej kopii Drzwi Płockich stała się symbolem działania społecznego i patriotycznego, integrującym społeczeństwo wokół tradycji kultury narodowej. Opinię tę potwierdził w czasie uroczystości w katedrze 28 lutego 1982 r. w swym okolicznościowym przemówieniu ks. Biskup Ordynariusz Płocki dr Bogdan Sikorski: [...] *gdyby nie było Pana Prezesa, katedra nie miałaby dzisiaj Drzwi Płockich. Gorąco i z całego serca od siebie i Diecezji Panu Prezesowi dziękuję*.

Jakub Chojnacki należał do aktywnych działaczy partyjnych i politycznych w Płocku. Od 1953 r. należał do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Z ramienia tej partii we wrześniu 1985 r. startował w wyborach do Sejmu. Mandatu jednak nie zdobył. Na jego zaproszenie 24 stycznia 1989 r. odwiedził TNP I sekretarz KC PZPR i jednocześnie przewodniczący Rady Państwa Wojciech Jaruzelski. Zwiedził on też katedrę i Kaplicę Królewską z piastowskim orłem, przyjętym przez 1 Dywizję Piechoty gen. Zygmunta Berlinga w 1943 r.

W tymże 1989 r. Wojewódzka Komisja Wyborcza w wyborach do Senatu PRL z okręgu płockiego zarejestrowała kandydaturę Jakuba Chojnackiego. Jego hasłem wyborczym były słowa: *Jestem za efektywną gospodarką, pełną demokracją i życiem dającym zadowolenie*. Niestety, w wyborach 4 czerwca 1989 r. do Senatu się nie dostał. Na senatorów z województwa płockiego zostali wybrani Andrzej Celiński i Stanisław Stomma z Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”³.

Dr inż. Jakub Chojnacki jest autorem ważnej książki *Petrochemia a rozwój Płocka*, również w wielu swoich artykułach mocno podkreślał rolę kombinatu rafineryjno-petrochemicznego w Płocku w rozwoju gospodarczym i społecznym miasta Płocka⁴. Opracowania

² B. Konarska-Pabiniak, *Życie kulturalne Płocka z lat 1945–1989*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 3, *Historia miasta w latach 1945–2020*, red. G. Gołębiowski, T. Piekarski, Płock 2020, s. 540.

³ Z okręgu płockiego były do zdobycia dwa mandaty. J. Chojnacki zajął trzecie miejsce za kandydatami „Solidarności”.

⁴ Zob. artykuł Jakuba Chojnackiego *Płock – miasto wielkiej*

Fot. 6. Spotkanie po uroczystości przekazania brązowej kopii romańskich Drzwi Płockich i poświęceniu ich przez Prymasa Polski kard. Józefa Glempa, 28 lutego 1982 r. Od lewej: prof. Antoni Rajkiewicz, Biskup płocki Bogdan Sikorski, Prymas Polski kard. Józef Glemp, Prezes TNP Jakub Chojnacki

Jakuba Chojnackiego dotyczące współczesnych dziejów Płocka zostały szeroko uwzględnione przez autorów *Dziejów Płocka*, tom 3, *Historia miasta w latach 1945–2020*, Płock 2020.

W 1970 r. powołano w Towarzystwie seminarium doktoranckie. Jego pierwszym kierownikiem był prof. Antoni Rajkiewicz z Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadził seminarium przez 30 lat. Do 2013 r. 31 seminarzystów uzyskało stopień naukowy doktora.

Trzeba też nadmienić, że prezes Jakub Chojnacki przyczynił się do założenia trzech zamiejscowych oddziałów Towarzystwa Naukowego Płockiego: w Wyszogrodzie (w 1969 r.), Sierpcu (1969) i w Łęczycy (1977). Dwa ostatnie oddziały wydały obszerne monografie swoich miast, tj. Sierpca i Łęczycy.

W uznaniu licznych zasług prezes dr inż. Jakub Chojnacki został uhonorowany czterema orderami Polonia Restituta, a mianowicie Krzyżem Kawalerskim, Krzyżem Komandorskim, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą oraz Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. Został też wpisany do Księgi Zasłużonych miasta Sierpca, miasta Płocka i woj. płockiego. Został honorowym członkiem Mazowieckiego Towarzystwa Kultury (1973 r.) i Towarzystwa Naukowego Płockiego (1982 r.), a także dwukrotnie laureatem nagrody Wojewody Płockiego I stopnia.

Prezes Chojnacki był żonaty, miał żonę Annę, z zawodu księgową, oraz dwoje dzieci – syna Marka, długoletniego prezesa spółki akcyjnej „Izomar” w Warszawie, oraz córkę Elżbietę Formańską,

budowy i wielkich przemian, „Notatki Płockie” 1961, nr 19, s. 38.

posiadającą wykształcenie rolnicze. Doczekał się też czwórki wnuków.

Zasłużony dla Płocka i Towarzystwa Naukowego Płockiego dr inż. Jakub Chojnacki zmarł 18 września 2006 r. w Płocku. Został pochowany na cmentarzu zabytkowym przy Al. F. Kobylńskiego w Płocku. W pogrzebie uczestniczyło wielu mieszkańców Płocka, a także Mazowsza, Warszawy i Łęczycy. Przemówienie pożegnalne nad grobem Prezesa wygłosił prof. dr Zbigniew Kruszewski, obecny prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego. W czerwcu 2008 r. odsłonięto tablicę pamiątkową z popiersiem Jakuba Chojnackiego na domu przy ul. Zduńskiej 10, w którym Prezes mieszkał przez wiele lat. Piękna uroczystość odbyła się też w pobliżu budynku TNP dnia 18 września 2011 r. Odsłonięto tu pomnik-taweczkę Jakuba Chojnackiego. Podczas uroczystości przemówił prof. Henryk Samsonowicz, członek honorowy TNP. W tym samym dniu odbyła się uroczystość otwarcia ulicy imienia dr. inż. Jakuba Chojnackiego, położonej wzdłuż siedziby TNP w kierunku skarpy wiślanej.

Za przyjacielem Prezesa Chojnackiego prof. dr. Antonim Rajkiewiczem pragnę powtórzyć Jego słowa wypowiedziane podczas uroczystości w 70. rocznicę urodzin Prezesa: *I w działaniach na rzecz Płocka i na rzecz Towarzystwa stał się synonimem dobrej roboty. Takich ludzi potrzebuje Polska*. W uznaniu zasług dla swego Prezesa Zarząd Towarzystwa Naukowego w sierpniu 1997 r. wydał niezwykłą pozycję wydawniczą *Żywot Jakuba VI Wielkiego napisany w 75. rocznicę Jego urodzin oraz w dwudziątą dziesiątą rocznicę wyboru na fotel Prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego*.

Fot. 7. Złożenie kwiatów przy pomniku-taweczce dr. inż. Jakuba Chojnackiego w 100. rocznicę urodzin, 21 sierpnia 2022 r.
 Źródło: Facebook TNP, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid028GftQan2qbw2rBx5iN1RB6mu4dizW4L7iwmlVP-GucbRU1H7VPM231qNUQh0SBDyZl&id=272942516141428

Na zakończenie pragnę nadmienić, że *Na 70-lecie Pana Doktora Jakuba Chojnackiego* piękny od serca wiersz, czy raczej poemat, napisał Stanisław Józef Kostanecki, emerytowany dyrektor Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego:

I
*Jednych chwali poezja, drugich chwali muzyka,
 a naszego Prezesa – najbardziej statystyka!*

II
*Trzy razy więcej domów
 mamy dziś w Hipotece,
 dwa razy więcej tomów –
 na półkach w Bibliotece!
 Znacznie więcej drukujem,
 niżli się drukowało.
 W oddziałach też i w sekcjach
 pracuje się niemało.
 Remonty, inwestycje,
 coraz większe obroty.
 Rosną czyny społeczne:
 w pracy, w naturze, w złotych.
 Gościmy wielu gości
 z całego świata prawie
 wśród nich jest czasem – premier
 czasem emigrant – krawiec.
 Służymy społeczeństwu –
 nauki czwarte ogniwo:*

*w Płocku to regionalne
 trudny, lecz bujny ma żywot.*

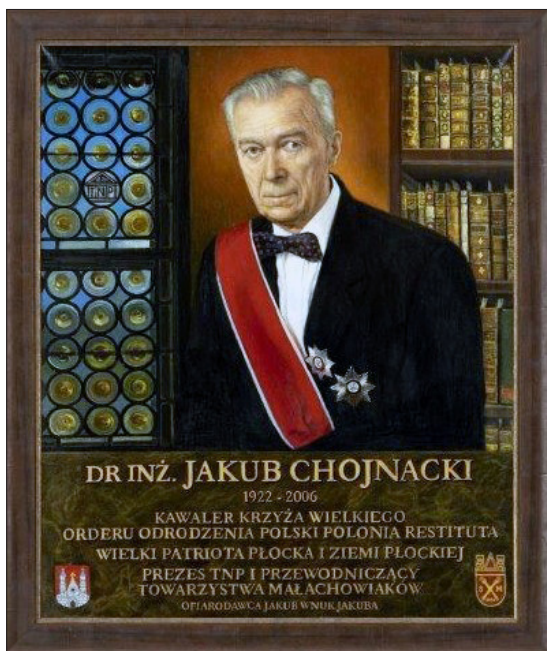
[fragment]

W setną rocznicę urodzin prezesa TNP Jakuba Chojnackiego w niedzielę 21 sierpnia 2022 r. w katedrze płockiej o godz. 10.00 odbyła się uroczysta Msza Święta w jego intencji. Mszę odprawił ks. proboszcz kanonik Stefan Cegłowski. W kazaniu podkreślił wielką zasługę Prezesa Chojnackiego, inicjatora wykonania kopii słynnych Drzwi Płockich i zawieszenia jej w portalu katedry płockiej.

Po mszy Rodzina Prezesa oraz obecni na nabożeństwie członkowie TNP z wiceprezesem Grzegorzem Gołębiewskim, spotkali się przy pomniku-taweczce przy ulicy J. Chojnackiego. Złożono kwiaty. Wiceprezes TNP dr Grzegorz Gołębiewski przypomniał najważniejsze dokonania Prezesa Chojnackiego na rzecz Płocka i Towarzystwa Naukowego Płockiego. Życzliwie swoje kontakty z Prezesem Chojnackim wspominał były proboszcz parafii św. Bartłomieja ks. Ryszard Dybiński. Jako ostatni zabrał głos syn pana Jakuba – Marek Chojnacki. Podziękował zebranym uczestnikom za obecność na Mszy Świętej oraz przy pomniku-taweczce Prezesa Jakuba Chojnackiego.

16 września 2022 r. Dykcja LO im. S. Małachowskiego zorganizowała uroczyste spotkanie

Fot. 8. Portret Jakuba Chojnackiego na 100-lecie urodzin pędzla artysty malarza Krzysztofa Buczaka

z okazji urodzin sławnego Małachowiaka dr. inż. Jakuba Chojnackiego. Głos zabrali:

- Roman Siemiątkowski, Wiceprezydent Miasta Płocka (w imieniu Andrzeja Nowakowskiego, Prezydenta Miasta Płocka), *Jakub Chojnacki wielki płocczanin XX w.*;
- prof. Zbigniew Kruszewski, Prezes TNP, *Wspomnienie o Jakubie Chojnackim w stulecie Jego urodzin*;
- Jakub Chojnacki Jr, wnuk Jakuba Chojnackiego, *Jakub Chojnacki – mój Dziadek, Małachowiak, społecznik*;
- Katarzyna Góralska, dyrektor Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, podziękowanie uczestnikom spotkania.

Podczas uroczystości nastąpiło przekazanie portretu Prezesa Chojnackiego pędzla artysty malarza Krzysztofa Buczaka do Galerii wybitnych wychowanków Małachowianki.

Marian Chudzyński

Fotografie nr 1-6 i 8 pochodzą ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego.
Fotografia nr 7 pochodzi ze zbiorów Marka Chojnackiego

Bibliografia

- 100 lat Sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, praca zbiorowa, red. H. Piekarska, Sierpc 2011.
- Ł. Adamski, *Nowogród Wielki – wspomnienie starej Rusi*, „Mówią wieki” 2004, nr 11.
- Bene Meritus Jakub Chojnacki (1922–2006). W służbie Płockiej Małachowianki i Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2009.
- T. Bodal, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1945–1995*, Płock 1995.
- J. Chojnacki, *Płock – miasto wielkiej budowy i wielkich przemian*, „Notatki Płockie” 1961, nr 19.
- M. Chojnacki, *Moje rodzinne spojrzenie na Ojca i Prezesa TNP*, maszynopis z dnia 28.11.2006 r.
- M. Chudzyński, *Jakub Chojnacki (1922–2006)*, [w:] *Poczet prezesów odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego 1907–2007*, Płock 2007.
- M. Chudzyński, *Jakub Chojnacki (1922–2006). Prawnik, inżynier, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, wiceprzewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, przewodniczący Komitetu Wychowanków Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego*, [w:] *Ludzie TNP. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019.
- M. Chudzyński, *Osiągnięcia Towarzystwa Naukowego Płockiego w upowszechnianiu wiedzy o Mazowszu Płockim (w 100. rocznicę odrodzenia Towarzystwa Naukowego Płockiego)*, [w:] *O tożsamość kulturalną Mazowsza – Mateczniki dziedzictwa i tradycji*, red. naukowa A. Stawarz, Warszawa – Ciechanów 2008.
- M. Chudzyński, *Pamięci Prezesa TNP dr inż. Jakuba Chojnackiego*, „Tygodnik Płocki” 2006, nr 40.
- M. Chudzyński, *180 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego – w służbie regionu i kraju*, „Notatki Płockie” 2000, nr 2.
- M. Chudzyński, J. Stefański, *Dr inż. Jakub Chojnacki ma siedemdziesiąt lat*, Płock 1992.
- XXV lat Prezesury Jakuba Chojnackiego w Towarzystwie Naukowym Płockim 1968 – 28 czerwca – 1993*, Płock 1993.
- Dzieje Płocka*, t. 3. *Historia miasta w latach 1945–2020*, praca zbiorowa, red. G. Gołębiowski, T. Piekarski, wyd. pierwsze, Płock 2020.
- W. Góralski, *Pro Bono Publico znaczy Parvo vivere. Wspomnienie o Jakubie Chojnackim*, „Notatki Płockie” 2006, nr 4.
- Jakuba Chojnackiego bibliografia prac z lat 1958–1986*, Płock 1987.
- A. Kansy, *Na marginesie swobody*, „Notatki Płockie” (1956–2011) – historia i polityka, Warszawa 2012.
- A. Kansy, *Tradycja i współczesność Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwa Naukowe w Polsce: dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, red. nauk. Z. Kruszewski, Warszawa 2013, t. 1.
- B. Konarska-Pabiniak, *Życie kulturalne Płocka z lat 1945–1989*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 3, *Historia miasta w latach 1945–2020*, red. G. Gołębiowski, T. Piekarski, Płock 2020.
- Z. Kruszewski, *Odszedł Wielki Płocczanin Jakub Chojnacki (1922–2006)*, „Nasz Płock” 2006, numer z października.

- Z. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie – rys dziejów w 200-leciu*, [w:] *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2020*, Płock 2021.
- Z. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie w odrodzonej Polsce*, Płock 2018.
- Z.P. Kruszewski, *Towarzystwa naukowe – niedoceniane organizacje*, Płock 2020.
- Z.P. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie – podmiot życia publicznego*, Warszawa 2011.
- Z.P. Kruszewski, J. Stefański, *Mała encyklopedia Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2011.
- Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół – obecnego Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku*, red. W. Koński, Płock 1995.
- J.B. Nycek, *Słowo o Przyjacielu*, „Nasz Płock”, numer z października 2006.
- J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 1995.
- J. Stefański, *175 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego (1820 – 3 czerwca – 1995)*, Płock 1995.
- A. Woźniak, *Jakub Chojnacki nie żyje*, „Gazeta Wyborcza. Płock” z 19 września 2006 r.

PROF. DR INŻ. ANDRZEJ BUKOWSKI (1936–2021) – WSPOMNIENIA MŁODSZEGO (NIECO) KOLEGI

Z docentem Andrzejem Bukowskim spotkałem się po raz pierwszy w maju 1970 r., kiedy wraz ze skąpym zespołem zajmował się On organizacją Oddziału Zamiejscowego Wydziału Chemii Politechniki Warszawskiej w jej Filii w Płocku. Ja zajmowałem się w tym czasie tworzeniem zespołu i laboratoriów elektrotechniki i elektroniki oraz podstaw działalności unikatowego w skali kraju, eksperymentalnego Ośrodka Telewizji Dydaktycznej, powołanego przez Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego prof. Henryka Jabłońskiego specjalnym zarządzeniem z dnia 15 maja 1970 r. i z uroczystym otwarciem w dniu 18 maja 1970 r. w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Telekomunikacji. Młodszym czytelnikom, którzy weszli w dorosłość po 1989 r., warto dodać, że ówczesne stanowisko docenta było zupełnie innym niż obecne stanowisko tak samo brzmiące. Ówczesny docent był pracownikiem naukowo-dydaktycznym (obecny tylko dydaktycznym) z dużymi uprawnieniami naukowymi. Był zaliczany do grupy samodzielnych pracowników nauki, przykładowo miał uprawnienia do prowadzenia prac doktorskich jako promotor w przewodach doktorskich.

Docent Andrzej Bukowski był jednym z nielicznych przedstawicieli kadry Filii PW, który wspierał ideę i proces przygotowania Ośrodka Telewizji Dydaktycznej do programowej działalności. Większość kadry, w trudnych warunkach lokalowych Filii oraz pracochłonnych pionierskich pracach organizacji dydaktyki i badań naukowych, uważała to przedsięwzięcie za „fanaberię”.

Docent dr inż. Andrzej Bukowski, po pozytywnym przygotowaniu do działalności dydaktycznej i naukowej Oddziału Chemicznego, co pozwoliło na rozpoczęcie kształcenia studentów w roku akad. 1970/1971, zlecił mi prowadzenie zajęć wykładowych i laboratoryjnych na kierunku chemia. Rozpoczęły się one w 1972 r. i wówczas został On moim przełożonym w tym obszarze, pozostawiając mi całkowitą samodzielność. Niedługo później, bo w 1973 r. został On Kierownikiem Filii PW i wówczas Jego nadzór nad realizacją moich działań w Filii opierał się na stosunku koleżeńskim. Od 1974 r. jako Prorektor Politechniki Warszawskiej ds. Filii w Płocku i jednocześnie Przewodniczący Rady Programowej Ośrodka Telewizji Dydaktycznej patronował wszelkim inicjatywom tej unikatowej, pionierskiej, eksperymentalnej jednostki organizacyjnej. Po uzyskaniu przez Ośrodek zdolności realizacji telewizyjnych audycji dydaktycznych i jednocześnie braku zgody Przewodniczącego

Prof. Andrzej Bukowski

Komitetu ds. Radia i Telewizji na emisję programów edukacyjnych, mimo stosownych wystąpień w tej sprawie ministrów ds. szkolnictwa wyższego, zaistniała konieczność nowego określenia podstawowych zadań Ośrodka Telewizji Dydaktycznej, w miejsce założonych jako podstawowe emisje programów edukacyjnych przez nadajnik małej mocy. Po przeprowadzeniu prób zapisu audycji na kasety przenośnych magnetowidów MTV 20 i uzyskaniu pozytywnych opinii najbardziej kompetentnych w kraju osób: prof. Janusza Tymowskiego – twórcy Politechniki Telewizyjnej, prof. Zofii Kietlińskiej – wicedyrektora Instytutu Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego, dr. Franciszka Januszkiewicza – propagatora technologii kształcenia, wspólnie z Prorektorem Andrzejem Bukowskim zdecydowaliśmy o podjęciu próby wykorzystania zbudowanego z dużym trudem studia telewizyjnego do nagrywania lekcji i innych utworów na kasety magnetowidowe.

Ta decyzja okazała się słuszna, bowiem Ośrodek zachował funkcję wdrażania urządzeń i systemów telewizyjnych do praktyki edukacyjnej. Kilka takich przedsięwzięć wyróżniało Ośrodek Telewizji Dydaktycznej wśród uczelnianych jednostek działających na rzecz postępu pedagogicznego w naszym kraju.

Prof. Andrzej Bukowski w czasie pracy w Politechnice

A były to m.in. pierwszy w regionie płockim zdalny kurs techniki półprzewodnikowej dla inżynierów elektryków pracujących w płockich zakładach pracy przeprowadzony wspólnie z Telewizją Polską, dwie serie zrealizowanych jako pierwsze w Polsce lekcji telewizyjnych (geometria wykreślna i rachunek prawdopodobieństwa). Lekcje zapisane były na kasetach VCR, w technologii wyprzedzającej o kilkanaście lat późniejsze zapisy na kasetach VHS, a jeszcze później na płytach CD. Lekcje te były kopiowane dla tych szkół ówczesnego województwa płockiego, które dostarczyły do Ośrodka Telewizji Dydaktycznej magnetowidy. Ranga ówczesnego Ośrodka była na tyle wysoka, że Warszawskie Zakłady Telewizyjne, największy kombinat elektroniczny w Polsce lat 70-tych, właśnie Filii PW, a nie np. uczelniom warszawskim, zlecił wykonanie przez pracowników Ośrodka TVD ekspertyzy dotyczącej skuteczności urządzeń i systemów telewizyjnych w edukacji.

Prorektor PW Andrzej Bukowski przyczynił się do uzyskania przez Filię PW w Płocku znaczącej pozycji w polskim szkolnictwie wyższym. Bardzo dbał o rozwój naukowy, w szczególności młodych asystentów, którym zapewniał warunki do pracy nad uzyskaniem stopnia naukowego doktora. Zorganizował m.in. seminarium doktoranckie w dyscyplinie ekonomia w Płocku prowadzone przez Dyrektora Instytutu Nauk Ekonomiczno-Społecznych PW prof. Stanisława Szefflera. Seminarium zakończone egzaminem doktorskim

ukończyło około 20 asystentów. W latach 70. ubiegłego wieku asystenci mieli stworzone, głównie przez Prorektora Andrzeja Bukowskiego, warunki finansowe prowadzenia prac badawczych, wsparcie realizacji tych prac przez zatrudnionych ponad stu pracowników inżynieryjno-technicznych, finansowanie udziału w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych oraz wspomniane wcześniej seminarium doktoranckie. To pozwoliło na ukończenie lub zaawansowanie prac doktorskich w takim stopniu, że w końcu lat siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku stopnie doktora uzyskało około 60 pracowników Filii PW.

Jako autor dwóch monografii opisujących działalność Filii PW (rok wydania 1987 i 2012) poprzedzonych wnikliwymi badaniami, mogę stwierdzić, że ranga oraz znaczenie dla gospodarki Filii PW w Płocku były najwyższe właśnie w latach 70-tych, kiedy Filii kierował Prorektor Andrzej Bukowski. Podstawowe parametry działalności Filii sytuowały ją na poziomie samodzielnych wyższych szkół inżynierskich. Wyższy natomiast był poziom wiedzy i umiejętności studentów i absolwentów Filii PW, bowiem stawiano im te same wymagania co studentom wydziałów warszawskich, a te były najwyższe w polskim szkolnictwie technicznym.

Dbął nie tylko o zapewnienie realizacji dydaktyki i badań naukowych, ale także rozwinął działalność jednostek ułatwiających życie pracownikom Filii. Były nimi: Przychodnia Akademicka zatrudniająca kilku lekarzy i kilka pielęgniarek, Klub Pracowniczy, Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy w Parzeniu, Księgarnia Akademicka i stołówka pracownicza. Patronował także różnym inicjatywom studenckim, takim jak: Klub „Filip” z teatrem studenckim i kabaretem, zespół muzyczny obsługujący wieczorki taneczne, gdzie dla licealistów, a zwłaszcza licealistek wejście na wieczorek było swego rodzaju nobilitacją. Patronował organizacji Zespołu Tańca Ludowego „Mazovia”, studenckim i pracowniczym kołom naukowym, sekcjom sportowym AZS i innym. Był czynnym członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego, zwłaszcza jako członek jego zarządu, prezesem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej oraz współzałożycielem i aktywnym członkiem Rady Programowej Stowarzyszenia Nowoczesna i Innowacyjna Edukacja.

Był świetnym organizatorem realizacji zadań edukacyjnych, naukowych i kulturowych Filii PW, potrafił zawrzeć umowy o współpracy ze znaczącymi przedsiębiorstwami i różnymi instytucjami, co znakomicie ułatwiło Filii finansowanie tych zadań. To pozwoliło także na wzrost liczby publikacji naukowych pracowników Filii PW. On sam był realizatorem licznych prac, promotorem w sześciu przewodach doktorskich,

autorem lub współautorem kilku patentów. Publikował wyniki swoich badań z zakresu tworzyw sztucznych, szeroko rozumianej ochrony środowiska, organizacji szkolnictwa wyższego, życia społeczno-gospodarczego Płocka i subregionu płockiego. Jego działalność naukowa została doceniona i w 1987 r. otrzymał tytuł naukowy profesora.

Osobny rozdział Jego działalności, to pełnione kierownicze funkcje w Związku Nauczycielstwa Polskiego, gdzie był członkiem zarządów tej instytucji związkowej. Tę jego działalność przez kilkudziesięcioletni okres jestem w stanie opisać, ponieważ byłem członkiem Rady Zakładowej ZNP PW przez 24 lata oraz członkiem Komisji Rewizyjnej Krajowej Rady Nauki w latach 1986–1994. Wówczas prof. Andrzej Bukowski nie był przez kilka lat pracownikiem PW, był natomiast dyrektorem jednego z największych instytutów badawczych – Instytutu Chemii Przemysłowej, a także radcą i konsultantem w instytucjach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej w Moskwie, praktycznie zastępowałem profesora jako reprezentant pracowników Filii PW w Płocku.

Przypuszczalnie to ta działalność związkowa „ustawiła” Go jako społecznika i od momentu osiedlenia się w Płocku w 1970 r. był współrealizatorem wielu ważnych dla miasta przedsięwzięć organizacyjnych. Miałem okazję w 1998 r. wspólnego z Nim debatowania na temat utworzenia w Płocku Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej u Wojewody Płockiego, gdzie jako Przewodniczący Rady Miasta Płocka reprezentował władze miejskie, a ja byłem reprezentantem Politechniki Warszawskiej. Wcześniej w latach 1994–1995, również jako reprezentant władz miejskich, zajmował się utworzeniem w Politechnice Kolegium Nauk Ekonomiczno-Społecznych z kierunkiem nauczania Ekonomia. Jako kierownik zakładu przyczynił się także do rozwoju Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. Ale cała Jego działalność na rzecz Płocka wymagałaby odrębnego opracowania.

Osobno mogę w skrócie opisać jego relacje z pracownikami Politechniki Warszawskiej. W stosunku do pracowników Filii PW, która w końcu lat 70. zatrudniała blisko 600 pracowników, nie dawał odczuć swojego zwierzchnictwa, dbał o dobre stosunki międzyludzkie, starał się zapewnić jak najlepsze warunki pracy i wypoczynku. Współorganizował spotkania nazywane dzisiaj integracyjnymi. Tam bywał „duszą” towarzystwa, można by Go nazwać również „kawalarzem”. Jako przykład tego mogę przytoczyć wspomnienie groteskowej sytuacji podczas wyjazdowego

Prof. Andrzej Bukowski jako przewodniczący Rady Miasta Płocka

pobytu aktywu związkowego Filii PW w górach. Na wieczorek taneczny Pan Prorektor przeszedł ubrany w buty narciarskie. Na pytanie zebranych dlaczego takie obuwie odpowiedział, że po to, aby lepiej pion trzymać. Przy różnych innych spotkaniach błyskotliwie tworzył dowcipy sytuacyjne, umiał zaaranżować rozrywkę, sypał przeróżnymi anegdotami. W ostatnich kilkunastu latach swojego życia był aktywnym motocyklistą z wyczynami na motocyklu rajdowym. Był także zapalonym pływakiem i zajmował się nurkowaniem swobodnym. Robił wyprawy do Egiptu, tam fotografował różne okazy podwodnej flory i fauny, a potem pokazywał nam swoje „trofea” w postaci całych albumów zdjęć fotograficznych.

Ostatni raz widziałem się z Andrzejem podczas Walnego Zgromadzenia Członków TNP na kilka miesięcy przed Jego śmiercią. Mimo zaawansowanej już wówczas choroby zdecydował się w imieniu wszystkich wyróżnionych wygłosić słowa podziękowania dla Zarządu i Prezesa TNP. Czynił to z wielkim trudem. I takim, do końca zaangażowanym pozostanie On w mojej pamięci.

Mariusz Portalski

Fotografie pochodzą ze zbiorów Marii Bukowskiej

EDWARD KALINOWSKI – FIZYK, PEDAGOG, CZŁOWIEK DIALOGU 1935–2022

Edward Kalinowski od 1974 r. był członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego, angażującym się aktywnie w jego działalność. Dumny z sukcesów Towarzystwa, bardzo identyfikował się z podejmowanymi zadaniami. Od 1979 r. był członkiem zarządu, a od 1986 r. pełnił nieprzerwanie i skrupulatnie funkcję skarbnika Oddziału TNP w Sierpcu, aż do 2014 r. W tym czasie zrealizowano ważne w środowisku sierpeckim, a może nawet nie tylko sierpeckim, przedsięwzięcia takie jak: wydanie publikacji monograficznych, zorganizowanie sesji naukowych, wykładów i odczytów nie tylko dla członków Oddziału, ale otwartych dla środowiska. Był członkiem kolegium redakcyjnego publikacji TNP, między innymi: monografii *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*¹ oraz *100 Lat Sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego*².

Poświęcał pracy w zarządzie Oddziału swój czas, intelekt a nawet kontakty z przyjaciółmi ze świata nauki, których miał dużo ze względu na swoje naukowe zainteresowania. Był inicjatorem wielu wykładów naukowych z udziałem wykładawców wyższych uczelni, w tym Wydziału Astronomii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nie do przecenienia była rola Edwarda w funkcjonowaniu ówczesnego Oddziału i budowaniu autorytetu w lokalnym środowisku. Szanowany jako wybitny fizyk-pedagog, był jednocześnie człowiekiem budującym relacje interpersonalne oparte na lojalności wobec przyjaciół i empatycznym dialogu z otoczeniem. Sądzę, że szlachetność i sposób postępowania wyniósł, nie tylko z wychowania, ale i bagażu własnych doświadczeń życiowych. A życie Edwarda Kalinowskiego do łatwych nie należało.

Urodził się 28 marca 1935 roku we wsi Zbójno koło Sierpca. Był synem tzw. „kułaka”, ponieważ rodzice mieli duże gospodarstwo rolne, co stanowiło powód do późniejszej dyskryminacji. Ojciec Aleksy, wykształcony rolnik, był przed II wojną światową wójtem gminy Lelice, a matka – Stanisława z domu Borowska z Bonisławia, zajmowała się domem i wychowywaniem

Edward Kalinowski

czwórki dzieci: trzech starszych córek Krystyny, Barbary i Marii oraz najmłodszego syna Edwarda.

W jego domu rodzinnym zawsze panowała atmosfera miłości i wielkiego szacunku do drugiego człowieka. Jednak Jego wczesne dzieciństwo nie należało do szczęśliwych ponieważ miał zaledwie 4 lata, kiedy wybuchła II wojna światowa. Był świadkiem ludzkiego cierpienia i zbrodni popełnianych przez hitlerowców na bliskich członkach rodziny. W domu słyszał często powtarzane przez ojca słowa: „Bóg, honor i ojczyzna”, które ukształtowały Jego patriotyczną postawę. Na „tajnych kompletach” w czasie okupacji ojciec uczył go podstaw języka polskiego, kaligrafii i matematyki, dzięki czemu po wojnie Edward mógł od razu rozpocząć naukę w piątej klasie szkole podstawowej³.

W wieku 17 lat ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły w Płocku i chciał kontynuować naukę na wyższej uczelni. Niestety jako syn

¹ *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pr. zb. pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003.

² *100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego. Działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym*, pr. zb. pod red. H. Piekarskiej, Sierpc 2011.

³ Biogram Edwarda Kalinowskiego z dnia 1 września 2022 r. opracowany przez córkę Annę Chmielewską.

„kułaka”, otrzymał nakaz do pracy przymusowej w charakterze nauczyciela daleko od domu, bo na Kaszubach w małej miejscowości Szemud, w powiecie wejherowskim⁴.

Warunki były bardzo surowe, mieszkał w małym pomieszczeniu na poddaszu bez kuchenki i łazienki, spał na twardym sienniku, a drzwi zastawiał szafką, by uniknąć nieproszonych gości. Za pierwsze wynagrodzenie zakupił zdezelowany rower i w wolnym od pracy czasie jeździł po malowniczych Kaszubach. Zapalonym cyklistą pozostał do końca życia. Po dwóch latach w Szemudzie został przeniesiony na rok do szkoły w Starym Polu, w powiecie malborskim. Był to trudny czas dla nastolatka w nieznanym sobie społeczeństwie kaszubskim, posługującym się obcym językiem, zdecydowanie różniącym się od polskiego. Jego wrodzony hart ducha i zdolności pomogły mu poznać biegle lokalne narzecze i pokonać wszelkie trudności. Nawet po latach źle wspominał tamten okres zesłania, zwłaszcza ze względu na brak możliwości kształcenia, ale na szczęście nie utracił ambicji pogłębiania wiedzy i zdobycia wyższego wykształcenia⁵.

W 1955 r. zdał egzamin wstępny na Wydział Matematyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, jednak niespodziewanie zaproponowano mu zmianę kierunku na trudną i mało popularną fizykę, która stała się w przyszłości Jego wielką życiową pasją. W tamtym czasie wszelkie opracowania naukowe były trudno dostępne i drogie, dlatego kupował tanie książki w języku rosyjskim i szybko nauczył się tego języka, aby przyswajać skomplikowaną terminologię. Pierwszy rok był najtrudniejszy, ale dzięki wsparciu również finansowemu starszych siostr skutecznie pokonywał wszelkie przeciwności. Wakacje i wszystkie wolne chwile poświęcał na pomoc ojcu w gospodarstwie. Studia ukończył w roku 1960, uzyskując z sukcesem tytuł magistra fizyki. Kilkakrotnie dostawał od władz uczelni propozycje pozostania na uczelni w roli pracownika naukowego. Zrezygnował z nich, choć była to utracona szansa na karierę zgodną z jego zainteresowaniami. Przeważała odpowiedzialność za rodzinę. Pasja naukowa została Edwardowi do końca życia⁶.

By być bliżej starzejących się rodziców zdecydował się na rozpoczęcie pracy zawodowej w charakterze nauczyciela fizyki w Liceum Ogólnokształcącym w Gąbinie koło Płocka. Tam poznał swoją przyszłą

żonę Ewę Szewczyk. Po siedmiu latach przeniósł się do Sierpca, gdzie we wrześniu 1967 r. otrzymał stanowisko zastępcy dyrektora Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 im. gen. Jose de San Martin. Ukończył podyplomowe studia z organizacji i zarządzania w Centrum Szkolenia Kadr w Sulejówku, by profesjonalnie wywiązywać się z pełnionej funkcji. Pełnił ją do 1990 r., kiedy odszedł na emeryturę. Po przejściu na emeryturę w roku 1990, nadal uczył fizyki jako wzięty korepetytor, przygotowując z sukcesem młodych ludzi do matury i egzaminów wstępnych na wyższe uczelnie. Jednocześnie w roku szkolnym 1986/1987 oraz od września 1992 do października 2000 r. uczył fizyki w Liceum Ogólnokształcącym im. mjr. H. Sucharskiego w Sierpcu.

Był bardzo dobrym, choć wymagającym nauczycielem fizyki i zaangażowanym wychowawcą, który zarażał swoich uczniów rzadko spotykaną pasją do fizyki. Kształtował ich spojrzenie na świat przez pryzmat ciekawych doświadczeń, które uważał za niezbędny i elementarny składnik prowadzonych lekcji. Wśród uczniów cieszył się niekwestionowanym autorytetem.

W Sierpcu urodziły się dwie córki: Małgorzata (1968) i Anna (1970), a potem przyszły na świat ukochane wnuki: Rafał i Adrianna. Praca zawodowa zajmowała większość Jego czasu, ale nigdy nie zaniedbywał obowiązków ojcowskich, wspierał rodziców, siostry i bliskich. Pozyskał wielu przyjaciół i opinię człowieka szlachetnego i sprawiedliwego⁷.

Zmarł w wieku 87 lat, 16 sierpnia 2022 r. w Warszawie. Został złożony do grobu na Cmentarzu Komunalnym w Sierpcu. W ostatniej drodze towarzyszyli Edwardowi Kalinowskiemu liczni przyjaciele, także z Towarzystwa Naukowego Płockiego, władze samorządowe Miasta Sierpca i Powiatu Sierpeckiego, wychowankowie i uczniowie ze sztandarem Szkoły.

Edward Kalinowski dostrzegał w każdym dobro i umiał je cenić. Do problemów życiowych podchodził dystansowany, ze stoickim spokojem i zawsze znajdował ich rozwiązania. Tak jak w zadaniach matematycznych i fizycznych. Fizyka, która stała się jego życiową pasją z jednej strony pomagała mu zrozumieć otaczającą go rzeczywistość, a z drugiej strony rodziła wiele pytań i wątpliwości w zakresie zagadnień trudnych do objęcia rozumem, jak wiara, nieskończony wszechświat czy czarna dziura. Autorytetami byli dla niego Albert Einstein, Stephen Hawking i ks. Józef Tischner. Poszukiwał wszelkich opracowań ich autorstwa, a potem chętnie dzielił się nowo zdobytą wiedzą. Cechowały Go niesamowite umiejętności poznawcze⁸.

⁴ Relacja żony Ewy Kalinowskiej.

⁵ Rozmowa autorki z Edwardem Kalinowskim w czerwcu 2021 r.

⁶ Relacja kuzynki *Danieli Borowskiej z Bonisławia*; E. Jezińska, Edward Kalinowski, [w:] *100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego...*

⁷ Informacja córki Małgorzaty Kalinowskiej.

⁸ T. Radwańska, Absolutorium dla zarządu. W sierpeckim

Od wczesnej młodości sport był dla Niego ważnym elementem życia. W czasie studiów uprawiał amatorsko kulturystykę, był zagorzałym kibicem zawodów żużlowych, żeglował i systematycznie jeździł na rowerze. Najważniejszą aktywnością społeczną był kreatywny i pracowity udział w TNP, zwłaszcza w sierpeckim Oddziale, gdzie przez całe lata działał i był z nim identyfikowany w lokalnym środowisku.

Oddziale TNP, „Tygodnik Płocki” 2008, nr 4 z 29 stycznia, s.13.

Podczas ceremonii pogrzebowej 20 sierpnia 2022 r. Ryszard Szymański, żegnając Kolegę podkreślił Jego znaczącą rolę w naszym Towarzystwie. Edward Kalinowski na trwale wpisał się na chlubnej karcie historii sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego⁹.

Henryka Piekarska

---

⁹ R. Szymański, pożegnanie Edwarda Kalinowskiego 20.08.2022 r. w Kościele Św. Benedykta w Sierpcu.

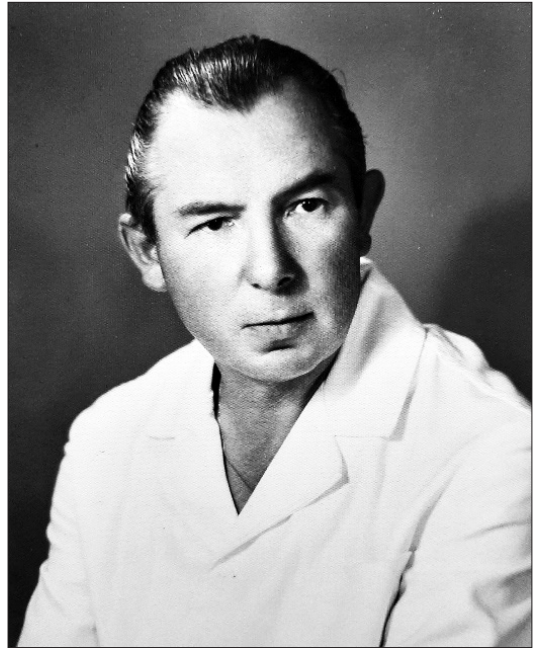

STEFAN KOŚMIDER (1918–2022) – SIERPECKI LEKARZ I DZIAŁACZ SPOŁECZNY

Dnia 5 sierpnia 2022 r., przeżywszy 104 lata, zmarł w Sierpcu doktor Stefan Kośmider – wybitny chirurg, wieloletni dyrektor i budowniczy Szpitala Powiatowego w Sierpcu, społecznik, regionalista, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, koneser sztuki.

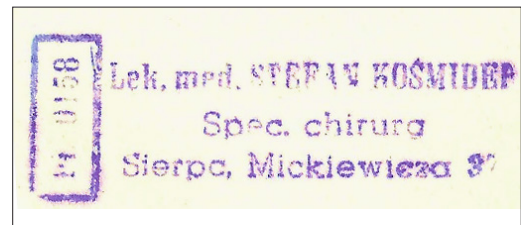
Stefan Kośmider urodził się 24 sierpnia 1918 r. we wsi Ulina Mała (woj. małopolskie). W 1937 r. ukończył 8-klasowe Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Miechowie. W szkole średniej angażował się w działalność harcerską. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W związku z wybuchem wojny, po dwóch latach nauki, przerwał studia i rozpoczął pracę w Wolbromiu jako lekarz i kierownik kolumny sanitarnej do spraw zwalczania chorób zakaźnych. W 1942 r. wstąpił do Armii Krajowej, gdzie przyjął pseudonimy: „Jerzy”, „Jerzy Wolbromski”, „Malawski”. Okres okupacji spędził w okręgu krakowskim, pracując w służbie zdrowia, m.in. wykonując szczepienia przeciwko tyfusowi i czerwonce, prowadząc dezynfekcje miejsc, gdzie wykryto chorobę zakaźną. Jednocześnie działał w konspiracji pomagając w zorganizowaniu biura fałszywych przepustek, szkoląc sanitariuszki z sekcji kobiet Armii Krajowej, opiekując się rannymi partyzantami, organizując wyposażenie sanitarne dla leśnych oddziałów Armii Krajowej. W czasie wojny przeszedł od stopnia podchorążego do podporucznika, a w 1945 r. awansował na stopień porucznika. W 2001 r. otrzymał awans na majora Wojska Polskiego¹.

Studia medyczne dokończył na Uniwersytecie w Poznaniu w 1948 r. W Poznaniu też, w kwietniu 1947 r., poślubił poznaną jeszcze w konspiracji Annę Zielnikównę (magistra farmacji). Początkowo pracował jako asystent na oddziale chirurgiczno-ginekologiczno-położniczym w Łęczycy (1947–1949). W latach 1949–1955 powołany został do Wojskowej Służby Zdrowia. W 1952 r. uzyskał specjalizację I stopnia w zakresie chirurgii ogólnej, zaś w 1955 r. w Klinice Chirurgicznej prof. Wiktora Brossa we Wrocławiu, specjalizację II stopnia. W latach 1950–1952 pracował jako starszy lekarz pułku w Kołobrzegu i Gnieźnie, a w latach 1952–1955 jako asystent oddziału chirurgicznego 4. Wojskowego Szpitala Okręgowego we Wrocławiu. Od grudnia 1955 r. do października 1963 r. był dyrektorem i ordynatorem oddziału chirurgiczno-ginekologiczno-położniczego Szpitala Powiatowego

Stefan Kośmider w lekarskim fartuchu. Fotografia z archiwum rodziny Kośmidrów przekazana autorce artykułu

w Staszowie. Wykonywał tu zabiegi operacyjne w pełnym zakresie, szkolił nową kadrę lekarzy, a także zainicjował rozbudowę szpitala. Otrzymał wówczas Złoty Krzyż Zasługi i odznakę „Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia”².

Pieczętka lekarska Stefana Kośmidra
Fot. M. Staniszevska

W październiku 1963 r. przybył wraz z rodziną do Sierpca, gdzie objął stanowisko dyrektora Szpitala Powiatowego po doktorze Feliksie Pokutyńskim i ordynatora oddziału chirurgicznego. Przyjazd do Sierpca doktor uważał za zakończenie wędrówek po całej Polsce. Uczynił to ze względu na dzieci: Bożenę, Marka (Marek Kośmider – w latach 1995–2014 burmistrz Sierpca), Krzysztofa i Joannę. Początkowo myślał o przeniesieniu się do Mławy, gdzie wygrał konkurs na ordynatora oddziału chirurgicznego tamtejszego

¹ S. Kośmider, *Sto lat mojego życia. Z długiego życia wydarzenia na nowo napisane*, Sierpc 2018, s. 10-11.

² Idem, *Wspomnienia z pracy w staszowskim*, [w:] M. A. Zarębski, *Almanach świętokrzyskich eskulapów*, Kielce 2007, s. 60-69; *Kto jest kim w polskiej medycynie*, Warszawa 1987, s. 327-328.

Stefan Kośmider w 1978 r.
Fot. W. Wiśniewski.

szpitala. Plany te pokrzyżowały problemy zdrowotne i przebyty w lutym 1963 r. zawał serca. Propozycja pracy w Sierpcu stała się początkiem nowego etapu zawodowego w życiu Doktora³.

To właśnie Stefanowi Kośmidrowi sierpecki szpital zawdzięcza rozwój i renomę. Jako dyrektor kierował jego rozbudową – ze 110 łóżkowego do szpitala 330-łóżkowego, zwiększono też liczbę oddziałów szpitala i załogi. Rozbudował także szpitalne zaplecze: pralnię, kuchnię, magazyny, mieszkania dla lekarzy. Stefan Kośmider stworzył w sierpeckiej lecznicy dobrą atmosferę. Motywował personel do podnoszenia kwalifikacji, a lekarzy do zdobywania specjalizacji. Szpital słynął ze wspaniałych efektów leczenia, a szczególnie z udanych, niezwykle trudnych operacji. Doktor sprowadzał do szpitala nową aparaturę, narzędzia, wdrażał nowe techniki operacyjne. Jednocześnie sam operował. Liczba pacjentów przebywających w szpitalu w ciągu roku wynosiła nawet 6-7 tysięcy, zaś operacji w szerokim zakresie przeprowadzano około 1000⁴.

Doktor Kośmider przeprowadził wiele spektakularnych operacji, o których rozpisywała się prasa w całej Polsce. Jeden z najbardziej głośnych przypadków to przysycie odciętej ręki 45-letniemu pacjentowi w 1972 roku. Operacja zakończyła się sukcesem, a ręka mężczyzny przez wiele lat właściwie funkcjonowała⁵. Inny przypadek to zszycie rozległej rany

³ S. Kośmider, *To był nasz drugi dom*, rozm. H. Giżyńska-Burakowska, „Sierpecka Fara” 2000, nr 3, s. 4-5.

⁴ Idem, *Sto lat mojego życia...*, s. 12; B. Korcz-Grodzicka, *Sierpecka służba zdrowia w latach 1945–1974*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3, s. 27-32.

⁵ K. Kostrzewa, *W powiatowym szpitalu to są lekarze!*, „Trybuna Ludu” 1972, nr 311 z 6 listopada 1972, s. 3.

serca u młodego chłopaka⁶. Gdy Doktor Kośmider odchodził ze stanowiska dyrektora, na każdym oddziale był już specjalista drugiego stopnia. Wyszkolił 6 specjalistów chirurgii II stopnia i 12 specjalistów stopnia pierwszego. Jako dyrektor Szpitala Powiatowego w Sierpcu Stefan Kośmider pracował do 1973 r., a do 1985 r. jako Ordynator Oddziału Chirurgicznego. W roku 2000, mając 82 lata przeszedł na zasłużoną emeryturę⁷.

Stefan Kośmider był także współorganizatorem i wykładowcą w sierpeckim Pomaturalnym Studium Pielęgniarskim, gdzie od 1974 r. uczył anatomii, chirurgii i fizjologii⁸.

Był człowiekiem wielce zaangażowanym w życie społeczności każdej z miejscowości, w której mieszkał i pracował. Został m.in. członkiem miejskich i powiatowych rad narodowych w Staszowie i Sierpcu. Jako radny w kadencji w latach 1965–1969 koncentrował się na działaniach związanych z rozbudową szpitala oraz forsowaniu kwestii związanych z opieką lekarską mieszkańców Sierpca⁹.

Od 1954 r. był członkiem Towarzystwa Chirurgów Polskich, od 1956 r. Polskiego Towarzystwa Lekarskiego (zasiadał w Zarządzie Okręgu Związku w Warszawie, Kielcach, Płocku), od 1981 r. członkiem Staszowskiego Towarzystwa Kulturalnego i wielu innych¹⁰.

Także od samego początku swej bytności w Sierpcu Stefan Kośmider ogromnie angażował się w jego życie społeczne i kulturalne. Już w 1977 r. został wpisany do Księgi Zasłużonych dla Miasta Sierpca. Od 1980 r. był członkiem i aktywnym działaczem Towarzystwa Naukowego Płockiego. Jako intelektualista angażował się w projekty sierpeckiego Oddziału TNP, w latach 1986–1990 pełnił funkcję jego wiceprzewodniczącego. Wielokrotnie wygłaszał też dla członków TNP prelekcje, wzbogacone pokazami slajdów i fotografii, a będące przejawem jego szerokich zainteresowań podróżniczych. W kwietniu 1987 r. swój odczyt zatytułował *Ślady polskości we Włoszech i w Watykanie*, w grudniu 1988 r. opowiadał o *Śladach polskiej kultury w Wilnie*, w maju 2005 r. wygłosił zaś obszerny wykład *Historia sierpeckiego szpitala w latach 1928–1985*¹¹.

⁶ S. Kośmider, *Pamiętam. Z dziejów sierpeckiego szpitala 1928–2013*, Sierpc 2014, s. 207-233; Idem, *To był nasz drugi dom...*, s. 4-5.

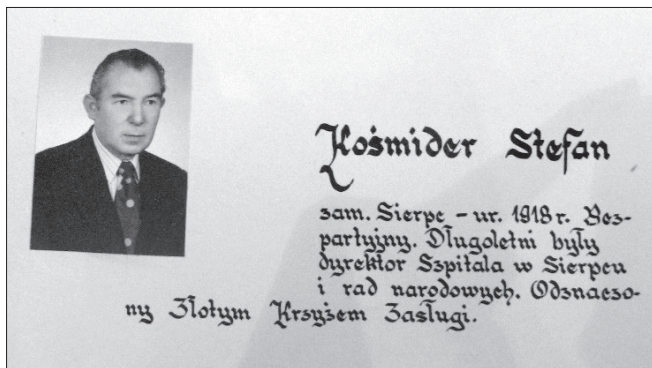
⁷ *Kto jest kim...*, s. 327.

⁸ S. Kośmider, *Sto lat mojego życia...*, s. 12.

⁹ I. Radomska, *Stefan Kośmider – sierpecki lekarz i społecznik*, „Bieżuńskie Zeszyty Historyczne” 2019, nr 33, s. 126.

¹⁰ *Kto jest kim...*, s. 327.

¹¹ *Księga Zasłużonych dla Miasta Sierpca: My, Wy, Oni, czyli płockie personalia*, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 15, s. 12; *100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego*, red. H. Piekarska, Sierpc 2011, s. 153-231.

Wpis w Księdze Zasłużonych dla miasta Sierpca z 1977 r.
Fot. M. Staniszewska

W 1985 r. Stefan Kośmider stanął na czele Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Muzeum w Sierpcu. Celem Towarzystwa było kształtowanie opinii publicznej w środowisku Sierpca i rejonu, popularyzacja zbiorów sierpeckiego Muzeum i Parku Etnograficznego oraz jego działalności naukowej, oświatowej, a także organizowanie spotkań i odczytów popularno-naukowych¹².

Znaczącą aktywnością Stefana Kośmidra był Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, w którego pracach brał czynny udział od lat 90. XX wieku. W 1991 r. przyczynił się do ufundowania sztandaru Sierpeckiego Obwodu Armii Krajowej. W przestrzeni Sierpca powstało z inicjatywy Doktora i innych członków Związku wiele miejsc pamięci. Był jednym z pomysłodawców powstania pomnika Ofiar Katynia, który w formie potężnego głazu znajduje się od 1992 r. w Parku im. Solidarności w Sierpcu. Ta inicjatywa realizowana była od początku lat 90., a jej sfinalizowanie wymagało ogromnego nakładu pracy i zaangażowania. Początkowe prace Komitetu Budowy Pomnika polegały na zbiorce pieniędzy i gromadzeniu dokumentacji o ofiarach Katynia pochodzących z Sierpca i okolic. Uroczyste poświęcenie potężnego kamienia, złożonego jako podstawa pomnika dokonano 17 września 1992 r., natomiast uroczyste odsłonięcie Pomnika Ofiar Katynia nastąpiło rok później, w rocznicę wybuchu II wojny światowej¹³.

Stefan Kośmider wraz z Henrykiem Gutowskim i Andrzejem Olechowskim oraz innymi członkami sierpeckiego Oddziału Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej był inicjatorem nadania Szkole Podstawowej nr 2 w Sierpcu imienia Armii Krajowej oraz wybudowania przy szkole pomnika „Żołnierzom Września 1939 i Armii Krajowej w Hołdzie”. Sfinalizowanie tych działań poprzedziły liczne

¹² G. Radomski, *Sierpc i ziemia sierpecka w Polsce Ludowej i w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, red. M. Chudzyński, Sierpc 2003, s. 547.

¹³ M. Wiśniewska, *Samorząd miasta Sierpca w latach 1990-2002*, [w:] *Dzieje Sierpca...*, s. 584.

Stefan Kośmider podczas wykładu o historii sierpeckiego szpitala, maj 2005 r.
Fot. z Archiwum sierpeckiego Oddziału TNP

przygotowania społeczności szkolnej. Doktor brał udział w spotkaniach z młodzieżą, wśród której popularyzował wiedzę o konspiracji lat II wojny światowej, uczestniczył też w szkolnych uroczystościach patriotycznych. W dniu nadania szkole imienia w czerwcu 1997 r. był jednym z ojców chrzestnych szkolnego sztandaru. Ze Szkołą Podstawową nr 2 był bardzo zżyty, dlatego gdy w 2018 r. obchodził swoje 100. urodziny szkolna społeczność przygotowała dla Jubilata uroczystą uroczystość¹⁴.

Również z inicjatywy Stefana Kośmidra i Światowego Związku Żołnierzy AK obwód Sierpc, upamiętniono w Sierpcu pobyt generała Władysława Andersa w marcu 1939 r. wraz z Nowogródzką Brygadą Kawalerii. Na plebanii przy kościele św. Ducha we wrześniu 1998 r. odsłonięto pamiątkową tablicę, która o tym wydarzeniu przypomina (generał podczas swojego pobytu w Sierpcu nocował w owym budynku)¹⁵.

Za swą długoletnią pracę Stefana Kośmidra odznaczono m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Armii

¹⁴ 90 lat minęło... Szkoła Podstawowa nr 2 w Sierpcu – historia i współczesność, red. I. Radomska, Sierpc 2007, s. 190; M. Damińska, E. Kaliszewska, I. Radomska, *Naszym patronem Armia Krajowa*, „Nasz Sierpc” 1997, nr 37-38, s. 20; I. Radomska, A. Urbańska, *100-lecie Przyjaciela Szkoły Stefana Kośmidra*, „Kurier Sierpecki” 2018, nr 18, s. 5; S. Kośmider, *Szkoła Podstawowa nr 2 w Sierpcu ma swój sztandar, imię i pomnik*, „Nasz Sierpc” 1997, nr 37-38, s. 21.

¹⁵ M. Ł., *Generał Władysław Anders w Sierpcu*, „Nasz Sierpc” 1998, nr 4, s. 20-21.

Stefan Kośmider w 2018 r.
Fot. M. Staniszevska

Krajowej, Odznakami „Zasłużony Lekarz PRL”, „Zasłużony dla Województwa Warszawskiego”. W roku 1993 otrzymał medal „Zasłużony dla Miasta Sierpca”¹⁶.

Stefan Kośmider był człowiekiem wielu pasji i zainteresowań. Lubił dobre książki, był znawcą sztuki i historii. Swoim bogatym księgozbiorem od czasu do czasu dzielił się z miejscowymi bibliotekami. Uwielbiał fotografować, dokumentować każdy aspekt swej działalności. Dzięki tej pasji dysponował obszernym archiwum z miejsc swojej pracy, co zresztą pokazał w wydawanych po 2000 roku książkach. Doktor słynął też ze znakomitych nalewek, którymi obdarowywał bliższych i dalszych znajomych. Receptury na nie opracowywał samodzielnie¹⁷. Pasjonowały go podróże, zarówno po Polsce, jak i świecie. Potrafił opowiadać o nich ze swadą i znanstwem. Szczególnie wspominał Grecję, Węgry, Hiszpanię, Portugalię, Włochy, pielgrzymkę do Ziemi Świętej. W jego

¹⁶ M. Wiśniewska, *Zasłużeni dla miasta Sierpca: Stefan Kośmider*, „Sierpeckie Rozmaitości” 2010, nr 1, s. 44.

¹⁷ M. Wiśniewska, *Stefan Kośmider*, [w:] *100 lat sierpeckiego Oddziału...*, s. 277-280; *Wspomnienia o doktorze Stefanie Kośmidrze*, „Ekstra Sierpc” 2022, nr 116, s. 5.

pamięci na zawsze pozostanie spotkanie z Ojcem Świętym Janem Pawłem II, a także wrażenia i przemyślenia z pobytu w Ziemi Świętej: *Wszystko, co widziałem w Ziemi Świętej przerastało moje wcześniejsze wyobrażenia na ten temat, chwytano za serce i powodowało głębokie przeżycia*, mówił w jednym z wywiadów¹⁸.

Marzeniem Stefana Kośmidra było zamieszkać na wsi, najlepiej w leśniczówce. W zawodzie chirurga było to niemożliwe. Całe zawodowe życie był „pod telefonem”, blisko szpitala. Mawiał: *Pewne wartości muszą być stałe i wiodące: praca, wiara w człowieka, odpowiedzialność, tolerancja. I nie dać się zwariować przy różnych zawirowaniach*¹⁹.

Po przejściu na emeryturę Stefan Kośmider zajął się pamiętnikarstwem oraz sagą rodzinną. Był autorem kilku obszernych publikacji dostępnych dla bliskiego kręgu rodziny i przyjaciół²⁰.

Doktor przeżył ponad wiek – był równolatkiem niepodległej Polski. Stał się świadkiem i uczestnikiem wydarzeń historycznych, a jednocześnie sam przeszedł do historii jako wybitny specjalista-chirurg, a także jako ogromnie szanowany, zacny, dystyngowany Człowiek. Wartości, które Doktor wyznawał – „Być człowiekiem i widzieć człowieka”²¹ oraz osiągnięcia na niwie zawodowej, zaangażowanie w życie lokalnej społeczności i empatia w stosunku do drugiego człowieka sprawiły, że stał się jednym z największych autorytetów w dziejach Sierpca i ziemi sierpeckiej.

Doktor Stefan Kośmider zmarł 5 sierpnia 2022 roku. Spoczął na cmentarzu komunalnym w Sierpcu. W dniu pogrzebu, w imieniu członków Towarzystwa Naukowego Płockiego, zmarłego pożegnała dr Henryka Piekarska.

Magdalena Staniszevska

¹⁸ S. Kośmider, *Ścieżki, po których chodził Chrystus*, rozm. H. Giżyńska-Burakowska, „Sierpecka Fara” 2000, nr 4, s. 4-5.

¹⁹ S. Kośmider, *Mam własną receptę na życie*, rozm. H. Piekarska, „Kurier Mazowiecki” 1993, nr 24, s. 8.

²⁰ Do szerszego obiegu (w postaci darowizn dla bibliotek czy osób prywatnych) trafiły jedynie opracowania *Pamiętam. Z dziejów sierpeckiego szpitala 1928–2013* (Sierpc 2014) – bezcenna i szczegółowa monografia sierpeckiej placówki oraz *autobiografia Sto lat mojego życia* (Sierpc 2018).

²¹ S. Kośmider, *Boję się małych ludzi*, rozm. H. Piekarska, „Sierpeckie Rozmaitości” 1993, nr 12-13, s. 10.

Bibliografia

Źródła

Księga Zasłużonych dla Miasta Sierpca

Opracowania

90 lat minęło... Szkoła Podstawowa nr 2 w Sierpcu – historia i współczesność, red. I. Radomska, Sierpc 2007.

- 100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego, red. H. Piekarska, Sierpc 2011.
- S. Kośmider, *Pamiętam. Z dziejów sierpeckiego szpitala 1928–2013*, Sierpc 2014.
- S. Kośmider, *Sto lat mojego życia. Z długiego życia wydarzenia na nowo napisane*, Sierpc 2018.
- Kto jest kim w polskiej medycynie*, Warszawa 1987.
- G. Radomski, *Sierpc i ziemia sierpecka w Polsce Ludowej i w III Rzeczypospolitej [w:] Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, red. M. Chudzyński, Sierpc 2003.
- M. A. Zarębski, *Almanach świętokrzyskich eskulapów*, Kielce 2007.

Artykuły

- M. Dramińska, E. Kaliszewska, I. Radomska, *Naszym patronem Armia Krajowa*, „Nasz Sierpc” 1997, nr 37-38, s. 20.
- B. Korcz-Grodzicka, *Sierpecka służba zdrowia w latach 1945–1974*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3, s. 27-32.
- K. Kostrzewa, *W powiatowym szpitalu to są lekarze!*, „Trybuna Ludu” 1972, nr 311 z 6.11.1972, s. 3.
- S. Kośmider, *Szkoła Podstawowa nr 2 w Sierpcu ma swój sztandar, imię i pomnik*, „Nasz Sierpc” 1997, nr 37-38, s. 21.
- S. Kośmider, *Ścieżki, po których chodził Chrystus*, rozm. H. Giżyńska-Burakowska, „Sierpecka Fara” 2000, nr 4, s. 4-5.
- S. Kośmider, *To był nasz drugi dom*, rozm. H. Giżyńska-Burakowska, „Sierpecka Fara” 2000, nr 3, s. 4-5.
- S. Kośmider, *Boję się małych ludzi*, rozm. H. Piekarska, „Sierpeckie Rozmaitości” 1993, nr 12-13, s. 10.
- S. Kośmider, *Mam własną receptę na życie*, rozm. H. Piekarska, „Kurier Mazowiecki” 1993, nr 24, s. 8.
- M. Ł., *Generał Władysław Anders w Sierpcu*, „Nasz Sierpc” 1998, nr 4, 20-21.
- My, Wy, Oni, czyli płockie personalia*, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 15, s. 12.
- I. Radomska, A. Urbańska, *100-lecie Przyjaciela Szkoły Stefana Kośmidra*, „Kurier Sierpecki” 2018, nr 18, s. 5.
- I. Radomska, *Stefan Kośmider – sierpecki lekarz i społecznik*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 2019, nr 33, s. 126.
- M. Wiśniewski, *Zasłużeni dla miasta Sierpca: Stefan Kośmider*, „Sierpeckie Rozmaitości” 2010, nr 1, s. 44.
- Wspomnienia o doktorze Stefanie Kośmidrze*, „Ekstra Sierpc” 2022, nr 116, s. 5.

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 VII – 30 IX 2021 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **BZIUK, Justyna.**: Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 VII – 31 IX 2020 r. / oprac. Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. – VII-IX 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 3/268, s. 55-71

Czasopisma ukazujące się na terenie regionu

2. **Aktywny Senior**: kwartalnik Stowarzyszenia na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów „AS”. – 2021, [R.3], nr 3(lipiec)-4(wrzesień). – Mława: Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów „AS”, 2021. – Kwart.

Wydanie bezpłatne.

3. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2021, [R. 11], nr 29. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2021. – Niereg. – ISSN 2084-0896

4. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / redaktor naczelna Joanna Sokołowska. – 2021, [R.31], nr 2. – Płock: OIL, 2021. – Niereg. – ISSN 1509-0051

Biuletyn wyborczy.

5. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Katarzyna Kozakowska, Hubert Samul, Anna Grochowska. – 2021, nr 3. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2021. – Kwart.

6. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / redaktor naczelny Leonard Sobieraj. – 2021, [R.17], nr 56. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2021. – Kwart. – ISSN 1734-6835

Secesja, Art Déco, Regionalizm.

7. **Biuletyn** Obserwatorium Integracji Społecznej / Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej; [Piotr Nowak-Skyrpan]. – 2021, nr 1. – Warszawa: MCPS Wydział Badań Społecznych, 2021. – Rocznik. – ISBN 2083-8883

8. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2021, nr 151-154. – Płock: Wisła Płock S.A., 2021. – Niereg.

Gazeta bezpłatna.

9. **Gazeta** Białej: Pismo Parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. – 2021, [R. 1], nr 1. – Stara Biała: Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. – Mies.

10. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2021, [R. 26], nr 2-3. – Gąbin: UMiG, 2021. – Kwart. – ISSN 2354-0222

11. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. naczn. Anna Matuszewska. – 2021, [R. 5], nr 89-94. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2021. – Dwutyg. – ISSN 2544-7114

12. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogród, Zakroczym, Brochów / red. naczn. Paweł Kłobukowski. – 2021, [R. 8], nr 78-79. – Wyszogród: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2021. – Niereg. – ISSN 2544-476X

13. **Gazeta** Samorządność / [red. naczn. Paweł Dąbrowski]. – 2021, nr 58-59. – Warszawa: MPGMedia, 2021. – Niereg. – ISSN 2299-7008

14. **Gazeta** Wyborcza / red. naczn. Adam Michnik. – 2021, nr 150-228. – Warszawa: Agora SA, 2021. – Dz. – ISSN 0860-908X

- Zawiera dod. Tygodnik Płock; red. naczn. Arkadiusz Adamkowski.
15. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. naczn. Magdalena Kubacka. – 2021, [R.17], nr 4(78). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2021. – Mies. – ISSN 2544-6290

16. **GO!**: miesięcznik Grupy ORLEN / redaktor naczelna Zuzanna Falzmann. – 2021, [R.4], nr 7-9. – Płock: PKN ORLEN SA, 2021. – Mies.

17. **Gość** Niedzielny: tygodnik katolicki / redaktor naczelny ks. Adam Pawlaszczyk. – 2021, R. 98, nr 26-38. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2021. – Tyg. – ISSN 0137-7604

18. **InfoPłockTV**: czytaj i oglądaj informacje z twojej gminy / redakcja Jacek Szotrowski, Paweł Brzozowski, Renata Kowalska. – 2021, [R. 2], nr 10-12. – Płock: SzotMediaFilm, 2021. – Mies.

19. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2021, [R. 5], nr 7(45)-9(47). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2021. – Mies. – ISSN 2544-7637

20. **Inżynier** Mazowska / Red. Andrzej Papliński, Krzysztof Zięba. – 2021, nr 4(92). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2021. – Dwumies. – ISSN 2083-0610

21. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. naczn. Michał Bondyra. – 2021, nr 7-9. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2021. – Mies. – ISSN 1732-4556

Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.

22. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2021 [R. 9], nr 3(33). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2021. – Kwart. – ISSN 2353-2165

23. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: Kutno, Łęczycza, Gostynin / red. prow. Krzysztof Szymański. – 2021, [R. 3], nr 66. – Kutno: Projekt Portal Sp. z o.o, 2021. – Tyg. – ISSN 2658-1647

Zmiana tytułu na „Twoja Lokalna Kutna i Okolic”.

24. **Mazowiecki Rynek Pracy**: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. naczn. Wiesława Lipińska. – 2021, [R.17], nr 3. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2021. – Dwumies. – ISSN 2082-856X

25. **Mazowsze**. Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. naczn. Małgorzata Wielechowska. – 2021, nr 7-9. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2021. – Mies. – ISSN 2544-6738

26. **Mazowsze**: Studia Regionalne / red. naczn. Krzysztof Opolski. – 2021, nr 38. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2021. – Niereg. – ISSN 1689-4774

27. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. naczn. Janina Ziętek. – 2021, nr 3. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2021. – Kwart. – ISSN 1896-2521

28. **Miaso!Żyje**: informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2021, [R.8], nr 4-5. – Płock: Urząd Miasta, 2021. – Niereg. Wydanie bezpłatne.

29. **Miaso!Żyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki im. Thémersonów i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2021, [R.10], nr 8/9. – Płock: Urząd Miasta, 2021. – Dwumies.

Wydanie bezpłatne.

30. **Miesięcznik** Pasterski Płocki: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2021, [R.106(116)], nr 7-9. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2021. – Mies. – ISSN 0209-3642

31. **Moda** na Mazowsze / Dorota Zbińkowska MROT; współpraca – redakcja Magazynu Świat, Podróże, Kultura. – 2021, lato. – Warszawa: Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, 2021. – Niereg.

Egzemplarz bezpłatny

32. **Nasz** Gostynin: biuletyn miejski / red. zespół. – 2021, [R. 10], nr 3(55). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2021. – Kwart. – ISSN 2081-4364

33. **Nasz** Płock: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / redaktor naczelny Jan Bolesław Nycek. – 2021,

- [R.18], nr 7-8. – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2021. – Niereg. – ISSN 1731-5484
34. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2021, nr 3. – Sierpc: Gmina Miasto Sierpc, 2021. – Kwart. – ISSN 2658-0888
35. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2021, [R. 11], nr 3(40). – Stara Biała: Urząd Gminy, 2021. – Kwart.
36. **Nasza Gmina Radzanowo**: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2021, [R. 11], nr 33-34. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2021. – Kwart. – ISSN 2084-0853
37. **Nasza Katedra**: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2021, nr 149(201)-161(213). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2021. – Tyg.
38. **Nauki Ekonomiczne = Economic Sciences**: [półrocznik Wydziału Nauk Społecznych / [redaktor naczelny prof. dr hab. Jacek Grzywacz]. – T.34 (2021). – Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej, 2021. – Półroc. – ISSN 2719-4175 – Tyt. równol.: Economic Sciences – Streszcz. ang., pol.
39. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiowski]. – 2021, R.[65], nr 3/268. – Płock: TNP, 2021. – Kwart. – ISSN 0029-389X
Streszcz. ang., pol.
40. **PetroNews** / redaktor naczelna Agnieszka Stachurska. – 2021, [R.9], nr 13-18. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2021. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863
Wydanie bezpłatne.
41. **Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing**: kwartalnik międzynarodowy / redaktor naczelny Mariola Głowacka. – 2021, [R.6], nr 03. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2021. – Kwart. – ISSN 2450-8624
Streszcz. w jęz. ang.
42. **Spoleczeństwo**. Edukacja, Język = Society, Education, Language: półrocznik Wydziału Nauk Humanistycznych i Informatyki / [red. nac. Lidia Marszałek]. – T.14/1 (2021). – Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej, 2021. – Półroc. – ISSN 2353-1266 – Tyt. okł.: SEJ – Streszczenie angielskie, polskie.
43. **Spotkanie** / red. zespół. – 2021, [R. 16], nr 7-9. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2021. – Mies
44. **Stanisławówka**: biuletyn parafialny / red. prob. ks. Wiesław Kania, Monika Kamińska. – 2021, nr 27-35. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2021. – Tyg.
45. **Studia Mazowieckie** / red. nac. Zbigniew Ptasiwicz. – 2021, R. 16/30(2021), nr 1-2. – Ciechanów: Państwowa Uczelnia Zawodowa im. Ignacego Mościckiego, 2021. – Półroc. – ISSN 1231-2797
46. **Sytuacja demograficzna województwa mazowieckiego w 2020 r. = Demographic situation of mazowieckie voivodship in 2020** / [kier. Anna Cacko, Tomasz Zegar; zespół aut. Iwona Cieciora, Justyna Kotowoda, Joanna Podolska; Urząd Statystyczny w Warszawie]. – [R.2](2021). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2021. – Roc. – ISSN 2658-1949 – Tyt. równol.: Demographic situation of mazowieckie voivodship in 2020
Publikacja jest kontynuacją wydawnictwa „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim”.
47. **Twoja Lokalna Kutna i Okolic** / red. prow. Krzysztof Szymański. – 2021, [R. 1], nr 1-5. – Kutno: Projekt Portal Sp. z o.o, 2021. – Tyg. – ISSN 2720-118X
Poprzedni tytuł „Lokalna Gazeta Kutna i Regionu”.
48. **Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2021, [R.49], nr 27-39. – Płock: Tygodnik Płocki Sp. z o. o., 2021. – Tyg. – ISSN 0208-6972
49. **Wiadomości PortalPłock** / redaktor Michał Wiśniewski. – 2021, [R.4], nr 44-46. – Płock: Local Media Group, 2021. – Mies. – ISSN 2544-9729
50. **Wiadomości Sannickie**: gazeta samorządowa / red. zespół. – 2021, R. 13, nr 1(15). – Sanniki: Urząd Miasta i Gminy Sanniki,

2021. – Roc. – ISSN 1689-4529

51. **Wiś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red nac. Wojciech Asiński. – 2021, nr 7/8-9. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2021. – Mies. – ISSN 1507-4714
52. **Więści znad Wisły** / red. nac. Monika Deja. – 2021, [R. 28], nr 112. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2021. – Niereg. – ISSN 1643-7810
53. **Zagraj to Sam**: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2021, [R.28], nr III(258). – Płock: Studio „Bis”, 2021. – Kwart. – ISSN 1231-0980

Poszczególne okręgi i miejscowości

Mazowsze

– **Perty Mazowska VI** = poz. 181

Staw

– JURKO-WIECZORKOWSKA, Zofia Maria.: Natalia Janina Wołowska z domu Zakrzewska = poz. 104

Bibliografie. Pamiętniki. Wspomnienia

– (kw.): Leśnik z bliska = poz. 174

54. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Patrzę na nas z fotografii: nowa książka Fundacji „Nobiscum” / Anna Lewandowska. – 13 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 187, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, fot.

Zawiera rec. książki: Wychodząc z niepamięci (cz. 2): Żydowskie rodziny przedwojennego Płocka / Gabriela Nowak-Dąbrowska. – Płock, 2021.

– ROBAK, Waldemar.: Płock historiami ludzi opisany = poz. 119

– SZATKOWSKA, Lena.: Poetycka WładysłAWKA dla Wandy = poz. 302

Balińscy (rodzina)

– PRAWDZIC-SZCZAWIŃSKA, Małgorzata.: Pragnęli, czynili, mięli = poz. 71

Bieniek, Mariusz

55. **ADAMKOWSKI, Arkadiusz.**: Taki młody już nie jestem...: Mariusz Bieniek nie żyje / Arkadiusz Adamkowski. – 27 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 199, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, fot.

Artykuł zawiera fragmenty wywiadów Aleksandry Małachowskiej i Anny Lewandowskiej ze starostą Mariuszem Bienikiem.

56. **BURZYŃSKA, Karolina.**: Tamtego dnia wiele serc pękło na miliardy kawałków: pogrzeb Mariusza Bieńka / Karolina Burzyńska. – 03 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 205, dod. Tygodnik Płock, s. 1, il.

57. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Nasz chłopak / Anna Lewandowska. – 09 IX 2021. // Gazeta Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2021, nr 210, s. 20, fot.

Wspomnienia m.in. Piotra Zgorzelskiego, wicemarszałka Sejmu, Jarosława Dorobka, byłego wójta Bodzanowa, Jarosława Mioduskiego, dyrektora DPS-u w Miszewie o tragicznie zmarłym staroście Mariuszu Bieńku.

58. **(MW).**: Setki osób na pogrzebie starosty w katedrze płockiej: Piotr Zgorzelski: zapamiętam go jako szlachetnego człowieka / (mw). – 17 IX 2021. // Wiadomości PortalPłock. – 2021, nr 46, s. 2, il.

59. **Przyjacielu, Druhu, Szefie, Dobry Człowieku...**: „Księga kondolencyjna” po tragicznej śmierci Mariusza Bieńka / zebrały Julia Adamkowska, Ewelina Karwacka. – 27 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 199, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, fot.

60. **SOBOCIŃSKA, Wiktoria.**: Mariusz Bieniek – człowiek, o którym nie zapomniemy / Wiktoria Sobocińska, Bartosz Smółka. –

3 IX 2021. // eWyższegrad.pl. – 2021, nr 79, s. 1, il.
61. STANUSZKIEWICZ, Blanka: Odszedł starosta, przyjaciel, dobry człowiek: po tragicznej śmierci Mariusza Bieńka cały powiat płocki jest w żałobie / Blanka Stanuszkiewicz. – 31 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 35, s. 5, il.

62. STANUSZKIEWICZ, Blanka: Żegnaj starosto, przyjacielu, męzu... : w czwartek tragicznie zmarłego starostę płockiego żegnają tłumy / Blanka Stanuszkiewicz. – 7 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 36, s. 12, il.

Pogrzeb Mariusza Bieńka w płockiej katedrze.

Bontemps, Piotr Karol

– (lesz.): Publikacja o generale Piotrze Bontemps = poz. 242

63. Piotr Karol Franciszek Bontemps / pod redakcją Tomasza Kor dali. – Wydanie I. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2021. – 171, [1] strona: ilustracje; 23 cm.

Materiały sesji naukowej „Zapomniany generał Wojska Polskiego Piotr Bontemps (1777-1840)”, Muzeum Mazowieckie w Płocku, 30 czerwca 2016.

ISBN 978-83-64676-53-6

Bukowski, Andrzej

64. (RED.): Zastużony dla płockiej politechniki: prof. dr hab. inż. Andrzej Bukowski (1936-2021) / (red.). – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 2, il.

Andrzej Bukowski – organizator Oddziału Chemicznego, w latach 1974–1981 prorektor płockiej filii Politechniki Warszawskiej, od 1993 do 2006 r. kierownik Międzywydziałowej Katedry Ochro ny Środowiska w Wyższej Szkole im. Pawła Włodkowica.

Chmielewski, Józef

65. MAT.: Zasłużeni dla Miasta Sierpca / MAT. – 12 X 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 95, s. 5, il.

Chojnacki, Jakub

– CHOJNACKI, Jan.: W harcerskim Ogrodzie Przepiękności = poz. 185

Dąbrowski, Jacek

66. NYCEK, Jan Bolesław: Nasz Jacek: Jacek Dąbrowski (1961–2021) / Jan Bolesław Nycyk. – XI 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 9(148), s. 10, il.

67. RED.: Jacek Dąbrowski (1961–2021): z żałobnej karty / Redakcja „Naszego Płocka”. – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 4, il.

Dąbrowski, Piotr

68. DĄBROWSKI, Piotr: Nigdy nie zapomnę tej chwili: Płocczanin Roku 2020 / Piotr Dąbrowski, Gabriela Nowak-Dąbrowska; rozmawiała Anna Lewandowska. – 02 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 151, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, fot.

Rozmowa z twórcami fundacji Nobiscum, ratującej pamięć o dawnych mieszkańcach Płocka pochodzenia żydowskiego – małżonkami Piotrem Dąbrowskim i Gabrielą Nowak-Dąbrowską, nominowanymi do tytułu Płocczanin Roku 2020.

Flatau (rodzina)

69. GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna: Płockie tropy rodziny Flatau w XIX wieku / Krystyna Grochowska-Iwańska. – VII-IX 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 3/268, s. 3-12, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Zawiera m.in. czarno-białe zdjęcia rodziny.

Gierula, Barbara

70. (EG.): Doceniona Barbara Gierula: wysokie odznaczenie państwowe dla gostyninianki / (eg). – 17 VIII 2021. // Tygodnik Płocki.

– 2021, nr 33, s. 12, il.

Barbara Gierula – gostyninianka, działaczka społeczna i związkowa, emerytowania nauczycielka języka polskiego.

Głowacz (rodzina)

71. PRAWDZIC-SZCZAWIŃSKA, Małgorzata: Pragnęli, czynili, mi nęli: opowieść o moich przodkach po mieczu i po kądzieli, ich kuzynach i przyjaciółach, którzy na tej ziemi żyli i pracowali / Małgorzata Stanisława Prawdzic-Szczawińska. – Wydanie I. – Opole : Scriptorium, 2021. – 339 stron: ilustracje; 24 cm. – (Seria Scriptorium: Historia)

Bibliografia na stronach 323-325. Indeks.

ISBN 978-83-955780-7-6

Gołębiewski, Grzegorz

72. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: To jest sztafeta pokoleń: plebiscyt Płocczanin Roku 2020 / Grzegorz Gołębiewski; rozmawiała Anna Lewandowska. – 16 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 163, dod. Tygodnik Płock, s. 7, fot.

Rozmowa z historykiem, regionalistą, dr. Grzegorzem Gołębiewskim nominowanym do tytułu Płocczanina Roku 2020.

Gradowski, Antolek

73. SZATKOWSKA, Lena: Orleża Płockie 1920: nowa publikacja Grzegorza Gołębiewskiego / Lena Szatkowska. – 24 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 34, s. 8, il.

Zawiera recenzję książki: Płockie Orleża 1920 / Grzegorz Gołę biewski. – Płock, 2021.

Wydawnictwo Książnicy Płockiej z cyklu „NIEZAPOMNIANI. Płoc czanie z urodzenia i wyboru”.

Gryszpanowicz, Piotr

74. BURZYŃSKA, Karolina: Odkrywajmy to, co zapomniane: plebi scyt Płocczanin Roku 2020 / Karolina Burzyńska. – 09 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 157, dod. Tygodnik Płock, s. 3, fot.

Piotr Gryszpanowicz, nauczyciel akademicki, autor publikacji o Płocku, prezes Towarzystwa Technicznego, nominowany do ty tułu Płocczanin Roku 2020.

75. KARWACKA, Ewelina: Piotr Gryszpanowicz Płocczaninem Roku 2020!: plebiscyt / Ewelina Karwacka. – 27 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 199, dod. Tygodnik Płock, s. 2, fot.

Piotr Gryszpanowicz, nauczyciel akademicki, autor publikacji o Płocku, prezes Towarzystwa Technicznego. Nagroda Superpłoc czanie dla pracowników płockiej służby zdrowia i szpitala woje wódzkiego za pracę w czasach epidemii COVID-19.

Jeziorowski, Tadeusz

– SZATKOWSKA, Lena.: Orleża Płockie 1920 = poz. 73

76. ŻUŁAWNIK, Mariusz: Tadeusz Zygmunt Jeziorowski / Mariusz Żuławnik; redakcja Iwona Gałęzowska; Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2021. – 34, [6] stron: ilustracje 21 cm. – (Bohaterowie Niepodległej)

Bibliografia na stronach 34-35.

ISBN 978-83-8229-274-9

Józwiak, Mieczysław

77. WP.: Historia pod chmurką: Bulkowo / wp. – 8 VIII 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 31, dod. Gość Płocki, nr 31/643, s. II, il.

Muzeum etnograficzne przy SP w Bulkowie.

Kacer, Barbara

78. WANECKI, Jarosław: Barbara Kacer (1935–2021): pożegnanie

/ Jarosław Wanecki. – 03 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 205, dod. Tygodnik Płock, s. 5, fot.

Kaczmarek, Józef

– SZATKOWSKA, Lena.: Orleńskie Płockie 1920 = poz. 73

Kaczorowska, Karolina

79. DRAGAN, Wanda.: Ilów wspomina panią Karolinę Kaczorowską / Wanda Dragan. – IX 2021. // Gazeta Samorządność (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 59, s. 16, il.

Wspomnienie o 4 wizytach na Ziemi Łowickiej Karoliny Kaczorowskiej, żony Ryszarda Kaczorowskiego, prezydenta II RP na uchodźstwie.

Kamieński (rodzina)

– PRAWDZIC-SZCZAWIŃSKA, Małgorzata.: Pragnęli, czynili, minęli = poz. 71

Kisielewska, Julia

80. SZATKOWSKA, Lena.: Trzy dzielne niewiasty w służbie miastu: 101. rocznica Obrony Płocka przed bolszewikami / Lena Szatkowska. – 17 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 33, s. 19, il.

Marcelina Rościszewska, Julia Kisielewska, Janina Landsberg-Śmieciuszewska (Śmieciuszewska-Rościszewska).

Lewandowski, Zdzisław

81. MAT.: Dziecko wojny i niewoli / MAT. – 28 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 94, s. 1, 3, il.

Zdzisław Lewandowski – przymusowy robotnik III Rzeszy z Kolonii Łukomie.

Łakomski, Mirosław

82. ŁAKOMSKI, Mirosław.: Plakat musi zawierać tajemnicę / Mirosław Łakomski, rozmawia Lena Szatkowska. – 6 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 28, s. 9, il.

Rozmowa z Mirosławem Łakomskim, płockim projektantem plakatów, autorem książek.

Łuczyńska, Anna

83. BRUDNOWSKI, J.: Powiatowy Kącik Artystyczny: Anna Łuczyńska / J. Brudnowski. – IV 2021. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2021, nr 28, s. 18-19, il.

Anna Łuczyńska – związana z Gostyninem malarka, poetka, pedagogka.

Marowska, Zofia

84. KARWACKA, Ewelina.: Skradziona pamięć pani Zofii: szukamy potomków płockanki / Ewelina Karwacka. – 06 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 181, dod. Tygodnik Płock, s. 5, il.

Zofia Marowska, więźniarka hitlerowskich obozów koncentracyjnych: Ravensbrück i Neuengamme.

Mazowiecki, Tadeusz

85. GRACZYK, Roman.: Dzienniki internowania: Drawicz, Kuczyński, Mazowiecki / Roman Graczyk. – IX 2021. // Nowy Napis.

– R. 3(2021), nr 12, s. 243-252, il.

Internowani w czasach stanu wojennego 1981–1983 r. w Polsce.

Mehoffer, Józef

86. PIĘTKA, Włodzimierz.: Porzucone pędzle mistrza / Włodzimierz Piętko. – 15 VIII 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 32, dod. Gość Płocki, nr 32/645, s. VI-VII, il.

Dot. planów przemalowania płockiej katedry na początku XX

wieku wg projektu Józefa Mehoffera.

Mielczarek, Zbigniew

87. KORDALA, Tomasz.: Z żałobnej karty – śp. Zbigniew Mielczarek / Tomasz Kordala. – VIII 2021. // Biuletyn Muzealny. – 2021, nr 56, s. 10-11, il.

Zbigniew Mielczarek – długoletni pracownik MM i innych płockich instytucji kultury.

Mroczkowski, Ireneusz

88. MAŁECKA, Agnieszka.: Teolog w „pulsie czasu”: wspomnienie o księdzu Ireneuszu Mroczkowskim / Agnieszka Małecka. – 15 VIII 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 32, dod. Gość Płocki, nr 32/645, s. V, il.

Dot. książki jubileuszowej przygotowanej na 70. urodziny księdza I. Mroczkowskiego.

Murawski, Jarosław

89. MURAWSKI, Jarosław.: Nigdy nie mówię „nigdy”: plebiscyt / Jarosław Murawski; rozmawiała Anna Lewandowska. – 23 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 169, dod. Tygodnik Płock, s. 7, fot.

Rozmowa z Jarosławem Murawskim, właścicielem firmy reklamowej, społecznikiem, właścicielem zabytkowej kamienicy „dziekaniki” nominowanym do tytułu Płocczanina 2020 r.

Nowak-Dąbrowska, Gabriela

– DĄBROWSKI, Piotr.: Nigdy nie zapomnę tej chwili = poz. 68

Nowakowscy (rodzina)

90. GÓRSKA, Ewa.: Patriotyczna sztafeta pokoleń / Ewa Górską. – 17 VIII 2021. // Tygodnik Solidarność. – 2021, nr 33, s. 50-54, fot.

Rodzina Rabińskich-Nowakowskich z Płocka.

Pełka, Piotr

91. BOGUĆKA, Agnieszka.: Dobre duchy ze Stróżewka / Agnieszka Bogucka. – VIII 2021. // Mazowsze. Serce Polski. – 2021, nr 8, s. 42-43, fot.

Historia rodziny Pełków.

Pietrzak, Aleksander

92. PIETRZAK, Aleksander.: Solidny krok do przodu: kolejna premiera reżysera z Płocka / Aleksander Pietrzak; rozmawiała Karolina Burzyńska. – 13 VIII 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 187, dod. Tygodnik Płock, s. 7, fot., il.

Rozmowa z Aleksandrem Pietrzakiem nt. nowych planów zawodowych i pracy nad filmem „Planeta Singli – Antologia”.

Portalski, Kazimierz

93. MAŁECKA, Agnieszka.: Listy jak z Ewangelii: pamięć o wychowanku płockiej Jagiellonki / Agnieszka Małecka. – 29 VIII 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 34, dod. Gość Płocki, nr 34/647, s. V, il.

Dot. zmordowanego w 1941 r. w Królewcu Kazimierza Portalckiego i jego listów przesyłanych do rodziny z niemieckiego więzienia.

Pólturzycki, Józef

94. CHMIELEWSKA, Maria.: Odszedł prof. Józef Pólturzycki / Maria Chmielewska. – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 13, il.

Rembieniński, Rajmund

– KOCISZEWSKI, Aleksander.: Mazowsza północnego wkład w wojnę 1809 roku = poz. 307

Rościszewska, Marcelina

— SZATKOWSKA, Lena.: Trzy dzielne niewiasty w służbie miastu = poz. 80

Skierkowski, Władysław

95. PIĘTKA, Włodzimierz.: Nasz Kolberg: pamięci kompozytora w sutannie / Włodzimierz Piętko. – 29 VIII 2021. // Gość Niedzielnny. – 2021, nr 34, dod. Gość Płocki, nr 34/647, s. VI, il.

Składkowski, Felician Sławoj

96. Uroczyste otwarcie Izby Pamięci Felicjana Składkowskiego / opracowanie W. Olszewski. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 2-3, s. 30-31, il.

Szpanowski, Edmund

— MAT.: Zastużeni dla Miasta Sierpca = poz. 65

Śliwiński, Jerzy Andrzej

97. NYCEK, Jan Bolesław.: Żegnaj Przyjacielu: Jerzy Andrzej Śliwiński (1942–2021) / Jan Bolesław Nycek. – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 13, il.

Śmieciuszewska-Rościszewska, Janina

— SZATKOWSKA, Lena.: Trzy dzielne niewiasty w służbie miastu = poz. 80

Taworski, Tadeusz

98. MAŁECKA, Agnieszka.: Sam był historią: wspomnienie o pierwszym dyrektorze płockiego zoo / Agnieszka Małeczka. – 18 VII 2021. // Gość Niedzielnny. – 2021, nr 28, dod. Gość Płocki, nr 28/641, s. V, il.

99. NYCEK, Jan Bolesław.: Zastużony płocczanin, obywatel świata: Tadeusz Maria Taworski (1931–2021) / Jan Bolesław Nycek. – VII 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 3(146), s. 4, il.

100. SZATKOWSKA, Lena.: Płock pożegnał Tadeusza Marię Taworskiego / Lena Szatkowska. – 13 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 28, s. 13, il.

101. BURZYŃSKA, Karolina.: Kochał ludzi i zwierzęta: ostatnia droga Tadeusza Taworskiego / Karolina Burzyńska. – 09 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 157, dod. Tygodnik Płock, s. 1, il.

Tadeusz Maria Taworski, dyrektor płockiego ZOO, działacz ruchu Solidarność, społecznik, odznaczony pośmiertnie przez prezydenta RP Andrzeja Dudę Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wiśniewski, Wojciech

102. Pogrzeb Wojciecha Wiśniewskiego / opracowanie RED. – 14 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 93, s. 2, il.

Wojciech Wiśniewski (1947–2021) – wieloletni dyrektor Powiatowego Domu Kultury w Sierpcu, odznaczony medalem „Zastużony dla Miasta Sierpca”.

Wojtalewicz, Mariusz

103. WOJTALEWICZ, Urszula.: W życiu piękne są tylko chwile...: wspomnienia naszych seniorów / Urszula Wojtalewicz. – VII 2021. // Aktywny Senior. – 2021, nr 3 (lipiec), s. 13, il.

Mariusz Wojtalewicz we wspomnieniach żony Urszuli.

Wołowska, Natalia

104. JURKO-WIECZORKOWSKA, Zofia Maria.: Natalia Janina Wołowska z domu Zakrzewska / Zofia Maria Jurko-Wieczorkowska. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 2-3, s. 48-51, il.

Natalia Janina Wołowska z d. Zakrzewska, spadkobierczyni dworu w Stawie, nauczycielka w Liceum w Gąbinie. Artykuł zawiera liczne fotografie.

Wosiński, Jan (ks.)

105. PIĘTKA, Włodzimierz.: Autentyczny przewodnik: rocznica i wspomnienie / Włodzimierz Piętko. – 18 VII 2021. // Gość Niedzielnny. – 2021, nr 2, dod. Gość Płocki, nr 2/615, s. III, il.

Wyřebkowski, Michał

106. WYRĘBKOWSKI, Michał.: Kierunek – University of Pennsylvania: maturzysta z Jagiellonki / Michał Wyřebkowski; rozmawiała Karolina Burzyńska. – 16 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 163, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

Ziemkiewicz, Sylwester

— (jbn.): Sylwester Ziemkiewicz nowym starostą = poz. 205

Żydowo, Bronisław

107. (EG): Pamięć o więźniu Dachau: tablica w kościele w Pacynie / (eg). – 21 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 38, s. 10, il.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Meteorologia. Klęski elementarne

108. DANIELUK, Jacek.: Straty finansowe liczone są w milionach złotych: Mazowszu Płockiemu dostało się dwukrotnie: w środę, 14 lipca potężny wicher wyrwał drzewa jak chwasty; w sobotę, 17 lipca zalane zostały płockie ulice, zniszczone mosty i przepusty w okolicznych gminach / Jacek Danieluk, Eliza Kinałska. – 20 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 29, s. 6-7, il. Skutki burz i ulewnych deszczy na Mazowszu Płockim.

Roślinność. Zwierzęta

— BURZYŃSKA, Karolina.: Kochał ludzi i zwierzęta = poz. 101

— MAŁECKA, Agnieszka.: Sam był historią = poz. 98

109. (MW): Płockie zoo chce sporo zainwestować w rozbudowę: szykują się duże zmiany / (mw). – 27 VIII 2021. // Wiadomości PortalPłock. – 2021, nr 45, s. 6, il.

Plany zmiany Miejskiego Ogrodu Zoologicznego z jednostki budżetowej w spółkę miejską.

— NYCEK, Jan Bolesław.: Zastużony płocczanin, obywatel świata = poz. 99

Ochrona środowiska. Ekologia

— KRAWIEC, Szymon.: Bilon złotych na transformację energetyczną Polski = poz. 153

— mak.: PEKAO Investment Banking wspiera energetyczną transformację = poz. 154

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— am.: Docenione przez UNESCO = poz. 224

— CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Skarb TNP został doceniony = poz. 225

— Moda na Mazowsze = poz. 31

110. SZATKOWSKA-KUNAVAR, Marta.: Miałkówka, Koszelówka, Grabina...: wakacyjny przewodnik po „płockich” jeziorach / Marta Szatkowska-Kunavar. – 10 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 32, s. 9, il.

III. LUDNOŚĆ

Demografia

111. Demografia w gminach i powiatach województwa mazowieckiego: [dokument elektroniczny]. – 2021. // Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej. – 2021, nr 1, s. 4-9, il.

Dane za 2020 rok.

— Sytuacja demograficzna województwa mazowieckiego w 2020 r. = poz. 46

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: numizmatyka

- BURZYŃSKA, Karolina.: Tajemnica poduszki z Krzyżem Walecznych = poz. 116

Archiwa

- (lesz.): Petrobudowa w piosence, Cotex na fotografii = poz. 118
112. LEWANDOWSKA, Anna.: To ostatnie bocianie gniazdo: śladami płockich zakładów pracy w PRL-u / Anna Lewandowska. – 30 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 175, dod. Tygodnik Płock, s. 1, il.

Wirtualna wystawa fotograficzna na stronie Archiwum Państwowego w Płocku.

Archeologia

- Piotr Karol Franciszek Bontemps = poz. 63

Historia miejscowości. Historiografia

Diecezja płocka (obszar)

- 113. GRACZYK, Waldemar.:** Leszek Zygnier, Biskup Jakub z Kurdwanowa herbu Syrokomla... / Waldemar Graczyk. – I-VI 2021. // Studia Mazowieckie. – R. 16/30(2021), nr 1, s. 155-158

Zawiera rec. książki: Biskup Jakub z Kurdwanowa herbu Syrokomla (ok. 1350–1425) / Leszek Zygnier. – Toruń, 2020.

Gostynin (okręg)

- SZCZEPAŃSKI, Janusz.: [Dwory i pałace ziemi gostynińskiej-recenzja] = poz. 268

Łubki

- 114. ADAMSKA, Anna.:** Łubki – ocalimy resztki historii, która minęła bezpowrotnie / Anna Adamska, Małgorzata Osiak. – Wydanie I. – Płock, Nowe Łubki: [s.n.], 2021. – 174 strony: ilustracje; 29 cm.

Bibliografia strony 166-173.

Mazowsze

- 114a. KOCISZEWSKI, Aleksander.:** Mazowsza północnego wkład w wojnę 1809 roku / Aleksander Kociszewski. // Studia Mazowieckie. – R. 15/29(2020), nr 1-2, s. 71-80, il.

Płock

- 115. BOGUĆKA, Agnieszka.:** Potrójna stolica / Agnieszka Bogucka. – IX 2021. // Mazowsze. Serce Polski. – 2021, nr 9, s. 26-29, il.

Płock – stolica Polski na przełomie XI i XII w., jedno z najstarszych miast na Mazowszu, siedziba książąt mazowieckich.

- BURZYŃSKA, Karolina.: List z przeszłości hen wysoko nad miastem = poz. 267

- 116. BURZYŃSKA, Karolina.:** Tajemnica poduszki z Krzyżem Walecznych: odkrywamy historię Płocka / Karolina Burzyńska. – 20 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 193, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Setna rocznica odznaczenia Płocka Krzyżem Walecznych przez marszałka Józefa Piłsudskiego – historia paradnej poduszki z herbem miasta wykonanej przez artystę plastyka Czesława Idźkiewicza.

- DĄBROWSKI, Piotr.: Nigdy nie zapomnę tej chwili = poz. 68
– GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: To jest sztafeta pokoleń = poz. 72

- 117. (JAC).:** Kosztował ponad 20 milionów...: pierwszy honorowy obywatel Płocka długo czekał na dyplom / (jac). – 27 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 30, s. 21, il.

Historia wręczenia dyplomu honorowego obywatela Płocka

Józefowi Piłsudskiemu.

- KACPRZAK, Michał.: Ma w sobie coś, co zostaje w człowieku = poz. 232

- 118. (LESZ).:** Petrobudowa w piosence, Cotex na fotografii: z zasobów Archiwum Państwowego w Płocku / (lesz). – 3 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 31, s. 9, il.

Wystawa „Śladami płockich zakładów pracy w PRL-u w fotografii z zasobu Archiwum Państwowego w Płocku”.

- LEWANDOWSKA, Anna.: Patrzą na nas z fotografii = poz. 54
– LEWANDOWSKA, Anna.: To ostatnie bocianie gniazdo = poz. 112

- 119. ROBAK, Waldemar.:** Płock historiami ludzi opisany / Waldemar Robak. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2021. – 207 stron: ilustracje, fotografie, portrety; 25 cm. Bibliografia na stronach 202-206.

ISBN 978-83-66228-16-0 (oprawa twarda)

- SZATKOWSKA, Lena.: Orleża Płockie 1920 = poz. 73

Pułtusk

- 120. BIERNACKA, Paulina.:** Mazowieckie fundacje artystyczne Andrzeja Noskowskiego na przykładzie renesansowej przebudowy kościoła kolegiackiego pw. Zwiastowania NMP w Pułtusku / Paulina Biernacka. // Studia Mazowieckie. – R. 15/29(2020), nr 1-2, s. 45-69, il.

Bibliogr. s. 66-68

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

- GRACZYK, Waldemar.: Leszek Zygnier, Biskup Jakub z Kurdwanowa herbu Syrokomla... = poz. 113

Historia 1795-1918 r.

- KOCISZEWSKI, Aleksander.: Mazowsza północnego wkład w wojnę 1809 roku = poz. 307

- Piotr Karol Franciszek Bontemps = poz. 63

- STOŁOSKA-FUZ, Katarzyna.: Płock wielokulturowy = poz. 248

Historia 1918-1939 r.

- 121. AS.:** Co Tatarzy robili w Płocku? I dlaczego warto upamiętnić ułanów? / AS. – 9 IX 2021. // PetroNews. – 2021, nr 17, s. 10, il.

Udział Tatarskiego Pułku Ułanów im. płk. Mustafy Achmatowicza w obronie Płocka 1920 r.

- BOGUĆKA, Agnieszka.: Dobre duchy ze Stróżewka = poz. 91

- 122. Fragmenty** kroniki parafialnej 1920 roku, prowadzonej przez ks. Jana Kroguleckiego proboszcza parafii w Białej / opracowanie Tadeusz Pulcyn. – 2021. // Echo Białej. – 2021, nr 1, s. 3-19, il.

Zawiera archiwalne fotografie kościoła i plebani w Białej z Archiwum Muzeum Diecezjalnego w Płocku.

- 123. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.:** Pożary w Bodzanowie w sierpniu 1930 r.: kryminalna historia z przeszłości / Grzegorz Gołębiewski. – VII-X 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 3/267, s. 31-39, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

- 124. MIECZNIK, Tomasz.:** Płock: Miasto Bohater: Kawaler Krzyża Walecznych 1921 / fotografie Tomasz Miecznik, Jan Waćkowski; redakcja Małgorzata Rostowska. – Wydanie I. – Płock: Otmiaścisko.com, 2021. – 61, [3] strony: ilustracje; 26 cm.

ISBN 978-83-959942-1-09

- 125. RZYMKOWSKI, Ryszard.:** Krzyż Walecznych dla bohaterskiego Płocka: obrona Płocka w wojnie polsko-bolszewickiej 18-19 sierpnia 1920 roku. 1920-1921 / tekst i opracowanie Ryszard Rzymkowski; redakcja Alina Boczkowska; tłumaczenie na język angielski Krzysztof Rzymkowski, Jolanta Strucka; przedmowa

- Andrzeja Nowakowskiego Prezydenta Miasta Płocka. – Płock: Ryszard Rzymkowski, 2021. – 75 stron: ilustracje; 22x30cm. Publikacja wydana w setną rocznicę odznaczenia miasta Płocka Krzyżem Walecznych w 1921 w. – Tekst równoległy w dwóch językach: polskim i angielskim.
- SOKOLNICKI, Michał.: Żydowska gmina wyznaniowa oraz rabinat w międzywojennym Płocku = poz. 300
- 126. STACHURSKA, Agnieszka.:** Bohaterska flotylla rzeczna w obronie Płocka. „Im należy się upamiętnienie” / Agnieszka Stachurska. – 26 VIII 2021. // *PetroNews*. – 2021, nr 16, s. 10, il.
- Udział statków Flotylli Wiślanej „Wawel”, „Stefan Batory” i „Minister” w obronie Płocka 1920 r.
- 127. SZYMOWSKI, Leszek.:** Huzarzy Śmierci: wojna polsko-bolszewicka / Leszek Szymowski. – 13 VIII 2021. // *Rzeczpospolita* (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 187, dod. Rzecz o Historii, s. J8, il.
- ŻUŁAWNIK, Mariusz.: Tadeusz Zygmunt Jeziorowski = poz. 76
- BOGUĆKA, Agnieszka.: Dobre duchy ze Stróżewka = poz. 91 (eg).: Pamięć o zgładzonych Żydach = poz. 195
- GORSKA, Ewa.: Patriotyczna sztafeta pokoleń = poz. 90

Historia 1939-1945 r.

- 128. KALICKI, Włodzimierz (1955-).:** Sztuka zagrabiona. 2, Madonna znika pod szklanką kawy / Włodzimierz Kalicki, Monika Kuhnke. – Warszawa: Wydawnictwo Agora, 2021. – 479, [1] strona: faksymilia, fotografie, ilustracje, portrety; 26 cm. – Indeks. ISBN 978-83-268-3751-7 (oprawa twarda) :
- Dot. również Pontyfikatu Płockiego.
- KARWACKA, Ewelina.: Skradziona pamięć pani Zofii = poz. 84
- MAŁECKA, Agnieszka.: Listy jak z Ewangelii = poz. 93
- MAT.: Dziecko wojny i niewoli = poz. 81
- 129. ZALEWSKA-OPASIŃSKA, Bogumiła.:** Polegli za Polskę i Honor / Bogumiła Zalewska-Opasińska. – IX 2021. // *infoPłockTV*. – 2021, nr 12, s. 24, il.
- Przebieg walk podczas bitwy pod Dobrzykowem w 1939 r.

Historia 1944-1989 r.

- GRACZYK, Roman.: Dzienniki internowania: Drawicz, Kuczyński, Mazowiecki = poz. 85
- 130. ZYGNER, Leszek.:** Wybór dokumentów Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie i Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989) ze zbiorów Archiwum Akt Nowych w Warszawie / Leszek Zygnier. – VII-XII 2021. // *Studia Mazowieckie*. – R. 16/30(2021), nr 2, s. 81-149

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

- MS.: Złoty jubileusz = poz. 255

Muzyka ludowa

- PIĘTKA, Włodzimierz.: Nasz Kolberg = poz. 95

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Statystyka

- **Sytuacja** demograficzna województwa mazowieckiego w 2020 r. = poz. 46

Budownictwo. Inwestycje

- 131. Budynek** po byłej szkole podstawowej w Ostrowach na nowo tętni życiem. – XII 2021. // *Słowo Gozdowa*. – 2021, nr 1-4(83), s. 5-7, il.
- Otwarcie Środowiskowego Domu Samopomocy i Warsztatu

- Terapii Zajęciowej w Ostrowach.
- BURZYŃSKA, Karolina.: Nowe pawilony mieszkalne i hala za murami = poz. 213
- BURZYŃSKA, Karolina.: Oto nowy stadion Wisły = poz. 204
- 132. GSU.:** Nowe kontrakty przyciągają inwestorów: Mostostal Płock / GSU. – 18 VIII 2021. // *Parkiet* (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 188, s. 06, fot.
- **Inżynier** Mazowska = poz. 20
- 133. Na tropie** miejskich inwestycji. – 1 X 2021. // *Nasz Sierpc*. – 2021, nr 3, s. 25-32, il.

Inwestycje miejskie i zewnętrzne w Sierpcu.

- **Perły** Mazowska VI = poz. 181

- 134. SZYMANEK, Jacek.:** Inwestorzy pytają, Mostostal odpowiada / Jacek Szymanek; rozmowę oprac. Kamil Zatoński. – 30 VIII 2021. // *Puls Biznesu* (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 166, s. 13, fot.

Fragment zapisu czatu z prezesem Mostostalu Jackiem Szymankiem.

- 135. Wykaz** inwestycji zrealizowanych przez Samorząd Miasta i Gminy Sanniki w latach 2018-2020 z wykorzystaniem funduszy własnych i zewnętrznych w tym ze środków pochodzących z UE. – IX 2021. // *Wiadomości Sannickie*. – 2021, nr 1(15), s. 5-11, il.

Informatyka. Internet

- BASKA, Agnieszka.: Dobre praktyki wykorzystania Web 2.0 i TIK w edukacji wczesnoszkolnej = poz. 230

Przemysł

- (lesz): Petrobudowa w piosence, Cotex na fotografii = poz. 118

Energetyka. Gazownictwo

- /ar/: Konsolidacja sektora paliwowego pomoże w transformacji energetycznej = poz. 136
- /ar/: Nadchodzi wodorowa rewolucja = poz. 137
- FURMAN, Tomasz.: Fuzja Orlenu z PGNiG i Lotosem opóźni się = poz. 140
- FURMAN, Tomasz.: Orlen ma problemy z koncesjami = poz. 141
- FURMAN, Tomasz.: Rynek biometanu w Polsce rodzi się w dużych bólach = poz. 142
- „**Fuzja** LOTOSU z Orlenem jest pewna i nieodwracalna”. Polski koncern multienergetyczny jest odpowiedzią na wyzwania przyszłości = poz. 143
- GRK.: Fuzja, by rywalizować z najlepszymi = poz. 144
- GRK.: Kosztowne nowe zielone otwarcie w energetyce = poz. 145
- GRZESZAK, Adam.: Atom w dom = poz. 146
- HELBIN, Aleksandra.: Branża na progu rewolucji = poz. 147
- **Jedyna** opcja dla transformacji = poz. 150
- JĘDRZEJKOWSKI, Jeremi.: Fuzja LOTOSU z Orlenem to wyjście naprzeciw zmianom = poz. 151
- KOWALCZYK, Grzegorz.: Na wodór jeszcze poczekamy = poz. 152
- KRAWIEC, Szymon.: Bilion złotych na transformację energetyczną Polski = poz. 153
- mak.: PEKAO Investment Banking wspiera energetyczną transformację = poz. 154
- MATURA, Jan.: Innowacyjna koncepcja rozwoju Grupy Lotos = poz. 155
- OBAJTEK, Daniel.: Daniel Obajtek o Ukrainie, atomie, Lotosie i Bałtyku = poz. 156
- OBAJTEK, Daniel.: Orlen inwestuje odważnie = poz. 157
- OBAJTEK, Daniel.: Spada znaczenie rafinerii = poz. 158
- OBAJTEK, Daniel.: Wyprzedzić przyszłość = poz. 159
- **Orlen** skoordynuje transformację = poz. 162

- RATAJCZYK, Andrzej.: Silny koncern multienergetyczny wzmocni polską gospodarkę = poz. 164
- WÓJCIK, Teresa.: Amerykański partner PKN ORLEN = poz. 165
- WÓJCIK, Teresa.: Ostrołęka: decyzje GK Orlen = poz. 166

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- 136. /AR/.** Konsolidacja sektora paliwowego pomoże w transformacji energetycznej: Forum Wizja Rozwoju / /ar/; artykuł powstał we współpracy z PKN Orlen. – 01 IX 2021. // Gazeta Polska Codziennie. – 2021, nr 177, s. 13, il.
- Fuzja koncernów paliwowych. Budowa polskiego koncernu multienergetycznego.
- 137. /AR/.** Nadchodzi wodorowa rewolucja: Forum Wizja Rozwoju / /ar/; artykuł powstał we współpracy z Grupą LOTOS. – 01 IX 2021. // Gazeta Polska Codziennie. – 2021, nr 177, s. 12, il.
- Dekarbonizacja gospodarki. Budowa instalacji do produkcji czystego wodoru, tzw. hubu wodorowego w Trzebinie.
- BURZYŃSKA, Karolina.: Było pismo z Orlenu, ale... = poz. 178
- 138. BURZYŃSKA, Karolina.** Prezes Orlenu w gościnie u prezydenta Płocka: spotkanie w ratuszu / Karolina Burzyńska. – 16 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 163, dod. Tygodnik Płock, s. 3, fot.
- 139. CZERWONKA, Paweł.** Pierwszy raport z działalności sponsoringowej ORLENU / Paweł Czerwonka. – VII-VIII 2021. // GO!. – 2021, nr 7-8, s. 63, il.
- Raport „ORLEN największym polskim sponsorem”.
- 140. FURMAN, Tomasz.** Fuzja Orlenu z PGNiG i Lotosem opóźni się / Tomasz Furman. – 07-08 VIII 2021. // Parkiet (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 179, s. 01, 09, il.
- Są problemy z przeniesieniem koncesji wydobywczych do Orlenu
- 141. FURMAN, Tomasz.** Orlen ma problemy z koncesjami / Tomasz Furman. – 09 VIII 2021. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 183, s. A16, il.
- Warunki fuzji Orlenu z Lotosem i PGNiG.
- 142. FURMAN, Tomasz.** Rynek biometanu w Polsce rodzi się w dużych bólach / Tomasz Furman. – 03-04 VII 2021. // Parkiet (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 149, s. 12, il.
- 143. „Fuzja LOTOSU z Orlenem jest pewna i nieodwracalna”.** Polski koncern multienergetyczny jest odpowiedzią na wyzwania przyszłości. – 27 IX - 03 X 2021. // Sieci. – 2021, nr 39, s. 84-85, il.
- 144. GRK.** Fuzja, by rywalizować z najlepszymi / GRK; partner relacji European Economic Congress. – 28 IX 2021. // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 188, s. A13, il.
- 145. GRK.** Kosztowne nowe zielone otwarcie w energetyce: XXX Forum Ekonomiczne / GRK. – 15 IX 2021. // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 179, s. A14, il.
- Fuzja koncernów paliwowych. Budowa polskiego koncernu multienergetycznego.
- 146. GRZESZAK, Adam.** Atom w dom / Adam Grzeszak. – 14-20 VII 2021. // Polityka. – 2021, nr 29, s. 39-41, il.
- Współpraca Orlenu z Synthos Green Energy w projekcie budowy małych reaktorów jądrowych (Small Modular Reactors).
- 147. HELBIN, Aleksandra.** Branża na progu rewolucji / Aleksandra Helbin. – VII-IX 2021. // Nowy Przemysł. – 2021, nr 3, s. 102-105, il.
- Transformacja branży paliwowo-naftowej.
- 148. HELBIN, Aleksandra.** Czempion na miarę wyzwań / Aleksandra Helbin. – VII-IX 2021. // Nowy Przemysł. – 2021, nr 3, s. 106-109, il.
- Fuzja Orlenu z Lotosem – ocena skutków spełnienia środków zaradczych ustalonych przez KE.

- 149. Jakie** wyniki w Grupie Orlen: podsumowanie 2 kwartału 2021 / opracowanie (t). – 3 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 31, s. 18, il.
- Podsumowanie finansowe PKN ORLEN.
- 150. Jedyna** opcja dla transformacji: Forum Wizja Rozwoju / partnerem publikacji jest Lotos. – 30 VIII 2021. // Puls Biznesu. – 2021, nr 166, s. 1, 7, il.
- Najlepsza droga transformacji energetycznej
- Panel dyskusyjny „Polska droga do zielonej energii - budowa koncernu multienergetycznego ORLEN-Lotos-PGNiG”.
- 151. JĘDRZEJKOWSKI, Jeremi.** Fuzja LOTOSU z Orlenem to wyścigie naprzeciw zmianom: European Economic Congress / Jeremi Jędrzejkowski; partner relacji Grupa Lotos. – 24 IX 2021. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 223, s. A24, il.
- 152. KOWALCZYK, Grzegorz.** Na wodór jeszcze poczekamy / Grzegorz Kowalczyk. – 02 IX 2021. // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 170, s. A13, il.
- 153. KRAWIEC, Szymon.** Bilion złotych na transformację energetyczną Polski / Szymon Krawiec. – 17-24 IX 2021. // Wprost (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 37, s. 263-272, il.
- Deбата podczas XXX Forum Ekonomicznego w Karpaczu – „Europa Środkowo-Wschodnia wobec szans i wyzwań transformacji energetycznej”.
- 154. MAK.** PEKAO Investment Banking wspiera energetyczną transformację / mak; partner Bank Pekao. – 27 IX 2021. // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 187, s. A7, il.
- 155. MATURA, Jan.** Innowacyjna koncepcja rozwoju Grupy Lotos / Jan Matura. – 23-29 VII 2021. // Wprost (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 29, s. 255-265, il.
- Budowa koncernu multienergetycznego.
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Jest gotowość do współpracy z Orlenem = poz. 210
- 156. OBAJTEK, Daniel.** Daniel Obajtek o Ukrainie, atomie, Lotosie i Bałtyku / Daniel Obajtek; rozmawiała Magdalena Graniszewska. – 07 IX 2021 // Puls Biznesu (Wyd. elektroniczne). – 2020, nr 172, s. 1, 4, il.
- Orlen rozgląda się na Ukrainie
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.
- 157. OBAJTEK, Daniel.** Orlen inwestuje odważnie / Daniel Obajtek; rozmawiał GRK. – 31 VIII 2021. // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 168, s. A10, fot.
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN o inwestycjach energetycznych.
- 158. OBAJTEK, Daniel.** Spada znaczenie rafinerii / Daniel Obajtek; rozmawiał Tomasz Furman. – 30 VII 2021. // Parkiet (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 172, s. 01, 04, fot.
- Najpierw partner, potem parytet wymiany
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.
- 159. OBAJTEK, Daniel.** Wyprzedzić przyszłość / Daniel Obajtek; rozmawiała Teresa Wójcik. – 27 VII 2021. // Tygodnik Solidarność. – 2021, nr 30, s. 8-11, fot.
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA o przekształceniu PKN ORLEN SA w koncern multienergetyczny.
- 160. OLECHNOWICZ, Paweł.** (Nie)bezpieczeństwo energetyczne państwa / Paweł Olechnowicz; rozmawiał Konrad Sadurski. // Newsweek Polska. – 2020, nr 34, s. 54-57, fot.
- Po co nam fuzja Orlenu i Lotosu?
- Rozmowa z byłym prezesem Lotosu, Pawłem Olechnowiczem, o niekorzystnych warunkach przejęcia gdańskiej rafinerii przez ORLEN, narzuconych przez Komisję Europejską.
- 161. Orlen** i Lotos: trudna fuzja. – VII 2021. // Solidarność Polskiej Chemii. – 2021, nr 7, s. 10-11, il.
- 162. Orlen** skoordynuje transformację: XXX Forum Ekonomiczne / partnerem publikacji jest PKN Orlen. – 14 IX 2021. // Puls Biznesu (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 177, s. 9, il.

Fuzja koncernów paliwowych. Budowa polskiego koncernu multienerygetycznego.

163. Pierwszy „ORLEN w ruchu” już otwarty. – VII-VIII 2021. // GO!. – 2021, nr 7-8, s. 8, il.

164. RATAJCZYK, Andrzej.: Silny koncern multienerygetyczny wzmocni polską gospodarkę / Andrzej Ratajczyk. – 27 IX 2021. // Gazeta Polska Codziennie. – 2021, nr 195, s. 11, il.

165. WÓJCIK, Teresa.: Amerykański partner PKN ORLEN / Teresa Wójcik. – 31 VIII 2021. // Tygodnik Solidarność. – 2021, nr 35, s. 30-32, il.

Podpisanie umowy o współpracy z amerykańską firmą GE Renewable Energy, producentem turbin dla morskich elektrowni wiatrowych.

166. WÓJCIK, Teresa.: Ostrołęka: decyzje GK Orlen / Teresa Wójcik. – 06 VII 2021. // Tygodnik Solidarność. – 2021, nr 27, s. 20-22, il.

Rezygnacja z budowy elektrowni węglowej w Ostrołęce, budowa elektrowni gazowo-parowej (Combined Cycle Gas Turbine - CCGT).

167. 20-lecie Fundacji ORLEN. – IX 2021. // GO!. – 2021, nr 9, s. 10-11, il.

Przemysł rolno-spożywczy

168. MAT.: Kolejny dobry rok OSM Sierpc / MAT. – 13 VII 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 89, s. 8-9, il.

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Sierpcu.

– SMÓŁKA, Bartosz.: Młyn w Wilkanowie – spotkanie z Panem Krzysztofem Gruszczyńskim = poz. 170

Spółdzielczość pracy. Rzemiosło

169. BURZYŃSKA, Karolina.: Historia, zapach, receptura... tu wcale nie chodzi o biznes / Karolina Burzyńska. – 20 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 193, dod. Tygodnik Płock, s. 7, il.

Sprzedż pieczywa własnego wyrobu przez mariawitów w celach charytatywnych.

– MAT.: Kolejny dobry rok OSM Sierpc = poz. 168

170. SMÓŁKA, Bartosz.: Młyn w Wilkanowie – spotkanie z Panem Krzysztofem Gruszczyńskim / Bartosz Smółka. – 3 IX 2021. // eWyszogrod.pl. – 2021, nr 79, s. 4, il.

171. TEMP CZYK, Sebastian.: Guzikarstwo niciane w okolicach Wyszogrodu na początku XX w. / Sebastian Tempczyk. – 11 VIII 2021. // eWyszogrod.pl. – 2021, nr 78, s. 5, il.

Rolnictwo

– (kw.): Laureaci i wyróżnieni z regionu płockiego = poz. 206

– **Więś Mazowiecka** = poz. 51

172. AMBROZIAK, Mariusz.: Obchody 40-lecia NSZZ RI Solidarność w Iłowie / Mariusz Ambroziak. – VIII 2021. // Gazeta Samorządność (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 58, s. 14, il.

173. KOWALEWSKA, Magdalena.: Wybrano najlepszych na Mazowszu!: Agroliga 2021 / Magdalena Kowalewska, Wojciech Asiński. – IX 2021. // Więś Mazowiecka. – 2021, nr 9, s. 4-6, il.

Gala wręczenia nagród w Mszczonowie.

– MAT.: Gminne Dożynki w Zawidzu 2021 = poz. 197

– MAT.: Żeby nigdy chleba nie zabrakło na naszych stołach = poz. 198

Hodowla

– KOWALEWSKA, Magdalena.: Wybrano najlepszych na Mazowszu! = poz. 173

Leśnictwo. Łowiectwo

174. (KW).: Leśnik z bliska : las mają we krwi... / (kw). – 14 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 37, s. 13, il.

Praca zawodowa leśników regionu płockiego.

175. (KW).: Poznaj swój las: co wiesz o lasach w swojej okolicy / (kw). – 14 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 37, s. 12, il. Nadleśnictwo Gostynin, Łąck oraz Płock.

176. WASIAK, Jan.: O Kole łowieckim „Kniaź” w Płocku słów kilka 1898-2003 / Jan Wasiak. – Płock: [b.w.], 2005, właściwa 2021. – ok. 200 stron: ilustracje; 21 cm.

Również: Płockie Towarzystwo Racjonalnego Planowania

Handel. Usługi

– **Pierwszy „ORLEN w ruchu” już otwarty** = poz. 163

Gastronomia

– BARSKA, Sylwia.: Ocena kondycji finansowej wybranych płockich restauracji w dobie koronawirusa w latach 2019–2020 w świetle badań własnych = poz. 177

– (kw.): Laureaci i wyróżnieni z regionu płockiego = poz. 206

Finanse. Budżet

177. BARSKA, Sylwia.: Ocena kondycji finansowej wybranych płockich restauracji w dobie koronawirusa w latach 2019–2020 w świetle badań własnych / Sylwia Barska. – 2021. // Nauki Ekonomiczne. – T.34 (2021), s. 128-148, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Stawiamy na sport i rekreację = poz. 201

– MARCINIĄK, Jola.: Tylko w 2020 roku przybyło 52 milionerów = poz. 193

– MAT.: Absolutorium dla wójta gminy Rościszewo = poz. 208

Komunikacja. Transport. Łączność

178. BURZYŃSKA, Karolina.: Było pismo z Orłenu, ale...: co dalej z trasą S10? / Karolina Burzyńska. – 13 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 187, dod. Tygodnik Płock, s. 1, il.

– LEWANDOWSKA, Anna.: Chcę się dzielić moją kolekcją = poz. 236

179. LEWANDOWSKA, Anna.: O 4,6 km bliżej do spokoju / Anna Lewandowska. – 27 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 199, dod. Tygodnik Płock, s. 9, il.

Budowa obwodnicy Gąbina.

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

– GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Pożary w Bodzanowie w sierpniu 1930 r. = poz. 123

– (jac.): Kiedyś cmentarz, dziś osiedle = poz. 287

180. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Budujemy ofertę miasta atrakcyjnego dla młodych osób / Andrzej Nowakowski; rozmawiał Janusz Król. – 03 VII 2021. // Wspólnota. – 2021, nr 13, s. 1, 16-18, il., fot.

Rozmowa z prezydentem Płocka - Andrzejem Nowakowskim.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

– BURZYŃSKA, Karolina.: Kochał ludzi i zwierzęta = poz. 101

– DRAGAN, Wanda.: Iłów wspomina panią Karolinę Kaczorowską = poz. 79

– OLECHNOWICZ, Paweł.: (Nie)bezpieczeństwo energetyczne państwa = poz. 160

– ZYGNER, Leszek.: Wybór dokumentów Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie i Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989) ze zbiorów Archiwum Akt Nowych w Warszawie = poz. 130

– HELBIN, Aleksandra.: Czempion na miarę wyzwań = poz. 148

– **Orlen** i **Lotos**: trudna fuzja = poz. 161

Unia Europejska. Fundusze wspólnotowe

181. **Perty** Mazowska VI: fundusze europejskie w obiektywie: lider zmian = Pearls of Mazovia VI : european funds through the lens: leader of change / tłumaczenie supertłumacz.pl. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2021. – 175, [1] strona: ilustracje kolorowe; 21 cm.
Na książce błędny ISBN. – Tekst równoległy w języku polskim i angielskim.

Organizacje społeczne

- AS.: Co Tatarzy robili w Płocku? I dlaczego warto upamiętnić ułanów? = poz. 121
182. **GŁOWACKA, Aleksandra.**: Koło TiFC relacjonuje... / Aleksandra Głowacka. – IX 2021. // Wiadomości Sannickie. – 2021, nr 1(15), s. 40-48, il.
- Koło Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Sannikach.
183. **JAKUBIAK, Krzysztof.**: Krzysztof Jakubiak – ambasador aktywności fizycznej / Krzysztof Jakubiak; rozmowę przeprowadził Bartosz Smółka. – 3 IX 2021. // eWyszogrod.pl. – 2021, nr 79, s. 7, il.
184. **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.**: Zakotwaczyliśmy tutaj na dobre: dzieci z Wileńszczyzny na wakacjach w Płocku / Teresa Radwańska-Justyńska. – 17 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 33, s. 9, il.
- Działania Fundacji „Cokolwiek czyniliście” dla Polaków z Wileńszczyzny.
– 20-lecie Fundacji ORLEN = poz. 167

Harcerstwo

- BURZYŃSKA, Karolina.: Tajemnica poduszki z Krzyżem Walecznych = poz. 116
185. **CHOJNACKI, Jan (1923-).**: W harcerskim Ogrodzie Przepiękności / hm. Jan Józef Chojnacki; pod redakcją Stanisława Jana Dąbrowskiego. – [Lublin]: [Związek Harcerstwa Polskiego. Komenda Chorągwi w Lublinie], 2021. – 760 stron: faksymilia, fotografie, ilustracje, portrety; 25 cm.
- Miejsce wydania i nazwa wydawcy na podstawie serwisu e-ISBN. ISBN 978-83-915224-4-8 (oprawa twarda)
186. **Sztandar** dla harcerzy. – 2021. // Nasza Gmina. – 2021, nr 3(40), s. 6, il.
- Uroczystość wręczenia sztandaru Bractwu Harcerskiej Bandery w Maszewie Dużym.

Polityka społeczna

- **Budżet** Obywatelski Płocka = poz. 202
- LEWANDOWSKA, Anna.: O 4,6 km bliżej do spokoju = poz. 179
187. **Mazowiecki** Barometr Ubóstwa i Wykluczenia Społecznego: [dokument elektroniczny]. – 2021. // Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej. – 2021, nr 1, s. 10-26, il.
- Dane za 2020 rok.
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Budujemy ofertę miasta atrakcyjnego dla młodych osób = poz. 180
188. **Zasoby** pomocy społecznej i instytucji aktywnej integracji: [dokument elektroniczny]. – 2021. // Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej. – 2021, nr 1, s. 10-26, il.
- Dane za 2020 rok.

Praca. Bezrobocie

- **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 5
- BURZYŃSKA, Karolina.: Historia, zapach, receptura = poz. 169
189. **(GCZ).**: Praca dla niepełnosprawnych / (gcz). – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 5, il.
- Zakład Aktywności Zawodowej w Płocku.
- KARWACKA, Ewelina.: Trudne rozmowy na Winiarach = poz. 217

- OPALIŃSKI, Tomasz.: Mariawici – dobro w genach = poz. 191
- OSTROWSKI, Michał.: Generałowie zeszli do okopów = poz. 220

Opieka społeczna

- **Budynek** po byłej szkole podstawowej w Ostrowach na nowo tętni życiem = poz. 131
- BURZYŃSKA, Karolina.: Historia, zapach, receptura = poz. 169
- KINALSKA, Eliza.: „Wesołe babeczki” z Borowic na szczycie podium = poz. 306
190. **MAT.**: Dom w Ostrowach, który stał się małym wielkim światem dla niepełnosprawnych / MAT. – 31 VIII 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 92, s. 1, 8-9, il.
- Otwarcie Środowiskowego Domu Samopomocy i Warsztatu Terapii Zajęciowej w Ostrowach.
191. **OPALIŃSKI, Tomasz.**: Mariawici – dobro w genach / Tomasz Opaliński. – VIII 2021. // Mazowsze. Serce Polski. – 2021, nr 8, s. 14-17, il.
192. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Miłosierdzie po prostu: jak kiedyś pomagano w Płocku / Włodzimierz Piętko. – 11 IV 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 14, dod. Gość Płocki, nr 14/627, s. VII, il.
- Dot. kroniki prowadzonej przez siostrę Stefanę Głodowską, w której opisuje stan ubóstwa w międzywojennym Płocku.
– 20-lecie Fundacji ORLEN = poz. 167

Związki zawodowe

- AMBROZIAK, Mariusz.: Obchody 40-lecia NSZZ RI Solidarność w Iłowie = poz. 172
- BURZYŃSKA, Karolina.: Kochał ludzi i zwierzęta = poz. 101
- GÓRSKA, Ewa.: Patriotyczna sztafeta pokoleń = poz. 90
- GRACZYK, Roman.: Dzienniki internowania: Drawicz, Kuczyński, Mazowiecki = poz. 85
- KARWACKA, Ewelina.: Trudne rozmowy na Winiarach = poz. 217
- OSTROWSKI, Michał.: Generałowie zeszli do okopów = poz. 220

Zagadnienia socjologiczne

- BURZYŃSKA, Karolina.: Jacy jesteście, młodzi płocczanie? = poz. 227
- **Demografia** w gminach i powiatach województwa mazowieckiego = poz. 111
- HOLLENDER, Barbara.: Kino nie zamierza być obojętne = poz. 281
- LEWANDOWSKA, Anna.: Nasz chłopak = poz. 57
- MARCINIAK, Jola.: Foodtrucki kością niezgody = poz. 207
193. **MARCINIAK, Jola.**: Tylko w 2020 roku przybyło 52 milionów: przed rokiem pisaliśmy o 184 bogatych płocczanach, a teraz... / Jola Marciniak. – 13 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 28, s. 5, il.
- MAT.: Gala Dla Życia, podziękowaniem za walkę z COVID-19 = poz. 209
- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Zakotwaczyliśmy tutaj na dobre = poz. 184

Patologia społeczna

- HOLLENDER, Barbara.: Kino nie zamierza być obojętne = poz. 281
194. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Chodzi o prawdę i uzdrowienie: wobec nadużyć seksualnych / Włodzimierz Piętko. – 4 VII 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 26, dod. Gość Płocki, nr 26/639, s. V, il.
- Dot. raportu o nadużyciach seksualnych księży wobec nieletnich na terenie diecezji płockiej.

Uroczystości. Obchody. Miejsca pamięci narodowej

- DOBACZEWSKI, Hubert.: Wiadomo, kto manipuluje = poz. 272
- DRAGAN, Wanda.: Koncert w Iłowie ku czci Prymasa Wyszyńskiego = poz. 284
- (eg): Ośrodek CBA w Lucieniu = poz. 214
- 195. (EG):** Pamięć o zgładzonych Żydach: uroczystości w Chelmie nad Nerem / (eg). – 14 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 37, s. 14, il.
- M.in. okupacja hitlerowska w Gostyninie.
- (jac): Kosztował ponad 20 milionów... = poz. 117
- KACPRZAK, Michał.: Ma w sobie coś, co zostaje w człowieku = poz. 232
- 196. KUNAVAR, Marta:** Harcerski apel, kwiaty i wspólne śpiewanie: w 77. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego / Marta Kunavar. – 3 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 31, s. 13, il.
- Obchody rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego w Płocku.
- 197. MAT:** Gminne Dożynki w Zawidzu 2021 / MAT. – 14 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 93, s. 1, 6-7, il.
- 198. MAT:** Żeby nigdy chleba nie zabrakło na naszych stołach / MAT. – 31 VIII 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 92, s. 1, 4-5, il.
- Powiatowo-Gminne Dożynki w Mochowie.
- 199. Pamięć** o chlubnych wydarzeniach. – X 2021. // MiastO!Żyje Informator Społeczny. – 2021, nr 6, s. 28-29, il.
- Mural „Płock Miasto Bohater” oraz ściana budynku tzw. „świadek” przy ul. 1 Maja.
- Zawiera tekst z tablicy informacyjnej na budynku przy ul. 1 Maja 9.
- 200. Uroczystości** odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej społeczności żydowskiej / opracowanie W. Olszewski. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 2-3, s. 36-37, il.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja terenowa

- 201. CZAJKOWSKI, Grzegorz:** Stawiamy na sport i rekreację: Mazowiecki Instrument Wsparcia Infrastruktury Sportowej Mazowsze 2021 / Grzegorz Czajkowski. – VII 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 7(146), s. 2, il.

Samorząd terytorialny

- (mw): Setki osób na pogrzebie starosty w katedrze płockiej = poz. 58
- ADAMKOWSKI, Arkadiusz.: Taki młody już nie jestem = poz. 55
- 202. Budżet** Obywatelski Płocka. – III 2021. // MiastO!Żyje Informator Społeczny. – 2021, nr 5, s. 4-34, il.
- Dziesiąta edycja Budżetu Obywatelskiego Płocka.
- 203. BURZYŃSKA, Karolina:** Młody, ale już doświadczony: powiat płocki / Karolina Burzyńska. – 24 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 223, dod. Tygodnik Płock, s. 1, fot.
- Nowy starosta powiatu płockiego – Sylwester Ziemkiewicz.
- BURZYŃSKA, Karolina.: Odkrywamy to, co zapomniane = poz. 74
- 204. BURZYŃSKA, Karolina:** Oto nowy stadion Wisły / Karolina Burzyńska. – 23 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 169, dod. Tygodnik Płock, s. 1, il.
- BURZYŃSKA, Karolina.: Prezes Orleń w gościnie u prezydenta Płocka = poz. 138
- BURZYŃSKA, Karolina.: Tamtego dnia wiele serc pękło na miliardy kawałków = poz. 56
- DANIELUK, Jacek.: Straty finansowe liczone są w milionach złotych = poz. 108
- DĄBROWSKI, Piotr.: Nigdy nie zapomnę tej chwili = poz. 68

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: To jest sztafeta pokoleń = poz. 72
- 205. (JBN):** Sylwester Ziemkiewicz nowym starostą: XVIII Sesja Rady Powiatu Płockiego / (jbn). – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8 (147), s. 1, il.
- KARWACKA, Ewelina.: Piotr Gryszpanowicz Płocczaninem Roku 2020! = poz. 75
- 206. (KW):** Laureaci i wyróżnieni z regionu płockiego: chleb, ciastka, olej... / (kw). – 24 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 34, s. 15, il.
- Laureaci z 2013 i 2021 roku.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Nasz chłopak = poz. 57
- LEWANDOWSKA, Anna.: O 4,6 km bliżej do spokoju = poz. 179
- 207. MARCINIAK, Jola:** Foodtruckerzy kością niezgody: mieszkańcy Studzieńca o pomoc proszą urzędników i... Tygodnik Płocki / Jola Marciniak. – 31 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 35, s. 8, il.
- 208. MAT:** Absolutorium dla wójta gminy Rościszewo / MAT. – 13 VII 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 89, s. 7, il.
- 209. MAT:** Gala „Dla Życia” podziękowaniem za walkę z COVID-19 / MAT. – 28 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 94, s. 5, il.
- MURAWSKI, Jarosław.: Nigdy nie mówię „nigdy” = poz. 89
- **Na tropie** miejskich inwestycji = poz. 133
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Budujemy ofertę miasta atrakcyjnego dla młodych osób = poz. 180
- 210. NOWAKOWSKI, Andrzej:** Jest gotowość do współpracy z Orlenem / Andrzej Nowakowski; rozmawiała Janina Blikowska. – 27 IX 2021. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 225, s. R3, fot.
- Rozmowa z prezydentem Płocka.
- **Przyjacielu**, Druhu, Szefie, Dobry Człowieku = poz. 59
- SOBOCIŃSKA, Wiktoria.: Mariusz Bieniek – człowiek, o którym nie zapomnimy = poz. 60
- SOKOLNICKI, Michał.: Żydowska gmina wyznaniowa oraz rabinat w międzywojennym Płocku = poz. 300
- STACHURSKA, Agnieszka.: Tragedia na Wiśle. Starosta płocki wpadł do rzeki, nie wypłynął... = poz. 216
- STANUSZKIEWICZ, Blanka.: Odszedł starosta, przyjaciel, dobry człowiek = poz. 61
- STANUSZKIEWICZ, Blanka.: Żegnaj starosto, przyjacielu, męzu... = poz. 62
- 211. ŚLUSARSKA, I.:** Zarząd Powiatu Gostynińskiego otrzymał absolutorium za 2020 rok / I. Ślusarska. – VII 2021. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2021, nr 29, s. 2-5, il.
- **Wykaz** inwestycji zrealizowanych przez Samorząd Miasta i Gminy Sanniki w latach 2018-2020 z wykorzystaniem funduszy własnych i zewnętrznych w tym ze środków pochodzących z UE = poz. 135

Sądownictwo. Prokuratura

- 212. Diecezja** Płocka rozlicza się z trudną przeszłością: ukazał się raport o nadużyciach seksualnych popełnionych przez duchownych na małoletnich / opracowanie BeeS. – 6 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 27, s. 5, il.
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Chodzi o prawdę i uzdrowienie = poz. 194

Więziennictwo

- 213. BURZYŃSKA, Karolina:** Nowe pawilony mieszkalne i hala za murami: plany płockiego zakładu karnego / Karolina Burzyńska. – 06 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 181, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.
- Inwestycje na terenie byłego Przedsiębiorstwa Przemysłu Metalowego i przeznaczonej do rozbiórki kamienicy przy ul. Misjonarskiej 5.

— GRACZYK, Roman. Dzienniki internowania: Drawicz, Kuczyński, Mazowiecki = poz. 85

Bezpieczeństwo publiczne. Policja

214. (EG): Ośrodek CBA w Lucieniu: otrzymał imię Lecha Kaczyńskiego / (eg). – 21 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 38, s. 10, il.

Uroczystość nadania patrona ośrodkowi w Lucieniu z udziałem Prezydenta RP Andrzeja Dudy.

215. OBCZYŃSKI, Cezary: Mniej brawury, więcej rozsądku!: ratownicy Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego apelują / Cezary Obczyński, Piotr Lisowski rozmowę przeprowadziła Teresa Radwańska-Justyńska. – 3 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 31, s. 6, il.

Rozmowa z Cezarym Obczyńskim oraz Piotrem Lisockim z Płockiego Rejonowego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. – PIĘTKA, Włodzimierz.: Chodzi o prawdę i uzdrowienie = poz. 194

— (sm): W Płocku działa Straż Narodowa = poz. 299

216. STACHURSKA, Agnieszka: Tragedia na Wiśle. Starosta płocki wpadł do rzeki, nie wypłynął... / Agnieszka Stachurska. – 26 VIII 2021. // PetroNews. – 2021, nr 16, s. 1, 2, il.

IX. WOJSKO

— ŻUŁAWNIK, Mariusz.: Tadeusz Zygmunt Jeziorowski = poz. 76

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

— KARWACKA, Ewelina.: Piotr Gryszpanowicz Płocczaninem Roku 2020! = poz. 75

217. KARWACKA, Ewelina: Trudne rozmowy na Winiarach: protest w szpitalu wojewódzkim / Ewelina Karwacka. – 17 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 217, dod. Tygodnik Płock, s. 1, il.

Wypowiedzenie umowy o pracę przez 21 lekarzy szpitala wojewódzkiego w Płocku.

218. MAKÓWKA, Robert: Takiego obrazka nigdy wcześniej w Sierpcu się nie widywało / Robert Makówka, rozmowę przeprowadziła Teresa Radwańska-Justyńska. – 6 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 27, s. 19, il.

Funkcjonowanie szpitala w Sierpcu (czasowo jednoimiennego) podczas pandemii koronawirusa.

— OBCZYŃSKI, Cezary.: Mniej brawury, więcej rozsądku! = poz. 215

219. OBRĘBSKI, Mariusz: Wywiad: Chirurgia w sierpeckim szpitalu / Mariusz Obrębski; rozmowę przeprowadziła Anna Matuszewska. – 10 VIII 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 91, s. 1, 6, il.

220. OSTROWSKI, Michał: Generałowie zesłali do okopów / Michał Ostrowski; rozmawiała Ewelina Karwacka. – 17 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 217, dod. Tygodnik Płock, s. 3, il.

Rozmowa z zastępcą ordynatora oddziału nefrologicznego szpitala wojewódzkiego w Płocku o proteście lekarzy.

— WANECKI, Jarosław.: Barbara Kacer (1935–2021) = poz. 78

221. WIŚNIEWSKI, Michał: Lekarze o dramatycznej sytuacji: Szpital funkcjonuje tylko dzięki koleżeńskiej solidarności / Michał Wiśniewski. – 17 IX 2021 // Wiadomości PortalPłock. – 2021, nr 46, s. 6-7, il.

Warunki i jakość pracy w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Płocku.

— KOSTUN, Izabela.: Logopedia = poz. 229

Higiena. Epidemiologia

— BARSKA, Sylwia.: Ocena kondycji finansowej wybranych

płockich restauracji w dobie koronawirusa w latach 2019–2020 w świetle badań własnych = poz. 177

— (jac): Kiedys cmentarz, dziś osiedle = poz. 287

— MAKÓWKA, Robert.: Takiego obrazka nigdy wcześniej w Sierpcu się nie widywało = poz. 218

222. RZADKOWOLSKA, Katarzyna: Zachowania żywieniowe studentów w czasie nauki zdalnej / Katarzyna Rzadkowolska. – 2021. // Społeczeństwo, Edukacja, Język. – T. 14/1 (2021), s. 281-298

Bibliografia. – Streszczenie w języku angielskim.

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Szkolnictwo wyższe

— WYRĘBKOWSKI, Michał.: Kierunek – University of Pennsylvania = poz. 106

Mazowiecka Uczelnia Publiczna

— RZADKOWOLSKA, Katarzyna.: Zachowania żywieniowe studentów w czasie nauki zdalnej = poz. 222

Politechnika Warszawska

223. KEMPA, Janusz: Niech fizyki uczy fizyk, matematyki – matematyk / Janusz Kempa; rozmowę przeprowadziła Teresa Radwańska-Justyńska. – 27 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 30, s. 6, il.

Rozmowa z doktorem habilitowanym Januszem Kempą, emerytowanym wykładowcą płockiej Filii Politechniki Warszawskiej, opiekunem licealistów i studentów w konkursach m. in. CERN.

— (red.): Zasłużony dla płockiej politechniki = poz. 64

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

— CHMIELEWSKA, Maria.: Odszedł prof. Józef Pólturzycki = poz. 94

— (red.): Zasłużony dla płockiej politechniki = poz. 64

Organizacje naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

224. AM.: Docenione przez UNESCO / am. – 8 VIII 2021. // Gość Niedzielnny. – 2021, nr 31, dod. Gość Płocki, nr 31/644, s. III, il.

Atlas Radziwiłłowski ze zbiorów TNP na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO.

225. CZAJKOWSKI, Grzegorz: Skarb TNP został doceniony / Grzegorz Czajkowski. – VII 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 7(146), s. 5, il.

Atlas Radziwiłłowski ze zbiorów TNP na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO.

226. WRÓBEL, Maciej: Społeczny ruch naukowy w procesie zmiany: konferencja zamykająca obchody 200-lecia TNP / Maciej Wróbel. – VII-IX 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 3/268, s. 53-54, il.

Oświata. Zagadnienia ogólne

227. BURZYŃSKA, Karolina: Jacy jesteście, młodzi płocczanie?: sondaż / Karolina Burzyńska. – 02 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 151, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Omówienie raportu „Badanie wartości i potrzeb młodzieży w powiecie płockim” opracowanego przez analityków Instytutu Badawczego Kantar Polska przy współpracy z płocką delegaturą Kuratorium Oświaty.

228. (GCZ): Otwarcie poradni coraz bliżej / (gcz). – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 5, il.

Dot. Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 1.

229. KOSTUN, Izabela: Logopedia / Izabela Kostun. – [Kraków]:

Ridero, 2021. – 102 strony; 22 cm.

Miejsce wydania na podstawie serwisu e-ISBN.

ISBN 978-83-8245-802-2 (oprawa twarda)

– NYCEK, Jan Bolesław.: Żegnaj Przyjacielu = poz. 97

Szkolnictwo podstawowe

230. BASKA, Agnieszka.: Dobre praktyki wykorzystania Web 2.0 i TIK w edukacji wczesnoszkolnej / Agnieszka Baska. – VII-IX 2021. // Meritum. – 2021, nr 3, s. 37-42, il.

Artykuł zawiera „Scenariusz zajęć rewalidacyjnych usprawniających koncentrację, uwagę, koordynację wzrokowo-ruchową ucznia z autyzmem, klasa II szkoły podstawowej”.

Szkolnictwo ogólnokształcące

231. BURZYŃSKA, Karolina.: Które płockie szkoły najlepsze?: a gdzie zdało tylko 6 proc. maturzystów? / Karolina Burzyńska. – 09 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 157, dod. Tygodnik Płock, s. 6-7, il.

232. KACPRZAK, Michał.: Ma w sobie coś, co zostaje w człowieku...: Małachowianka. 100-lecie nadania szkole imienia / Michał Kacprzak; rozmawiała Anna Lewandowska. – 24 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 223, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

Sesja naukowa, promocja książki i odsłonięcie pomnika Stanisława Małachowskiego z okazji 100. rocznicy nadania imienia Marszałka Stanisława Małachowskiego II. Gimnazjum Polskiemu w Płocku.

Zawiera rec. książki: II Gimnazjum Polskie w Płocku 1915-1921 czyli jak powstała Małachowianka / Michał Kacprzak. – Płock, 2021.

– KEMPA, Janusz.: Niech fizyki uczy fizyk, matematyki – matematyk = poz. 223

233. RAD.: Małachowski stanął przed swoją szkołą: ważne wydarzenie dla nauczycieli, uczniów i absolwentów / rad. – 28 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 39, s. 11, il.

Pomnik Stanisława Małachowskiego przed płocką „Małachowianką”.

– WYRĘBKOWSKI, Michał.: Kierunek – University of Pennsylvania = poz. 106

– BURZYŃSKA, Karolina.: Które płockie szkoły najlepsze?: a gdzie zdało tylko 6 proc. maturzystów? = poz. 231

Szkolnictwo specjalne

234. Mural przyjaźni. – X 2021. // MiastO!Żyje Informator Społeczny. – 2021, nr 6, s. 27, il.

Mural upamiętniający Stanleya Podzielińskiego i współpracę z Fort Wayne w Stanach Zjednoczonych.

Szkolnictwo artystyczne

– RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Dziewczyna z trąbką podbija Europę = poz. 277

Kształcenie ustawiczne

– BURZYŃSKA, Karolina.: Które płockie szkoły najlepsze?: a gdzie zdało tylko 6 proc. maturzystów? = poz. 231

Kultura

– BOGUĆKA, Agnieszka.: Potrójna stolica = poz. 115

– CZERWONKA, Paweł.: Pierwszy raport z działalności sponsorującej ORLENU = poz. 139

– **MiastO!Żyje** = poz. 29

Towarzystwa regionalne

– **Uroczyste** otwarcie Izby Pamięci Felicjana Składkowskiego = poz. 96

Domy kultury

– KORDALA, Tomasz.: Z żałobnej karty – śp. Zbigniew Mielczarek = poz. 87

– **Pogrzeb** Wojciecha Wiśniewskiego = poz. 102

Imprezy kulturalne

– ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Sierpeckie muzeum skończyło 50 lat = poz. 251

235. Kalendarium: kalendarium selektywne za miesiące czerwiec-sierpień 2021 r. / opracowanie Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc. – 1 X 2021. // Nasz Sierpc. – 2021, nr 3, s. 45-47. – (Kalendarium)

Ważniejsze wydarzenia w Sierpcu od czerwca do sierpnia 2021 r.

236. LEWANDOWSKA, Anna.: Chcę się dzielić moją kolekcją: Jarmark Tumski / Anna Lewandowska. – 03 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 205, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, fot., il. Nowy album Ryszarda Rzymkowskiego zawierający fotografie z czasów wojny polsko-bolszewickiej i obrony Płocka w 1920 r.

237. STANUSZKIEWICZ, Blanka.: A myśmy wyrosli z wierzbami nad Wisłą: na ludową nutę... wielki jubileusz w płockim teatrze / Blanka Stanuszkiewicz. – 14 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 37, s. 6, il.

Uroczyste obchody 25-lecia istnienia Zespołu Pieśni i Tańca „Wiśła”.

– wp.: Historia pod chmurką = poz. 77

Muzealnictwo

Muzeum Mazowieckie

238. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Muzealny ewenement na krajową skalę / Grzegorz Czajkowski. – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 5, il.

Otwarcie stałej ekspozycji „Sztuka dwudziestolecia międzywojennego – art déco” w Muzeum Mazowieckim.

– KORDALA, Tomasz.: Z żałobnej karty - śp. Zbigniew Mielczarek = poz. 87

239. KOWALCZYK, Zofia.: Od A jak art déco do Z jak zobacz: alfabet nowoczesności / Zofia Kowalczyk. – 03 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 205, dod. Tygodnik Płock, s. 2, il.

Wystawa „Sztuka dwudziestolecia międzywojennego - art deco” w Muzeum Mazowieckim.

240. KOWALCZYK, Zofia.: Zachwycające art déco! Muzeum Mazowieckie w Płocku proponuje / Zofia Kowalczyk. – 27 VIII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 199, dod. Tygodnik Płock, s. 11, il.

Wystawa „Sztuka dwudziestolecia międzywojennego - art deco” w Muzeum Mazowieckim.

241. (LESZ).: Publikacja o generale Piotrze Bontemps: rodowity paryzanin, wierny żołnierz Napoleona / (lesz). – 14 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 37, s. 20, il.

Zakończenie projektu „Zapomniany generał Wojska Polskiego Piotr Bontemps (1787–1840)”.

242. LEWANDOWSKA, Anna.: Wspaniałe art déco / Anna Lewandowska. – 08 IX 2021. // Gazeta Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2021, nr 209, s. 16-17, il.

Wystawa „Sztuka dwudziestolecia międzywojennego - art deco”.

243. MAŁECKA, Agnieszka.: Złote dwudziestolecie: kultura w regionie / Agnieszka Małeczka. – 19 IX 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 37, dod. Gość Płocki, nr 37/650, s. VI, il.

Stała ekspozycja art déco w Muzeum Mazowieckim.

244. Płoczczenie i ich miasto na dawnych pocztówkach. – Płock: Muzeum Mazowieckie, [2021]. – Teka (14 kart); 11x16 cm.

Pocztówki ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

245. SOBIERAJ, Leonard.: Wielki powrót art déco / Leonard Sobieraj, rozmowę przeprowadziła Lena Szatkowska. – 31 VIII

2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 35, s. 23, il.
Rozmowa z dyrektorem Muzeum Mazowieckiego w Płocku, Leonardem Sobierajem.

246. STACHURSKA, Agnieszka.: Czerwony kabriolet, obraz tempickiej i kino Odeon – wystawa płockiego muzeum już otwarta / Agnieszka Stachurska. – 9 IX 2021. // PetroNews. – 2021, nr 17, s. 4, il. – (ORLEN Blisko Ludzi)

Wystawa „Sztuka dwudziestolecia międzywojennego – art deco”.

247. STOŁOSKA-FUZ, Katarzyna.: Płock wielokulturowy / Katarzyna Stołoska-Fuz. – VIII 2021. // Biuletyn Muzealny. – 2021, nr 56, s. 5, il.

Wystawa prezentująca Płock jako miasto wielu wyznań.

248. SZATKOWSKA, Lena.: Ekspozycja art-déco w Muzeum Mazowieckim już otwarta / Lena Szatkowska. – 7 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 36, s. 5, il.

Uroczyste otwarcie wystawy.

249. „Sztuka dwudziestolecia międzywojennego – art déco”. – 31 VIII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 35, s. 24-25, il.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

250. ASZTEMBORSKI, Jarosław.: Sierpeckie muzeum skończyło 50 lat / Jarosław Asztemborski, Justyna Cieszyńska, Joanna Szewczykowska. – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 10, il.

Świętowanie 50. rocznicy powstania Muzeum Wsi Mazowieckiej.

251. MAT.: Jubileuszowa gala Muzeum / MAT. – 14 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 93, s. 12-13, il.

Gala z okazji 50-lecia Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

252. MAT.: Jubileuszowa publikacja Muzeum / MAT. – 14 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 93, s. 16, il.

„50 lat Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu”.

253. MAT.: Żniwa w skansenie / MAT. – 10 VIII 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 91, s. 11, il.

254. MS.: Złoty jubileusz: Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu / (oprac. MS). – 23 IX 2021. // Gazeta Polska Codziennie. – 2021, nr 193, s. 12-13, il.

255. MUZEUM WSI MAZOWIECKIEJ (Sierpc).: Wiatrak z Zalesia w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu / Robert Rumiński, Ewa D. Rutkowska. – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2021. – 48, [6] stron: ilustracje kolorowe; 23 cm.
ISBN 978-83-63381-22-6

256. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: 50 lat sierpeckiego muzeum : wszystko zaczęło się od rzeźby... / Teresa Radwańska-Justyńska. – 21 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 38, s. 11, il.

Wydarzenia towarzyszące uroczystym obchodom 50-lecia działalności Muzeum Wsi Mazowieckiej.

257. RZESZOTARSKI, Jan.: 50 lat sierpeckiego muzeum / Jan Rzeszotarski. – 14 IX 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 93, s. 1, 10-11, il.

Sport. Kultura fizyczna

– BURZYŃSKA, Karolina.: Oto nowy stadion Wisły = poz. 204
– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Stawiamy na sport i rekreację = poz. 201

– CZERWONKA, Paweł.: Pierwszy raport z działalności sponsoringowej ORLENU = poz. 139

– JAKUBIAK, Krzysztof.: Krzysztof Jakubiak – ambasador aktywności fizycznej = poz. 183

– Jol.: Podsumowanie w kategorii sport i turystyka = poz. 305

– **Kalendarium** = poz. 235

258. SEKULSKI, Łukasz.: Na boisku jak ryba w wodzie / Łukasz Sekulski; rozmawiał Maciej Wąsowski. – 27 VIII 2021. // Przegląd Sportowy. – 2021, nr 199, s. 20, il.

Rozmowa z piłkarzem Wisły Płock, płocczaninem Łukaszem Sekulskim.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Życie literackie

259. LEWANDOWSKA, Anna.: To są moje mroczne klimaty: nowa książka Jacka Ostrowskiego / Anna Lewandowska. – 09 VII 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 157, dod. Tygodnik Płock, s. 4, fot., il.

Zawiera recenzję książki: Katharsis / Jacek Ostrowski. – Warszawa, 2021.

Poezja

260. KOSTUN, Izabela.: Dziecko szczęścia / Izabela Kostun. – [Kraków]: Ridero, 2021. – 49 stron; 21 cm.

Miejsce wydania na podstawie serwisu e-ISBN.

ISBN 978-83-8245-779-7 (oprawa miękka)

261. ŁĘCKI, Wojciech (1948-).: Chwile / Wojciech Łęcki. – Konin: Wydawnictwo Psychoskok, 2021. – 108 stron; 20 cm.

ISBN 978-83-8119-814-1

262. ŁĘCKI, Wojciech (1948-).: Życie za bezcen / Wojciech Łęcki. – Konin: Wydawnictwo Psychoskok, 2021. – 106 stron; 20 cm.

ISBN 978-83-8119-855-4

263. SZULIŃSKA, Maria Anna.: Cztery strony nieba / Maria Anna Szulińska; wybór, układ wierszy i redakcja Anna Kühn-Cichocka. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2021. – 53, [3] strony: ilustracje; 20 cm.

ISBN 978-83-64825-84-2

264. WŁOCHOWSKA, Anna (1953-).: Promenada czasu / Anna Włochowska. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2021. – 97, [5] stron: ilustracje; 20 cm.

ISBN 978-83-64825-82-8

Proza

265. KOSTUN, Izabela.: Epoki literackie / Izabela Kostun. – [Kraków]: Ridero, 2021. – 56 stron; 21 cm.

Miejsce wydania na podstawie serwisu e-ISBN.

ISBN 978-83-8245-808-4

– LEWANDOWSKA, Anna.: To są moje mroczne klimaty = poz. 259

266. OSTROWSKI, Jacek (1957-).: Katharsis / Jacek Ostrowski. – Wydanie pierwsze. – Warszawa: Skarpa Warszawska, 2021. – 333, [1] stron; 21 cm.

ISBN 978-83-66939-21-9

XIV. SZTUKA

Architektura. Konserwacja zabytków. Pomniki

– BIERNACKA, Paulina.: Mazowieckie fundacje artystyczne Andrzeja Noskowskiego na przykładzie renesansowej przebudowy kościoła kolegiackiego pw. Zwiastowania NMP w Pułtusku = poz. 120

267. BURZYŃSKA, Karolina.: List z przeszłości hen wysoko nad miastem... / Karolina Burzyńska. – 30 VII 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 175, dod. Tygodnik Płock, s. 4, il.

Odkrycie kapsuły czasu z początku XX w. podczas remontu kopuły katedry płockiej w 2021 r.

– KACPRZAK, Michał.: Ma w sobie coś, co zostaje w człowieku = poz. 232

– rad.: Małachowski stanął przed swoją szkołą = poz. 233

– rad.: Remont i sensacyjne odkrycie = poz. 296

268. SZCZEPAŃSKI, Janusz.: [Dwory i pałace ziemi gostynińskiej -recenzja] / Janusz Szczepański. – VII-IX 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 3/268, s. 49-52, il.

Zawiera rec. książki: Dwory i pałace ziemi gostynińskiej / Marian Chudzyński. – Gostynin, 2021.

Malarstwo. Galerie

– BRUDNOWSKI, J.: Powiatowy Kącik Artystyczny = poz. 83

269. BURZYŃSKA, Karolina.: Akcja w stylu Banksy'ego: nasze koty na całym świecie / Karolina Burzyńska. – 17 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 217, dod. Tygodnik Płock. s. 6, il.

Płockie „koty” i kolaż „Babskie lato. Płótno na płótnie 2021” wykonane przez płockich artystów Inko i Gnito.

– ŁAKOMSKI, Mirosław.: Plakat musi zawierać tajemnicę = poz. 82

– Mural przyjaźni = poz. 234

– Pamięć o chlubnych wydarzeniach = poz. 199

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Porzucone pędzle mistrza = poz. 86

270. PŁOCKA GALERIA SZTUKI.: Przestrzeń czasu, widzieć: publikacja towarzysząca jubileuszowi czterdziestolecia działalności Płockiej Galerii Sztuki / pod redakcją Alicji Wasilewskiej; teksty: Andrzej Nowakowski, Alicja Wasilewska, Bożena Śliwińska, Krzysztof Cichoń oraz Gabriela Nowak-Dąbrowska, Dorota Ożdżyńska. – Płock: Płocka Galeria Sztuki, 2021. – 197, [1] strona: ilustracja; 27 cm.

Katalog wystawy: Płocka Galeria Sztuki, 2021. – Bibliografia na stronie 197.

ISBN 978-83-66446-09-0

Sztuka stosowana

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Muzealny ewenement na krajową skalę = poz. 239

– KOWALCZYK, Zofia.: Od A jak art déco do Z jak zobacz: alfabet nowoczesności = poz. 240

– KOWALCZYK, Zofia.: Zachwycające art déco! = poz. 241

– LEWANDOWSKA, Anna.: Wspaniałe art déco = poz. 243

– MAŁECKA, Agnieszka.: Złote dwudziestolecie = poz. 244

Zabytki. Ochrona zabytków

– BOGUCA, Agnieszka.: Potrójna stolica = poz. 115

– KALIŃSKI, Włodzimierz.: Sztuka zagrabiona = poz. 128

Teatr

– ŁAKOMSKI, Mirosław.: Plakat musi zawierać tajemnicę = poz. 82

Muzyka

– CHOJNACKI, Jan.: W harcerskim Ogrodzie Przepiękności = poz. 185

271. DĄBROWSKI, Piotr.: Fantomatyka [Dokument dźwiękowy] / koncept, nagranie, mastering Piotr Dąbrowski. – Płock: Fundacja Nobiscum, [2021]. – 1 płyta CD (55'28): digital, stereo.; 12 cm. Płyta powstała z okazji setnej rocznicy urodzin Stanisława Lema. Jest próbą zinterpretowania przez maszynę naszego środowiska dźwiękowego.

272. DOBACZEWSKI, Hubert.: Wiadomo, kto manipuluje / Hubert „Spięty” Dobaczewski; rozmawiał Jacek Cieślak. – 31 VIII 2021. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 176, Plus Minus, nr 30, s. 28-29, fot.

Rozmowa z Hubertem „Spiętym” Dobaczewskim nt. nowej, solowej płyty „Black mental” i płyty „Powstanie warszawskie” zespołu Lao Che.

273. GADZIŃSKA, Monika.: Co by było, gdyby... / Monika Gądzińska. – IX 2021. // Wiadomości Sannickie. – 2021, nr 1(15), s. 37-39, il.

40-lecie Koncertów Chopinowskich w Sannikach.

– GŁOWACKA, Aleksandra.: Koło TiFC relacjonuje... = poz. 182

274. LEWANDOWSKA, Anna.: Uczta na dziesięć wystaw: Płockie Dni Fotografii / Anna Lewandowska. – 10 IX 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 211, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

275. ORLICZ-RABIEGA, Piotr.: Audioriver Park Edition przed nami: a później?: festiwale – terażniejszość i przyszłość / Piotr Orlicz-Rabiega; rozmawiała Ewelina Karwacka. – 23 VII 2021. //

Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 169, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.

Rozmowa z organizatorem i szefem festiwalu Audioriver, Piotrem Orliczem-Rabiega.

276. PAWŁOWSKA, Hanna.: Jak jadłam kolację z Violetką Villas: (4). zapiski prowincjonalnego pismaka / Hanna Pawłowska. – VII 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 7(146), s. 10, il.

Zawiera fragment książki Hanny Pawłowskiej – byłej dziennikarki Tygodnika Płockiego. Dot. koncertów Violetty Villas w Płocku w 1992 r.

277. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Dziewczyna z trąbką podbija Europę: Amelia Kowalewska – ambasadorka Płockiej Szkoły Muzycznej na świecie / Teresa Radwańska-Justyńska. – 21 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 38, s. 20, il.

278. Rozśpiewana swoim szumem [Dokument dźwiękowy]: mapa dźwiękowa Wisły na Mazowszu. CD 2. – [Płock]: Fundacja Nobiscum, [2021]. – 1 płyta CD (1 godz. 17 min 22 s): digital, stereo.; 12 cm.

279. Rozśpiewana swoim szumem [Dokument dźwiękowy]: mapa dźwiękowa Wisły na Mazowszu. CD 1. – [Płock]: Fundacja Nobiscum, [2021]. – 1 płyta CD (1 godz. 17 min 23 s): digital, stereo.; 12 cm.

280. SZATKOWSKA, Lena.: Jubileuszowa gala i „Pro Masovia”: 40-lecie Koncertów Chopinowskich w Sannikach / Lena Szatkowska. – 7 IX 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 36, s. 18, il.

Podsumowanie gali jubileuszowej.

Film

281. HOLLENDER, Barbara.: Kino nie zamierza być obojętne: festiwal filmowy / Barbara Hollender. – 27 IX 2021. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 225, s. A9, il.

Film o homofobii, nietolerancji i wykluczeniu homoseksualistów „Wszystkie nasze strachy” nagrodzony na festiwalu filmowym w Gdyni „Złotymi Lwami”.

– PIETRZAK, Aleksander.: Solidny krok do przodu = poz. 92

Fotografia

– LEWANDOWSKA, Anna.: Chcę się dzielić moją kolekcją = poz. 236

– LEWANDOWSKA, Anna.: To ostatnie bocianie gniazdo = poz. 112

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

– BIERNACKA, Paulina.: Mazowieckie fundacje artystyczne Andrzeja Noskowskiego na przykładzie renesansowej przebudowy kościoła kolegiackiego pw. Zwiastowania NMP w Pułtusk = poz. 120

– BURZYŃSKA, Karolina.: Historia, zapach, receptura = poz. 169

– BURZYŃSKA, Karolina.: List z przeszłości hen wysoko nad miastem = poz. 267

– BURZYŃSKA, Karolina.: Tamtego dnia wiele serc pękło na miliardy kawałków = poz. 56

282. CELMER, Mariusz.: Sprawa listu pasterskiego Episkopatu Polski w 1970 r. „Na rocznicę wielkich zmiłowań Bożych” na przykładzie diecezji płockiej / Mariusz Celmer. – VII-IX 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 3/268, s. 40-48, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

283. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Uroczystości w cieniu beatyfikacji / Grzegorz Czajkowski. – IX 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 8(147), s. 8, il.

Jubileusz 30-lecia istnienia Parafii pod wezwaniem św. Krzyża w Płocku.

– Diecezja Płocka rozlicza się z trudną przeszłością = poz. 212

284. DRAGAN, Wanda.: Koncert w Iłowie ku czci Prymasa

Wyszyńskiego / Wanda Dragan. – VIII 2021. // *Gazeta Samorządność* (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 58, s.14, il.

55. rocznica wizyty Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego w parafii Matki Bożej Królowej Polski w Iłowie.

285. (EG): Do świątyni po uzdrowienie: kościół w Suserzu jest sanktuarium diecezjalnym / (eg). – 31 VIII 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 35, s. 34, il.

Ustanowienie kościoła w Suserzu Sanktuarium Diecezjalnym Matki Bożej Uzdrawienia Chorych.

286. (EG): Kościół w Pacynie: to już 100 lat od konsekracji / (eg). – 7 IX 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 36, s. 14, il.

M.in. historia kościoła w Pacynie.

– (eg): Pamięć o więźniu Dachau = poz. 107

– **Fragmenty** kroniki parafialnej 1920 roku, prowadzonej przez ks. Jana Kroguleckiego proboszcza parafii w Białej = poz. 122

287. (JAC): Kiedyś cmentarz, dziś osiedle: Towarzystwo Techniczne przypomina o historii Płocka / (jac). – 13 VII 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 28, s. 4, il.

288. Kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej w parafii św. Jadwigi Królowej w Płocku / fotografie Wojciech Zdunek i inni. – Bydgoszcz: Wydawnictwo Igreja, 2021. – 36 stron: ilustracje; 21 cm. – Tyt. okł.: Parafia św. Jadwigi Królowej w Płocku: ISBN 978-83-65084-66-8

289. MAŁECKA, Agnieszka: Przestrzeń nadziei: parafialny jubileusz / Agnieszka Małeczka. – 26 IX 2021. // *Gość Niedzielny*. – 2021, nr 38, dod. *Gość Płocki*, nr 38/651, s. V, il.

Obchody 30-tej rocznicy powstania Parafii św. Krzyża w Płocku.

– MAŁECKA, Agnieszka.: Teolog w „pulsie czasu” = poz. 88

290. MAT.: Jubileusz 300-lecia kościoła w Bliźnie / MAT. – 10 VIII 2021. // *Ekstra Sierpc*. – 2021, nr 91, s. 8-9, il.

291. Niezwykły gość Ziemi Płockiej / redaktor prowadzący Agnieszka Wojciechowska; konsultacja merytoryczna Krystyna Grochowska-Iwańska, Wojciech Kućko; fotografie Lubosz Karwań, Ryszard Knapieński, Mariusz Oryl, Aleksander Pluszcz, Jan Waćkowski. – Wydanie I. – Płock: Archiwum Państwowe w Płocku, 2021. – 139 strony: ilustracje kolorowe, fotografie; 29 cm. Bibliografia strony 138-139. ISBN 978-83-64798-13-9

Dot. wizyty Jana Pawła II w Płocku w 1991 r.

– OPALINSKI, Tomasz.: Mariawici – dobro w genach = poz. 191

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Autentyczny przewodnik = poz. 105

292. PIĘTKA, Włodzimierz.: Ażyl u świętego Wawrzyńca: ważne rocznice w regionie / Włodzimierz Piętka. – 8 VIII 2021. // *Gość Niedzielny*. – 2021, nr 31, dod. *Gość Płocki*, nr 31/644, s. V, il.

300. lat kościoła w Bliźnie.

293. PIĘTKA, Włodzimierz.: Kim jest nieznany apostoł? cz. 4: Jakubowe miejsca w diecezji / Włodzimierz Piętka. – 30 VII 2021. // *Gość Niedzielny*. – 2021, nr 30, dod. *Gość Płocki*, nr 30/643, s. VIII, il.

Parafia św. Jakuba Apostoła w Słupi.

294. PIĘTKA, Włodzimierz.: Kto teraz otworzy drzwi: zakony w diecezji / Włodzimierz Piętka. – 19 IX 2021. // *Gość Niedzielny*. – 2021, nr 37, dod. *Gość Płocki*, nr 37/650, s. V, il.

Likwidacja płockiego apostołatu Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Miłosierdzie po prostu = poz. 192

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Porzucone pędzle mistrza = poz. 86

– **Piotr** Karol Franciszek Bontemps = poz. 63

295. RAD.: Ma już 300 lat: jeden z najmniejszych kościołów na Mazowszu / rad. – 17 VIII 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 33, s. 13, il.

Kościół św. Wawrzyńca w Bliźnie (kościół filialny parafii św. Marii Magdaleny w Szczutowie).

296. RAD.: Remont i sensacyjne odkrycie: co znaleziono pod kopułą katedralnej wieży? / rad. – 27 VII 2021. // *Tygodnik*

Płocki. – 2021, nr 30, s. 3, il.

Odkrycie kapsuły czasu z dokumentami z XIX i pocz. XX w. przy okazji remontu bazyliki w 2021 roku.

297. RED.: Ku wiecznej rzeczy pamięci / red. – 30 VII 2021. // *Gość Niedzielny*. – 2021, nr 30, dod. *Gość Płocki*, nr 30/643, s. II, il.

Kapsuła czasu z płockiej katedry odnaleziona podczas prac remontowych.

298. SEWERYNIAK, Henryk (1951-): Skarbiec średniowiecznej modlitwy: błogostawieństwa, modlitwy, egzorcyzmy i dramaty liturgiczny w Pontyfikale Płockim I / Henryk Seweryniak; wybór s. Maria Lucyna od Krzyża OCD (Lucyna Seweryniak), Henryk Seweryniak; przekład Jerzy Wojtczak-Szyszkowski; wstęp, opracowanie i adaptacja tłumaczenia Henryk Seweryniak. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2021. – 167, [1] strona; 20 cm. ISBN 978-83-66171-53-4

299. (SM): W Płocku działa Straż Narodowa: Będziemy walczyć z barbarzyństwem / (sm). – 17 IX 2021. // *Wiadomości Portal-Płock*. – 2021, nr 46, s. 4, il.

Oddział samoobrony przeciwko niszczeniu kościołów.

300. SOKOLNICKI, Michał.: Żydowska gmina wyznaniowa oraz rabinat w międzywojennym Płocku / Michał Sokolnicki. – VII-X 2021. // *Notatki Płockie*. – 2021, nr 3/268, s. 13-30, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Zawiera m.in. czarno-białe zdjęcia portretowe.

– STOŁOSKA-FUZ, Katarzyna.: Płock wielokulturowy = poz. 248

– ZYGENER, Leszek.: Wybór dokumentów Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie i Urzędu Wojewódzkiego w Płocku (1975-1989) ze zbiorów Archiwum Akt Nowych w Warszawie = poz. 130

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKARSTWO

Biblioteki akademickie

– KALICKI, Włodzimierz.: Sztuka zagrabiona = poz. 128

Biblioteki publiczne

301. Powstał w Kanadzie, w Katowicach i we Lwowie, jest także w Bulkowie! Happening – odsłonięcie muralu Stanisława Lema w Bulkowie. – 13 X 2021. // *eWyszogrod.pl*. – 2021, nr 80, s. 12, il.

Podsumowanie projektu „ArtFuturo artystyczna fuzja pokoleń w Bulkowie”.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

302. SZATKOWSKA, Lena.: Poetycka WładysłAWKA dla Wandy / Lena Szatkowska. – 6 VII 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 27, s. 10, il.

„Władysławka Poetycka” czyli spotkanie płockich poetów w dniu imienin Władysława, poświęcone wspomnieniom o zmarłych płockich twórcach.

303. SZATKOWSKA, Lena.: Wystawa „poLEMiki” w Książnicy: minęła 100. rocznica urodzin Stanisława Lema / Lena Szatkowska. – 21 IX 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 39, s. 10, il.

Otwarcie wystawy „poLEMiki” w Książnicy Płockiej.

304. Wakacje: naturalnie z Książnicą Płocką: pod chmurką, z komiksem, podczas gry miejskiej i wyplatania makram... / opracowanie (j)b. – 20 VII 2021. // *Tygodnik Płocki*. – 2021, nr 29, s. 16, il.

M.in. projekty „Szlachetne zdrowie? Niech każdy się dowie!” oraz „WyGRAna sobota z Książnicą Płocką”.

Dziennikarstwo. Czasopiśmiennictwo

– BURZYŃSKA, Karolina.: Odkrywajmy to, co zapomniane = poz. 74

– DĄBROWSKI, Piotr.: Nigdy nie zapomnę tej chwili = poz. 68

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: To jest sztafeta pokoleń = poz. 72
305. JOL.: Podsumowanie w kategorii sport i turystyka: XIV edycja Plebiscytu „Z Tumskiego Wzgórza” / Jol. – 6 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 27, s. 36, il.

Omówienie nominacji, m.in. zwycięski projekt „Domowy WF z ORLEN Wisłą Płock”.

— KARWACKA, Ewelina.: Piotr Gryszpanowicz Płocczaninem Roku 2020! = poz. 75

306. KINALSKA, Eliza.: „Wesołe babeczki” z Borowic na szczycie

podium: Plebiscyt z „Tumskiego Wzgórza” – na Mazowszu Płockim / Eliza Kinalska. – 13 VII 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 28, s. 20, il.

Omówienie nominacji i zwycięskich projektów.

— MURAWSKI, Jarosław.: Nigdy nie mówię „nigdy” = poz. 89

— NYCEK, Jan Bolesław.: Nasz Jacek = poz. 66

— PAWŁOWSKA, Hanna.: Jak jadłam kolację z Violetką Villas = poz. 276

— Red.: Jacek Dąbrowski (1961-2021) = poz. 67

INDEKS OSOBOWY

- Adamkowska, Julia 59
 Adamkowski, Arkadiusz 14, 55
 Adamska, Anna 114
 am. 224
 Ambroziak, Mariusz 172
 /ar/. 136–7
 AS. 121
 Asiński, Wojciech 51, 173
 Asztemborski, Jarosław 251
 Banasiak, Joanna 119
 Barska, Sylwia 177
 Baska, Agnieszka 230
 BeeS 212
 Biernacka, Paulina 120
 Blikowska, Janina 210
 Boczkowska, Alina 125
 Bogucka, Agnieszka 91, 115
 Bondyra, Michał 21
 Brudnowski, J. 83
 Brzozowski, Paweł 18
 Burzyńska, Karolina 56, 74, 92, 101, 106, 116, 138, 169, 178,
 203–4, 213, 227, 231, 267, 269
 Bziuk, Justyna 1
 Cacko, Anna 46
 Celmer, Mariusz 282
 Chmielewska, Maria 94
 Chojnacki, Jan 185
 Cichocka, Anna zob. Kühn-Cichocka, Anna.
 Cichoń, Krzysztof 270
 Cieciora, Iwona 46
 Cieszyńska, Justyna 251
 Cieślak, Jacek 272
 Czajkowski, Grzegorz 201, 225, 239, 283
 Czerwonka, Paweł 139
 Danieluk, Jacek 108
 Dąbrowska, Gabriela zob. Nowak-Dąbrowska, Gabriela.
 Dąbrowski, Paweł 13
 Dąbrowski, Piotr 68, 271, 278–9
 Dąbrowski, Stanisław Jan 185
 Deja, Monika 52
 Dobaczewski, Hubert 272
 Dragan, Wanda 79, 284
 (eg). 70, 107, 195, 214, 285–6
 Falzmann, Zuzanna 16
 Furman, Tomasz 140–2, 158
 Fuz, Katarzyna. zob. Stołoska-Fuz, Katarzyna.
 Gadzińska, Monika 273
 Gałęzowska, Iwona 76
 (gcz). 189, 228
 Głowacka, Aleksandra 182
 Głowacka, Mariola 41
 Gołębiewski, Grzegorz 39, 72, 123
 Górską, Ewa 90
 Graczyk, Roman 85
 Graczyk, Waldemar 113
 Graniszewska, Magdalena 156
 GRK. 144–5, 157
 Grochowska, Anna 5
 Grochowska-Iwańska, Krystyna 69, 291
 Grzeszak, Adam 146
 Grzywacz, Jacek 38
 GSU. 132
 Helbin, Aleksandra 147–8
 Hollender, Barbara 281
 Iwańska, Krystyna. zob. Grochowska-Iwańska, Krystyna.
 (jac) 117, 287
 Jakubiak, Krzysztof 183
 (jib) 304
 (jibn) 205
 Jędrzejkowski, Jeremi 151
 Jol. 305
 Jurko-Wieczorkowska, Zofia Maria 104
 Justyńska, Teresa zob. Radwańska-Justyńska, Teresa
 Kacprzak, Michał 232
 Kalicki, Włodzimierz 128
 Kamińska, Monika 44
 Kania, Wiesław 44
 Karwacka, Ewelina 59, 75, 84, 217, 220, 275
 Karwat, Lubosz 291
 Kempa, Janusz 223
 Kinalska, Eliza 108, 306
 Kłobukowski, Paweł 12
 Knapiński, Ryszard 291
 Kociszewski, Aleksander 114a
 Kordala, Tomasz 63, 87
 Kostun, Izabela 229, 260, 265
 Kotowoda, Justyna 46
 Kowalczyk, Grzegorz 152
 Kowalczyk, Zofia 240–1
 Kowalewska, Magdalena 173
 Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalska, Renata 18
 Kozakowska, Katarzyna 5
 Kozłowska, Ewa 1
 Krawiec, Szymon 153
 Król, Janusz 180
 Kubacka, Magdalena 15
 Kućko, Wojciech 291
 Kühn-Cichocka, Anna 263
 Kuhnke, Monika 128
 Kunavar, Marta zob. Szatkowska-Kunavar, Marta.
 Kunavar, Marta 196
 (kw) 174–5, 206
 (lesz) 118, 242
 Lewandowska, Anna 54, 57, 68, 72, 89, 112, 179, 232, 236, 243,
 259, 274
 Lipińska, Wiesława 24
 Lisowski, Piotr 215
 Łakomski, Mirosław 82
 Łęcki, Wojciech 261–2
 mak. 154
 Makówka, Robert 218
 Malczyk, Dariusz 30
 Matecka, Agnieszka 88, 93, 98, 244, 289
 Marciniak, Jola 193, 207
 Marszałek, Lidia 42
 MAT. 65, 81, 168, 190, 197–8, 208–9, 252–4, 290
 Matura, Jan 155
 Matuszewska, Anna 11
 Mazurska, Wiesława 1
 Michnik, Adam 14
 Miecznik, Tomasz 124
 MS. 255
 Murawski, Jarosław 89
 (mw) 58, 109
 Nowak-Dąbrowska, Gabriela 68, 270
 Nowak-Skyrpan, Piotr 7
 Nowakowski, Andrzej 119, 125, 180, 210, 270
 Nyczek, Jan Bolesław 33, 66, 97, 99
 Obajtek, Daniel 156–9

- Obczyński, Cezary 215
 Obrębski, Mariusz Wywiad 219
 Odolczyk, Marcin 19
 Olechnowicz, Paweł 160
 Olszewski, W. 96, 200
 Opaliński, Tomasz 191
 Opasińska, Bogumiła. zob. Zalewska-Opasińska, Bogumiła.
 Opolski, Krzysztof 26
 Orlicz-Rabiega, Piotr 275
 Oryl, Mariusz 291
 Osiak, Małgorzata 114
 Ostrowski, Jacek 266
 Ostrowski, Michał 220
 Ożdżyńska, Dorota 270
 Papliński, Andrzej 20
 Pawlaszczyk, Adam 17
 Pawłowska, Hanna 276
 Pietrzak, Aleksander 92
 Piętko, Włodzimierz 86, 95, 105, 192, 194, 292–4
 Pluszcz, Aleksandra 291
 Podolska, Joanna 46
 Prawdzic-Szczawińska, Małgorzata 71
 Ptasięwicz, Zbigniew 45
 Pulcyn, Tadeusz 122
 Rabiega, Piotr zob. Orlicz-Rabiega, Piotr.
 rad. 233, 295–6
 Radwańska-Justyńska, Teresa 184, 215, 218, 223, 256, 277
 Ratajczyk, Andrzej 164
 (red.) 64
 Red. 67
 RED 102
 red. 297
 Robak, Waldemar 119
 Rostowska, Małgorzata 124
 Rumiński, Robert 238
 Rućkowska, Ewa D. 238
 Rzadkowska, Katarzyna 222
 Rzeszotarski, Jan 257
 Rzymkowski, Krzysztof 125
 Rzymkowski, Ryszard 125
 Sadurski, Konrad 160
 Samul, Hubert 5
 Sekelecka, Sylwia 19
 Sekulski, Łukasz 258
 Seweryniak, Henryk 298
 Seweryniak, Lucyna 298
 Skyrpan, Piotr zob. Nowak-Skyrpan, Piotr.
 (sm) 299
 Smółka, Bartosz 60, 170, 183
 Sobieraj, Leonard 6, 246
 Sobocińska, Wiktoria 60, 170
 Sokolnicki, Michał 300
 Sokołowska, Joanna 4
 Stachurska, Agnieszka 40, 126, 216, 247
 Stanuszkiewicz, Blanka 61–2, 237
 Stołoska-Fuz, Katarzyna. 248
 Strucka, Jolanta 125
 Syperek, Anna 19
 Szatkowska-Kunavar, Marta 110
 Szatkowska, Lena. 73, 80, 82, 100, 246, 249, 280, 302–3
 Szatkowski, Tomasz 48
 Szczawińska, Małgorzata zob. Prawdzic-Szczawińska, Małgorzata.
 Szczepański, Janusz 268
 Szewczykowska, Joanna 251
 Szotrowski, Jacek 78
 Szulińska, Maria Anna 263
 Szymanek, Jacek 134
 Szymański, Krzysztof 23, 47
 Szymowski, Leszek 127
 Szyszkowski, Jerzy Andrzej zob. Wojtczak-Szyszkowski, Jerzy An-
 drzej
 Śliwińska, Bożena 270
 Ślusarska, I. 211
 (f) 149
 Tempczyk, Sebastian 171
 Typiak-Kowalska, Iwona 7
 Waćkowski, Jan 124, 291
 Wanecki, Jarosław 78
 Wasiaś, Jan 176
 Wasilewska, Alicja 270
 Wąsowski, Maciej 258
 Wieczorkowska, Zofia Maria zob. Jurko-Wieczorkowska, Zofia
 Maria.
 Wielechowska, Małgorzata 25
 Wiśniewski, Janusz 53
 Wiśniewski, Michał 49, 221
 Włochowska, Anna 264
 Wojciechowska, Agnieszka 291
 Wojtalewicz, Urszula 103
 Wojtczak-Szyszkowski, Jerzy Andrzej 298
 Wójcik, Teresa 159, 165–6
 wp. 77
 Wróbel, Maciej 226
 Wyřebkowski, Michał 106
 Zalewska-Opasińska, Bogumiła 129
 Zatoński, Kamil 134
 Zbińkowska, Dorota 31
 Zdunek, Wojciech 288
 Żegar, Tomasz 46
 Zięba, Krzysztof 20
 Ziętek, Janina 27
 Zygnier, Leszek 130
 Żuławnik, Mariusz 76

Powyższy wybór jest częścią Bibliografii Mazowska Płockiego w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
 Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

**Prace konserwatorskie i restauratorskie przy stolarce
okiennej i drzwiowej gotyckiej XV-wiecznej kanonii –
siedziby Towarzystwa Naukowego Płockiego
w Płocku – etap III**

Zadanie współfinansowane ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Samorząd
Województwa
Mazowieckiego

NASI AUTORZY

MARIAN CHUDZYŃSKI

- dr nauk humanistycznych, historyk, w latach 1986–2014 Wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, Członek Honorowy Towarzystwa Naukowego Płockiego

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

- dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, redaktor naczelny „Notatek Płockich”

HENRYKA PIEKARSKA

- dr nauk humanistycznych, była przewodnicząca Oddziału TNP w Sierpcu, obecnie dziennikarka i kierownik grupy plastycznej „Kolorowe Impresje” Toruńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku

MARIUSZ PORTALSKI

- mgr inż. elektronik, emerytowany wykładowca Politechniki Warszawskiej Filii w Płocku, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego

MAGDALENA STANISZEWSKA

- mgr informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, regionalistka, kustosz w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sierpcu, sekretarz Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu

DANIELA ŻUK

- prof. dr hab. inż., emerytowana wykładowczyni Politechniki Warszawskiej Filii w Płocku, była dyrektor Instytutu, prodziekan Wydziału, wieloletni członek Zarządu i Rady Naukowej Towarzystwa Naukowego Płockiego, przewodnicząca Komisji Kwalifikacyjnej wykładowców SIMP przy Zarządzie Głównym SIMP

Autorki Bibliografii

- Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska